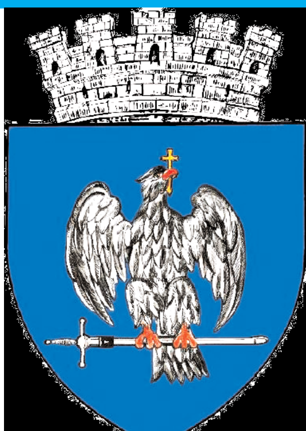
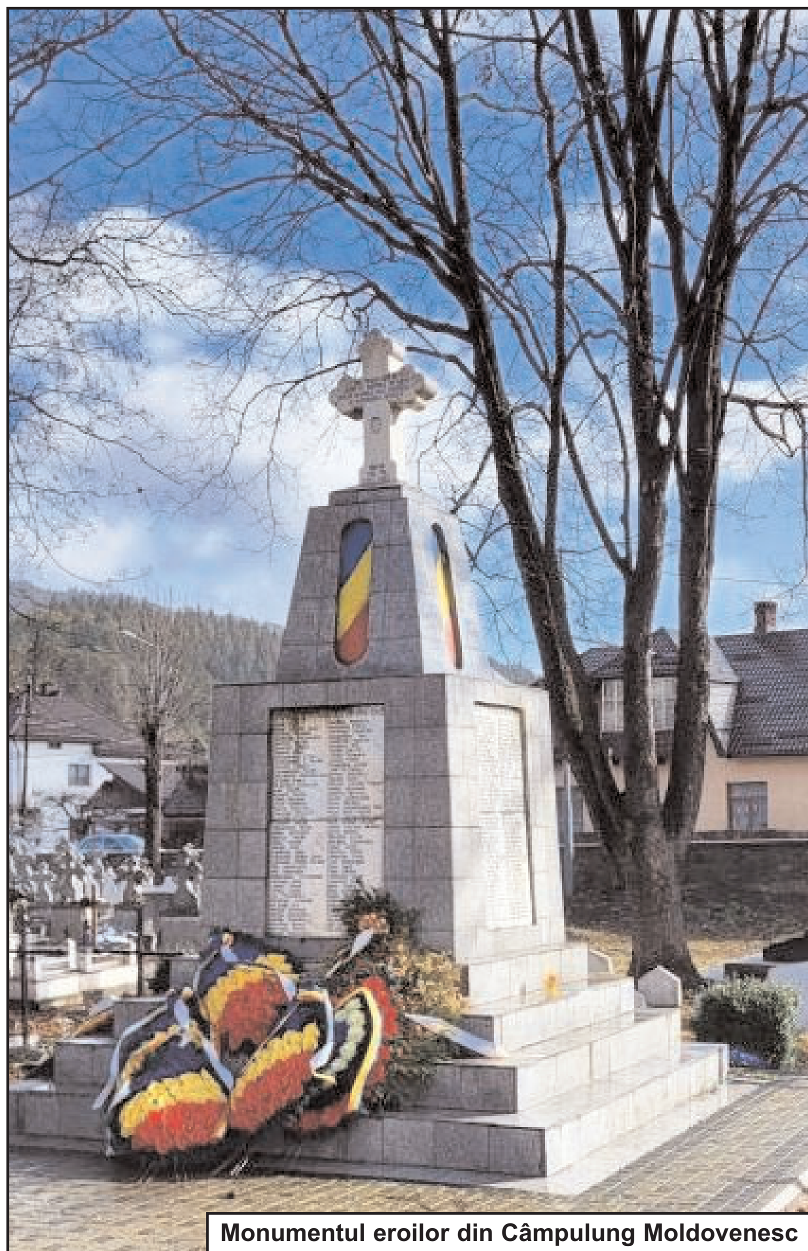

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XVI ■ Nr. 1 (170) ■ Ianuarie 2025

Monumentul eroilor din Câmpulung Moldovenesc

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu", cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Editorial de tranziţie

Gheorghe PĂUN

Grăbit cum sunt (mai degrabă, precaut, consecvent unei axiome „bătrâneşti", căci generaţia tânără zâmbeşte când aude aşa ceva, anume că *ultima săptămână nu există!,* amintind, la un nivel, recunosc, aproape maniacal, de „nu lăsa pe mâine ce poţi face azi", în cazul meu, nu lăsa pe ultima săptămână…), schiţasem un text pentru ianuarie încă pe vremea campaniilor electorale cu care ne-a procopsit calendarul toamnei ce-a trecut. Remarcam acolo degradarea limbajului, violenţa din emisiunile TV, mai ales din partea „formatorilor de opinie", mercenari care seară de seară se stropşeau cu o ostentativă *mânie progresistă* la adresa celor de altă părere decât a comanditarilor lor. Numai că lucrurile sunt atât de complicate, evenimentele atât de dinamice, legate mai ales de victoria zdrobitoare în alegeri a *trumpismului* (la *ei* şi la noi deopotrivă), opus explicit *sorosismului,* că sunt nevoit să vin aici cu un text „de tranziţie".

Simplific, desigur, dar nu prea mult: promotorul/finanţatorul principal al propagandei neo-frankfurtiene şi al ONG-urilor care au promovat în ultimele decenii atâtea sminteli progresiste pare a fi „bătrânelul" (un cirac, „boier al minţii", la TV) autor al cărţii despre „societatea deschisă", ideologul „mişcării", dar „boala" este mai profundă, cu păpuşari chicotind în penumbră, unii interesaţi, alţii, se prea poate, glumeţi -inconştienţi-cinici. Ca să mă explic cât de cât: de la atomizarea „societăţii vraişte", cu individul transformat în entitate plasată deasupra regulilor, cutumelor, tradiţiei, ba chiar şi deasupra evidenţelor biologice, anarhie şi anomie de-a valma, programul electoral şi primele măsuri ale noului-vechi preşedinte american încearcă să întoarcă lumea („civilizată", păcatele ei de civilizaţie!) spre normalul-cel-normal, spre datul biologic, spre familie şi naţiune, spre om ca fiinţă antientropică (am cam uitat ce e asta), creat după chipul şi asemănarea Domnului (asta ni se spune şi să negăm).

Evident, e în desfăşurare o luptă teribilă între cele două tabere, sigur vor fi oscilaţii (locale) într-o direcţie sau alta, dar votul masiv al americanilor, sătui de aberaţiile anilor din urmă, măcar „a dat voie" la a arăta cu degetul anormalitatea, la a i te opune. Iar pentru că „atunci când America tuşeşte, Europa face deja temperatură", este de aşteptat ca valul de renormalizare să treacă Atlanticul – cu toată previzibila opoziţie a progresismului sorosist, infiltrat până în politica de vârf pe continent. Prevăd aşadar că robinetul cu bani şi cu instrucţiuni progresiste dinspre sursa transoceanică să se închidă, implicit, politicienii şi diriguitorii europeni să se dezmeticească, cei suverenişti să prindă curaj şi dreptul de a apărea pe ecranele eliberate de activiştii-tonomate de acum, să revenim la *Europa în care putem crede* şi, desigur, la România pe care o merităm, noi şi, mai ales, copiii şi nepoţii noştri. Căci *de la ei e ţara împrumutată,* reamintesc o vorbă mult înţeleaptă a Regelui Mihai.

Am justificat astfel pe jumătate titlul.

A doua jumătate se referă la faptul că acest număr de revistă deschide anul editorial al XVI-lea! Repet oximoronul pe care l-am mai scris şi cu alte prilejuri: *o mică eternitate.* Cel puţin aşa se vede/simte din „redacţia pe un singur scaun" a revistei. Multe s-au întâmplat pe lume în acest răstimp, multe s-au adunat în paginile revistei, multe s-au întâmplat în jurul ei. Important este că ea a apărut riguros lună de lună, că şi-a păstrat promisiunea de a fi o revistă de cultură, argeşeano-românească, deschisă şi adresată românilor de pe tot globul, începând cu cei care înconjoară România, tradiţional-creştin-unionistă şi naţionalistă (nu cu înţeles etnic, ci de cetăţenie, de apartenenţă la o *Patrie*) în sensul cuviincios (P. Ţuţea), constructiv, senin. Am propus din primii ani un Decalog al revistei, ar merita reluat, am făcut asta „după zece ani", în numărul din decembrie 2020. Nu revin acum, pentru că vreau să punctez alte câteva aspecte pe care le consider importante.

O publicaţie culturală care se respectă, se poate verifica asta şi în peisajul revuistic românesc, cel din trecut şi cel de acum, încearcă nu numai să consemneze evenimentele culturale din jur, ci şi să producă asemenea evenimente. Apoi, este important ca revista să rămână în biblioteci – ca publicaţie în sine (să poată fi citită şi peste alţi 16 ani, să se ferească adică de efemeride, de pildă, de firitiseli reciproce şi de ciondăneală), dar şi printr-o serie de cărţi asociate (eventual printr-o editură, aşa cum au alte reviste din ţară, mai puternice). Până acum, *Curtea de la Argeş* a acumulat deja o bună listă de evenimente, pe primul loc stând Zilele Revistei, nu chiar anual organizate, din cauze pandemice şi nu numai, cu Podul de Reviste iniţiat în 2011 împreună cu *Literatura şi Arta* de la Chişinău, cu Anul Urmuz 2023 şi tot ce s-a întâmplat în pregătirea şi în timpul lui, prin expoziţii, lansări de carte, întâlniri cu oameni de cultură. Iar Biblioteca Revistei ocupă deja un raft cu 43 de titluri publicate, ultimul, *Seniori ai culturii,* volumul al patrulea, abia apărut. (Sigur, ar merita menţionate şi rubricile ca atare, „Seniori ai culturii" fiind una dintre ele, dar cititorul le cunoaşte direct din revistă.) Lista celor 43 de titluri apare la pagina 24.

Editorialul primului număr, din decembrie 2010, se încheia cu rugăciunea românului „care pleacă la drum lung: Doamne-ajută!" Aduc acum *mulţămită Domnului* şi reiau „legământul" Apelului din februarie 2017 al „unor academicieni", ***Identitate, suveranitate, unitate naţională!*** (nu voi obosi niciodată să-l reamintesc, iar acum chiar se potrivesc – şi apelul, şi finalul lui):

Aşa să ne judece viitorul!

Toate-s vechi şi nouă toate...

Din nenorocire tratatele nu mai au longevitatea pe care o aveau înainte. Un drept pozitiv şi codificat al ginţilor nu există şi, chiar dac-ar exista, nu ştim ce sancţiune ar avea. Tratatele se menţin în vigoare prin echilibrul real al puterilor europene, prin raporturi oarecum de greutate şi de forţă, şi dreptul scris e mai mult arma celui slab şi un mijloc de-a trezi conştiinţa acelui echilibru. Din punct de vedere mai înalt, am putea zice că adevărul rămâne adevăr oricât de rău l-ar apăra cel care-l susţine, că dreptatea rămâne dreptate oricât de puţin iscusit ar fi avocatul care luptă pentru ea. Tot din acest punct de vedere se poate zice că e fără precedent ca despre o ţară pe deplin neatârnată, despre pământul, despre apa, despre locuitorii ei alţii să hotărască fără s-o întrebe, fără s-o primească chiar între ei. Am zice mai mult. Oricât de rău ar fi fost apărătorul cauzei noastre, (…) nu pe apărător aveau a-l considera puterile, ci cauza însăşi, care rămâne dreaptă chiar dacă cel ce-o apără e nedrept. Uneori ne vine a crede chiar că în Conferinţa de la Londra unele din puteri ne apără fără s-o mărturisească mai bine de cum înţelegem noi s-o facem şi că, în conştiinţa lor, împărtăşesc acea măreaţă idee de dreptate pe care cel slab înclină a o avea.

Dar, cum am zis, toate aceste le spunem din punct de vedere al dreptăţii, ale cărei postulate n-au din nenorocire o altă sancţiune decât cel mult generozitatea firească a celor mari, o generozitate uneori alterată de interese.

(*Timpul,* 26 februarie 1883)

Cei mari îşi urmează politica lor cum vor; puterea ce-o au preface adeseori voinţa lor în drept; dar nu noi aveam s-o facem, pentru care fiece şir de tratat ţine locul armatelor ce nu le avem. Nu ne e greu a mărturisi că pentru omul onest o asemenea jertfă e uşoară. Mic ori mare fie un popor, sunt bunuri morale asupra cărora nu există tranzacţie legitimă; şi când un om de stat crede că, în contra dreptului, în contra opiniei publice, în contra tradiţiilor de onoare, totuşi trebuie să transige, acel om de stat trebuie să ştie cu ce preţ o face; şi că preţul trebuie plătit. Ştiind-o aceasta, poate face sacrificiul cel mai înalt de care un muritor e capabil, acela de a se stinge el, om drept, purtat de-o adâncă convingere, sub pata infamiei, nefiindu-i nici măcar permis de-a se apăra dacă apărarea sa ar fi în stare a compromite cauza. Astfel, pentru sute de ani şi-a întunecat numele Machiavelli, pentru că, pentru realizarea celui mai sfânt scop, propunea mijloacele cele mai infame. Şi cu toate acestea era o eroare enormă, tocmai pentru că enorm era spiritul ce-o concepuse. Nu prin mijloacele propuse de el s-a realizat scopul. Energia şi munca celei mai tinere dintre rasele Italiei au făcut ceea ce mijloacele lui n-ar fi ajuns niciodată să facă.

(*Timpul,* 1 martie 1883)

Va să zică Tratatul de la Londra e termenul tehnic sub care de-acum înainte vom avea să însemnăm vasaliatea economică şi politică a României. Dacă baronul Worm nu interpela guvernul englez, de e adevărat că Conferinţa dunăreană a hotărât a da Rusiei, sub oarecari condiţii, dreptul exclusiv de control asupra braţului Chiliei şi că se pregăteşte un tratat care înlătură art. 16 al Tratatului de la Paris, dacă lordul Fitz-Maurice nu avea ocazia de-a răspunde şi de a împărtăşi Camerei Comunelor articolele noului tratat, am fi putut aştepta mult şi bine vreo lămurire din partea minţitorilor noştri oficioşi; singura cale pe care poporul nostru îşi mai poate afla soarta e aceea a interpelării în Parlamentul englez.

Guvernul şi foile sale – departe de-a ţine publicul român în curentul celor ce se petrec – continuă a arunca praf în ochii lumii, ba ministrul de Externe nu se sfieşte a încredinţa pe senatorii şi pe deputaţii convocaţi că viitorul tratat e favorabil României, atât de favorabil încât numai bine se poate da iama Constituţiei şi legii electorale, neavând nicio grijă despre cele din afară.

(*Timpul,* 3 martie 1883)

Oricât de mare ar fi nedreptatea ce i s-ar face acestei ţări prin noul Tratat de la Londra, organul voinţei ţării, această adunătură de parveniţi lacomi şi ignoranţi din care se compune partidul roşu şi majoritatea Adunării, înghite cu bucurie această pilulă, mai mult, se serveşte de ea pentru a căuta mijloace noi de menţinere la putere.

Odată vasalitatea în afară stabilită, trebuie create şi înlăuntru condiţiile vasalităţii. Trebuie nimicită influenţa pe care o mână de oameni liberi, intelectual şi material neatârnaţi, o mai poate exercita asupra opiniei publice şi a mersului lucrurilor; trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururea o majoritate servilă şi înjosită, aleasă de către subcomisari de poliţie; voturile proprietăţii istorice şi ale inteligenţei trebuie aruncate şi stinse în mulţimea celor ce se obţin printr-un cinzec de vin şi, odată declarându-se formal printr-un tratat că ţara aceasta-i o slugă, să fie şi în realitate compusă din slugi ale slugilor străinătăţii; drept care s-a şi hotărât ieri citirea a treia a propunerii de revizuire.

(…)

***Volenti non fit injuria.* Concesiunile *nimerite, la timp şi ducând sigur la scop*, pe care guvernul le-a făcut Austro-Ungariei, încă din 1881, când ministrul de Externe declara că „putem primi Comisia Mixtă fără să ne abatem de la Tratatul de la Berlin, că încercarea de-a înlătura Austria din Comisie ar fi zadarnică, că cestiunea prezidenţei permanente e o cestiune de curtenie şi de politeţe", acele concesiuni Tratatul de la Londra nu face decât să le înregistreze în dreptul public şi să le sancţioneze.**

Toată rezistenţa deci cu care se laudă foile guvernului nu este decât un neadevăr şi o comedie pusă la cale nu pentru a servi de mijloc de apărare, ci cu ţinta unică de a amăgi ţara. Izolarea completă în care s-a aflat România în Conferinţa de la Londra, părăsirea ei de către toţi nu ne dovedeşte decât un singur lucru. De mult toate puterile – una câte una – s-au convins că guvernul şi Parlamentul din această ţară nu numai că nu voiesc a apăra nimic, ci din contra precupeţesc hotarele şi drepturile ei de suveranitate pentru a rămâne în buget. Demult a trebuit să se convingă oricine că statul român a devenit sub acest regim un institut pentru căpătuirea şi pensionarea tuturor nevolnicilor intelectuali pe care i-a produs Orientul şi care au ajuns a stăpâni ţara ca pe o proprietate privată, ale cărei drepturi şi interese ei le speculează pentru cumul şi pensii reversibile.

Cine dar să mai apere o colectivitate politică care ea însăşi nu mai ştie a se apăra şi se lasă amăgită, exploatată, înjosită de tot ce ea are mai comun, mai ignorant şi mai malonest? *Volenti non fit injuria.* O ţară care vrea şi suportă un guvern de Dimanci şi Mihăieşti, aceea vrea şi suportă înstrăinarea Dunării, vrea şi suportă robia economică şi vasalitatea politică.

(*Timpul,* 3 martie 1883)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

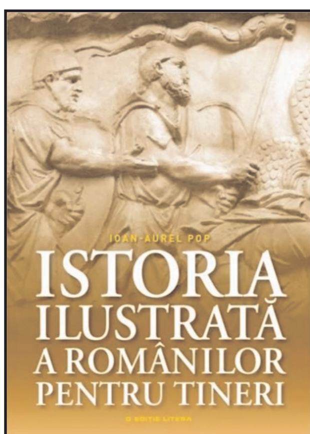

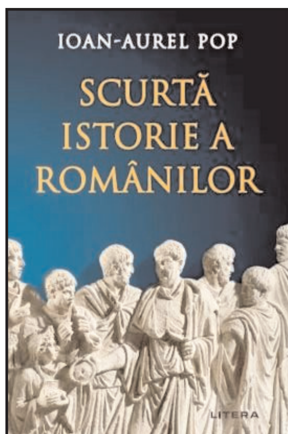
Rug şi flacără

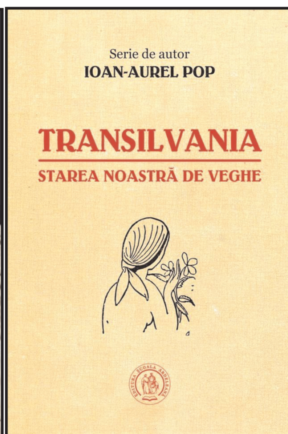
Horia BĂDESCU

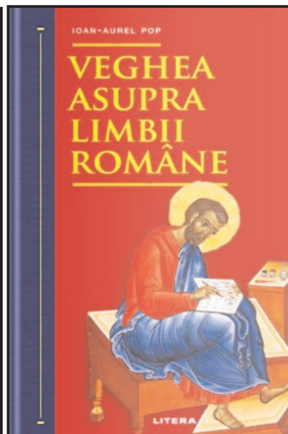
Un rug pe care arde iubirea neostoită de patrie, de limbă, de valorile care constituie acel mod unic de-a fi al unui neam, nici mai bun, nici mai rău decât al altora, dar numai al acestuia, despre care vorbeşte atât de adevărat şi de pasionat filosofia nicasiană şi din care se ridică, pură, strălucitoare, flacăra unui spirit robit ideilor înalte, slujind cu obstinată constanţă adevărul istoric şi omenesc. Cu acea intensitate cu care flacăra consumă totdeauna izvorul ei, tot aşa cum barbianul hagi, *trup sfânt şi hrană sieşi, rupea din el*. Rug şi flacără, cum sună şi titlul unui roman al admirabilului prozator Eugen Uricaru, nimic mai potrivit pentru a defini metaforic personalitatea marelui istoric care este **Ioan-Aurel Pop**. Descendent al acelei linii genealogice care-i prenumără pe Xenopol, pe Iorga, pe Pârvan, pe Giurescu sau David Prodan, Domnia Sa ilustrează strălucit valorile paradigmatice care-i aşează pe toţi aceştia în marea familie a cărturarilor care au descris, cu probitate ştiinţifică şi, deopotrivă, cu ardenta raţiune a inimii, parcursul întemeierii, devenirii şi împlinirii poporului şi naţiunii române.

Un suflu descins din însăşi respiraţia naţiunii în ora astrală a României pluteşte peste paginile cărţilor acestui dăruit şi mare istoric. Cu entuziasmele manolice ale acesteia, dar şi cu privirea obiectivă, critică, a neîmplinirilor şi renunţărilor care i-au însoţit urmările, cu argumentele irefutabile ale omului de ştiinţă pentru care adevărul e al faptei şi nu al *amicului Plato*, fie acesta însăşi naţiunea. O viziune consonantă cu aceea a lui Vasile Pârvan, cheie în care Ioan-Aurel Pop citeşte realitatea şi destinul contemporaneităţii. Nu ne vom mira că programul viitorului rector al Universităţii clujene asuma, la începutul primului său mandat, declarat şi deliberat, viziunea de construcţie şi reconstrucţie a lumii româneşti, conturată de cunoscuta lecţiune de deschidere a Universităţii Naţionale a Daciei Superioare, *Datoria vieţii noastre*, a lui Vasile Pârvan. Pe care viitorul rector o şi retipăreşte într-o ediţie anastasică. Fiindcă, argumentează Domnia Sa: „Se cuvine să construim viitorul cu privirea aţintită spre viitor, dar temeiurile, forţa şi încrederea ne vin din trecut, care, cum spunea Faulkner, nu e niciodată mort şi nici măcar nu a trecut. Cu toţii purtăm în noi – conştienţi sau nu – trecutul, unii cu indiferenţă sau anxietate, iar alţii cu demnitate şi curaj. O mostră de trecut demn şi curajos – adevărată lecţie despre lume – este acest mesaj din 1919 al lui Vasile Pârvan, rămas în continuare, în multe privinţe, Datoria vieţii noastre.” Această viziune i-a călăuzit diriguirea Universităţii clujene şi mai apoi a Academiei Române, ca preşedinte al acesteia. Acesta este modul în care omul de ştiinţă Ioan-Aurel Pop, înţelege, ca şi înaintaşii săi, a face cercetare şi a da seamă despre istorie, fiindcă, precum ar spune mult iubitul de către el şi de către noi (nu toţi desigur!) Mihai Eminescu: „Tot ce-a fost ori o să fie în prezent le-avem pe toate”, completată de preacunoscutul avertisment al lui Nicolae Iorga: „Un popor care nu-şi cunoaşte trecutul e condamnat să-l repete”!

Din această perspectivă amendează Domnia Sa derivele societăţii româneşti contemporane, nu puţine şi extrem de periculoase pentru destinul naţiunii: degringolada unui învăţământ care nu mai cultivă dorinţa de adevărată cunoaştere şi performanţă, de cultură în care, stupefiant, limba şi literatura română şi istoria naţională au devenit nişte cenuşărese ale şcolii. O spune un corifeu al profesiunii de istoric şi un cunoscător al literaturii cu o memorie fabuloasă, cum puţini o au chiar printre scriitori, din tagma cărora de altminteri face parte cu onoare. Fiindcă discursul său e totdeauna nu doar profund, ci şi artist. Academicianul Ioan-Aurel Pop este un stilist desăvârşit, un emul al marelui David Prodan şi un demn urmaş al lui Nicolae Iorga. Cunoscător al scrisului său, nu mă sfiesc a-l numi un George Călinescu al istoriografiei noastre contemporane. El are ardenţa şi magnificenţa oratorică a acestuia, ca expresie a magnificenţei cunoaşterii, dar şi temperanţa critică a entuziasmului vituperant datorată unei urbanităţi funciare.

Fiindcă acest savant de o distincţie şi o eleganţă comportamentală exemplare, în care l-aş apropia de un alt intelectual de rasă, regretatul profesor şi critic Liviu Petrescu, stăpâneşte arta persuasiunii şi convingerii prin modul în care reuneşte, cum spuneam, raţiunea ideilor şi raţiunea inimii, este, cum ar trebui să fie orice intelectual aparţinând acestui spaţiu privilegiat al întâlnirii Orientului şi Occidentului, un filosof/înţelept aşa cum îl definea francezul Jean Bies, „omul posesiunii *cunoaşterii* şi *cunoaşterii* teoretice, pe de o parte, şi omul *fiinţării,* cel care învaţă pe alţii ceea ce el însuşi a realizat”.

Născut la 1 ianuarie 1955, la Sântioana, judeţul Cluj, academicianul Ioan-Aurel Pop intră aşadar de-acum în „clubul septuagenarilor”.
Îi dorim şi îi urăm ani mulţi şi buni în continuare, sănătate şi înalte împliniri – *că-i pustie multă/ şi lucrare lungă*, vorba refrenului unei variante a *Baladei Meşterului Manole*! (Redacţia)

European şi deopotrivă român până în măduva oaselor, Domnia Sa se încadrează acelei paradigme aparent paradoxale, sub semnul căreia stau şi Călinescu şi Iorga, de a fi profund români şi prin aceasta universali, precum îl vedea Arghezi pe Eminescu. Niciunul dintre aceştia nu are vreun complex în a se raporta şi a judeca cultura şi istoria europene, şi nu doar, altfel decât *telle quelle* şi *sine ira et studio*. Are prin urmare întreaga îndreptăţire să judece felul în care *historia magistra vitae* e marginalizată, denaturată în aşa-zise demitizări care probează mai degrabă diletantismul decât cercetarea temeinică şi neminată de partizanat ideatic şi politic şi, de asemenea, deviantul, periculosul diletantism al judecării trecutului după valori ale contemporaneităţii, necunoscute şi inoperante în alte epoci istorice. Are tot dreptul să amendeze omul postmodern care „nu vrea să mai audă de canoane, dar se împotmoleşte adesea în ele”, pe demolatorii şi manipulatorii contemporani ai postmodernităţii, pe cei care „ameţiţi de ghiftuirea materială, au ajuns să creadă că lumea e o imensă scenă şi că ei joacă o piesă de teatru scrisă tot de ei, pe care o pot transforma cum doresc”, având „convingerea iluzorie că lumea este o casă veche, pe care anumiţi arhitecţi şi constructori deştepţi o pot dărâma ca să construiască alta mai mare şi mai bună”. În fapt, „mai în folosul lor, mai uşor de dominat, mai obedientă”. O casă în care naţiunile, sursă a tuturor relelor, nu-şi mai au locul. Însă iată că astăzi „naţiunile – cărora mulţi le cântaseră prohodul – se răzbună şi o fac adesea în forme egoiste, de închidere în sine, de concurenţă neloială faţă de alte naţiuni”. Ele care, de fapt, „ar putea fi vectorii unei anumite ordini armonioase regionale şi planetare”. Fiindcă istoria îşi vede de ale ei şi, precum bine zice istoricul Ioan-Aurel Pop, în răspăr cu predicţia fantasmatică a lui Fukuyama, „nu suntem la capătul ei, dar cred că ne-am pierdut busola!”

Iar această dereglare e cu atât mai vizibilă în societatea noastră, acolo unde nenorocitul, endemicul, fatidicul complex al închinărilor la Înalta Poartă şi al autodenigrării a devenit un mod de vieţuire politică şi socială: „Vrând să fim politiceşte corecţi, noi am uitat complet să ne prezentăm lumii ca români.” Precum altădată I.L. Caragiale sau Mircea Eliade, profundul cunoscător al istoriei spunea cu amărăciune şi revoltă într-un interviu: „Noi suntem, între popoarele europene, aceia care ne turnăm cea mai multă cenuşă în cap. Eu nu am întâlnit în drumurile mele vreun popor care să se nimicnicească singur în felul în care o facem noi. Nici la imitaţie nu ne întrece nimeni şi nici la lipsa de demnitate. Ne ploconim în faţa celor care ne înjură, care ne tratează cu insulte, îi ridicăm în slăvi pe cei care ne falsifică istoria, care ne stâlcesc limba, care ne dispreţuiesc credinţa. Este frumos că, din secolul al XVIII-lea încoace, am făcut mari eforturi ca să ne adecvăm Occidentului avansat, ca să fim ca ei, deşi asta nu se putea decât cu renunţări dureroase pentru noi, cei dăruiţi de Dumnezeu cu altă zestre spirituală decât catolicii şi protestanţii. Noi nu am trăit neapărat pe lumea asta prin spiritul concurenţial-individualist şi nici prin competiţii înverşunate care să meargă până la eliminarea fizică a celui care nu era ca noi. Nici nu am fost intoleranţi şi nici cei mai rasişti, cum insinuează unii interesaţi să semene vânt. Noi am trăit cu *veşnicia* de la sat, cu pacea şi liniştea munţilor, văilor şi câmpiilor, cu biserici şi case de lemn, cu turme mutătoare în locuri de vărat şi de iernat, cu buciume sunătoare *sara pe deal.* Ne-am făcut viaţa după ritmurile şi rânduielile noastre şi am luat Occidentul ca model la momentul potrivit, numai că Occidentul era cam ostenit. Azi, când îi vedem bine osteneala, nu ar mai trebui să ne ploconim inclusiv în faţa erorilor lui, ci să păstrăm ceea ce este bine de la acea mare civilizaţie şi să ne preţuim binele nostru. Dacă eram doar proşti şi înapoiaţi, nu ajungeam ca popor până în secolul al XXI-lea, ci ne risipeam în neant, ne topeam în alte neamuri. Faptul că am rămas este un semn că putem birui răul. Dacă vom reveni la virtuţile şi la valorile verificate prin credinţă, atunci vom putea semăna în sufletele tinerilor încredere şi speranţă în viitorul Ţării Româneşti şi al lumii.”

Aurită fi-ei gura acestui profesor de suflet românesc, pe chipul căruia istoria naţiunii îşi aşează măreţia şi suferinţa ca pe acela al lui Bălcescu!

Poetul şi preşedintele

Cătălin MAMALI

Motto:
Dintre cei ce ne privesc din lumea de dincolo, învăluiţi în mantia legendei, doi voievozi şi un poet întraripează cel mai mult imaginaţia poporului. Ei alcătuiesc treimea din care, de câte ori e grav primejduită, fiinţa noastră îşi trage puterea de a rămâne ea însăşi. Fericită alegere a soartei şi a istoriei.
Pururi înconjuraţi de slavă şi de iubire stau în mintea şi în sufletul nostru cei trei: voievodul de la Suceava (Ştefan cel Mare, n.n.), voievodul celei dintâi Uniri (Mihai Viteazul, n.n.) şi poetul care a dovedit că un român poate fi Geniu (Mihai Eminescu, n.n.). Geo Bogza, *Ca să fii un om întreg*, 1980/1984.

Pentru Joseph Biden,
Preşedintele Statelor Unite ale Americii,
O scrisoare deschisă din partea unui imigrant român care a lucrat 34 de ani în SUA (teaching la 10 colegii şi universităţi americane), nu a avut medical insurance şi nici „benefits". Imigrantul român a fost, după aprecierile ofiţerilor INS din SUA, „in limbo" 14 ani, i-a fost acordat azil politic în 1997, Green Card-ul în 2004 şi Cetăţenia Americană în 2007.
Obiectul acestei scrisori nu este starea mea de imigrant care are multe elemente comune cu ale altor imigranţi (a se vedea Letter to an American friend*), ci* relaţia Poet Naţional – Preşedinte.
Nu cunosc care sunt poeţii Dvs. preferaţi: W. Whitman, E.A. Poe, R. Frost, B. Dylan, A. Sexstone? Sunt cazuri fericite în care Poetul Naţional şi Preşedintele sunt reuniţi într-un singur om (Léopold Sédar Senghor). Aceasta este chestiunea pe care doresc să v-o supun atenţiei.
Cu cel mai profund respect,
Cătălin Mamali

Ţinut şi Ţară

Un ţinut frumos, bogat şi înzestrat cu toate cele necesare vieţii, „o gură de rai" cum ar zice poetul anonim, dacă nu are graniţă, un conducător, o populaţie care vorbeşte aceeaşi limbă, nu munceşte pentru auto-susţinerea sa şi nu are un sistem de apărare nu este o ţară, ci un teritoriu. Numai atunci când un teritoriu are o graniţă, un conducător (rege, voievod, preşedinte, şef de partid, chiar dictator), este locuit de o populaţie care vorbeşte aceeaşi limbă, are aceleaşi obiceiuri de bază şi convingeri (crez), munceşte pentru auto-susţinerea sa, are o armată şi un sistem secret/discret de identificare a duşmanilor, atunci acel ţinut iese din anonimatul teritoriului şi devine o ţară. Uneori aceste elemente „hard" ale unei ţări pot include un sistem de educaţie, de sănătate şi de relaţii cu alte ţări, între altele.

Dincolo de elementele „hard" ale unei ţări există căutarea: de unde venim? încotro mergem? ce şi cine suntem? O ţară se auto-povesteşte, meditează la starea şi destinul ei, tinde să se autocunoască. Legendele, miturile, baladele şi muzica ei compun structura emoţională, caracterul şi dimensiunile ei spirituale. Aceste componente sunt create în timp de autori anonimi. Toate formează *genomul cultural unic ale fiecărei ţări.*

Cum ar fi vechii egipteni fără scrierile lor străvechi precum dialogul sinelui cu sinele (Ba) care deplânge degradarea relaţiilor umane şi erodarea încrederii? Cum ar fi grecii fără Homer? Cum ar fi evreii fără Vechiul Testament sau fără versurile biblice? Cum ar fi indienii fără upanişade şi Bhavad Gita? Cum ar fi italienii de la romani până mai aproape fără Ovidiu, Virgil sau Dante? Cum ar fi românii fără *Mioriţa*? Chinezii fără Confucius, Lao-Tze…? Cum ar fi africanii fără Ubuntu? Cum ar fi Nordul fără Kalevala? Şi tot aşa. Confuzie, identitate nedefinită, sens nedeterminat. Întrebări existenţiale sunt ocolite: De unde venim? Care este starea noastră prezentă şi relaţia ei cu sensul vieţii? Spre ce ne îndreptăm şi de ce ne îndepărtăm?

Atunci când unele dintre componentele vitale ale „hardului" unei ţări, precum conducătorul, limba maternă sunt distruse, interzise, modificate artificial (înlocuirea, de exemplu, a alfabetului latin cu cel chirilic), existenţa ţării este primejduită de anihilare.

Nu multe ţări au avut norocul (meritul?) unor preşedinţi cu viziune, cu o concepţie pragmatică despre nevoile, interesele ţării şi cu voinţa şi priceperea de a le aplica: Eisenhower, Adenauer, Nehru, Sukarno, Tito, Reagan sunt printre aceste cazuri.

Preşedintele exemplar al istoriei moderne este George Washington, cel puţin din următoarele două raţiuni:

– Viziunea sa novatoare asupra independenţei ţării si libertăţii americanilor.

– O concepţie pragmatică de aplicare, cu limitarea timpului la conducere – două mandate, alegeri libere, realizarea paşnică a tranziţiei puterii politice. Împreună cu Franklin a conchis: *V-am dat o Republică – s-o păstraţi.*

Protejarea nucleului fierbinte al naţiunii

Toate elementele „hard" plus altele, neglijate aici, sunt esenţiale pentru supravieţuirea şi dezvoltarea naţiunii, determinante fiind conducătorul, limba comună, activitatea productivă de auto-susţinere. Printre elementele neglijate aici, de exemplu, este sistemul administrativ al resurselor naturale şi bunurilor create în armonie cu interesele naţiunii. Sistemul administrativ are nevoie, în anumite limite bine calculate, de birocraţie. Dar, *birocraţia, cu timpul, dezvoltă şi unele scopuri şi interese contrare bunei administraţii.* România se confruntă cu acest proces prin excedentul de birocraţi la toate nivelurile, din ministere la primării.

Existenţa naţiunii este mortal ameninţată de uciderea conducătorilor (domnitor, rege, preşedinte) şi reprimarea, interzicerea limbii comune, tradiţiilor şi valorilor poporului. România a suferit ambele violenţe. Mihai Viteazul, cel care a unificat militar şi politic Ţările Româneşti, a fost asasinat, iar Sfântul Martir Constantin Brâncoveanu, unificator cultural, a fost decapitat împreună cu fiii săi. Alexandru Ioan Cuza, care a imaginat unificarea politică democratică şi paşnică a Moldovei şi Ţării Româneşti, o inovaţie politică majoră (alegerea aceluiaşi domnitor de ambele principate) care a speriat marile puteri opuse independenţei ţărilor mici, a fost detronat.

Asasinatele politice au efecte imprevizibile. Sunt cazuri când reprezentarea lor socială este departe de realitate. Un mic exemplu. Aproape de Academia Militară, pe partea care duce la Biserica Sfântul Elefterie, este plasat un poster care ne vorbeşte despre realizările culturale al Sf. Martir. Posterul are două date, 1688-1714, care nu sunt explicate. Probabil, un cititor va spune 1688 = venirea la domnie, dar 1714 nu transmite nimic precis: A plecat Brâncoveanu de la domnie? Cum? De ce? Nu se spune că *el a fost decapitat de Înalta Poartă împreună cu cei patru fii.* Un motiv probabil este dat de modul precaut de a privi realitatea istorică. Relaţia prezentă Turcia – România este excelentă, dar ea nu poate schimba faptele istorice. Decapitarea a fost un „show" al Imperiului Otoman la care au participat demnitari ai puterilor Europene – o anticipare a odioasei solidarităţi *multi-culti.*

În astfel de situaţii istorice apare, în cazuri fericite, Poetul Naţional, vizionarul pentru care identitatea naţională, demnitatea şi nevoile neamului sunt vitale.

Principii şi realităţi etico-politice

Principiul *Nimic despre X fără X* este vechi şi valid, necesar transparenţei şi încrederii actorilor pe plan naţional şi internaţional.

În 22 iulie 1879, în România – o ţară pusă la grele şi nedrepte încercări de marile puteri Europene – Poetul Naţional Mihai Eminescu cerea „Nimic despre România fără România".

Să vedem cum este aplicat acest principiu în cazul unui conflict cu implicaţii pentru pacea mondială, războiul Rusia-Ucraina. Dincolo de orice, Ucraina trebuie sprijinită, ajutată pe toate fronturile. Întrebarea este: cât de capabili sunt politicienii ei să folosească eficient acest ajutor?

Preşedintele Statelor Unite ale Americii, J. Biden, a stabilit următoarea strategie în 31 mai 2022, când a declarat: *Nimic despre Ucraina fără Ucraina.*

În original: *My principle throughout this crisis has been "Nothing about Ukraine without Ukraine." I will not pressure the Ukrainian government – in private or public – to make any territorial concessions. It would be wrong and contrary to well-settled principles to do so.*" (J. Biden)

Declaraţia exprimă sprijinul total (umanitar, financiar, militar) şi transparent pentru Ucraina. Dar, declaraţia nu se referă la setul de restricţii şi condiţii despre ajutorul acordat de SUA Ucrainei, care trebuie să fie cunoscut integral poporului american. Nu este clar cum este folosit principiul *Nimic despre X fără X* în cazul de faţă. De exemplu, *cum se aplică acest principiu în cazul minorităţilor din Ucraina: bulgari, evrei, greci, polonezi, ruşi, tătari, unguri, români?*

Aşadar, principiul *Nimic despre X fără X* trebuie respectat pentru toate aceste cazuri în care s-a implicat automat J. Biden. Se întâmplă acest lucru? Se pare că nu.

Eminescu s-a rezumat la România. Dar cele două aserţiuni (Biden – Eminescu) sunt evaluate diferit: una extrem de favorabil, cealaltă negativ. Consideră Preşedintele Biden că *aici se comite eroarea dublului standard?*

Textul lui Eminescu a fost publicat în *Timpul,* nr. 161, 22 iulie 1879, p. 1, cu titlul *Amestecul străinilor, Opere X, Publicistica*, pp. 304-305: *Puterile n-au avut niciun drept de a se ocupa de noi fără de noi, niciun drept de a pune condiţii pentru independenţa noastră.*

Conceptual – pentru Eminescu – principiul este utilizat unitar şi el trebuie respectat de marile puteri la fel ca şi de cele mici.

Poetul Naţional, dincolo de măiestria poetică, are darul şi forţa morală să se exprime despre starea naţiunii, despre conducerea ei, despre nevoile neamului, despre identitatea patriei, despre „tot ce mişcă în ea" şi este legat de ea. Acest poet nu aparţine niciunui partid. El este liber.

Fiecare neam are astfel de genii generoase: Tagore, Dante, Shakespeare, Eminescu.

Se acceptă, în general, că *Poetul Naţional este un reprezentant simbolic şi real al identităţii, valorilor, tradiţiilor, intereselor vitale şi credinţelor neamului său.* Dar, Poetul care este dotat cu o intuiţie de excepţie, care creează metafore conceptuale care cresc capacitatea de înţelegere a lumii (de exemplu „un regat pentru un cal" creată de Shakespeare) are sugestii mai pline de sens decât multe tratate docte despre „legea cererii şi ofertei". Poetul Naţional se revoltă împotriva şi se opune oprimării propriului neam, jefuirii resurselor sale, batjocoririi valorilor lui, profitorilor care fură munca neamului şi a celor ce-i trădează interesele din egoism. Atunci, Poetul Naţional îşi revarsă durerea printr-un limbaj vitriolic, violent, limbaj inacceptabil din multe puncte de vedere în toate timpurile. Face acest lucru cu riscul propriei vieţi.

→

Homo sapiens

Intenţia contează

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Nu-mi dă pace un gând. Mă bruiază din off de mai bine de trei luni, de când am vizitat cochetul oraş german Trier, locul cel mai vestit din Germania, atunci când vine vorba despre tangenţele nemţeşti cu Imperiul Roman. Adresa sa este un reper obligatoriu pe lista excursiilor şcolare din Germania şi învecinatele Belgia, Olanda şi Luxembourg, ţinând de cultura generală. Atracţiei sale nu m-am sustras nici eu.

Se pot vizita la Trier vestigiile aproape intacte ale vestitului *limes,* zidul care în urmă cu 2000 de ani trasa graniţa de nord a Imperiului Roman. Dar merită văzut şi amfiteatrul, vestit pentru eleganţa băilor sale termale, precursoarele SPA-ului nostru modern. În primul rând este însă obligatoriu să vedem celebra *Porta Nigra*, cea prin care şi-au făcut intrarea triumfală cortegii întregi de centurioni, în frunte cu invincibilii lor *Imperatori*. Bănuiesc că tot pe acolo au şi ieşit. Duşi au fost pe veci, căci Trierul a avut în antichitate mult mai mulţi locuitori decât are acum. Pe atunci era o metropolă care atrăgea magnetic toate neamurile pământului. Era nici mai mult, nici mai puţin, cea mai nordică dintre capitalele de provincii romane!

Oraşul nu m-a dezamăgit. Am plecat de acolo încântată, ba chiar mi-am luat şi o carte de bucate şi am rămas surprinsă de ingredientele ciudate, practic necunoscute azi, de pe vremea romanilor. Firesc ar fi, după o astfel de baie în latinitate, să-mi rămână întipărită pe retină o imagine impregnată de spiritul roman. Ei bine, cu totul altceva m-a marcat. Mi-a rămas în memorie o statuie, ce-i drept una mare, de 5,50 m înălţime şi cu greutate de peste două tone, statuia lui Karl Marx, fiul cel mai vestit al oraşului. Monumentul este imposibil de trecut cu vederea, fiind amplasat la doar câţiva metri distanţă de *Porta Nigra*. Antichitate şi modernitate într-un singur cadru fotografic!

Simpla prezenţă a acestei statui ridică multe semne de întrebare. Recunosc, am rămas şi eu descumpănită la vederea ei, dar ştiu că nu sunt singura care se uită la ea cu sentimente amestecate. S-au iscat discuţii aprige, care au ajuns până în Bundestag, atunci când, în anul 2018, China i-a oferit oraşului Trier acest cadou neaşteptat. De frumoasă e frumoasă statuia, recunosc, se vede că e făcută de un artist priceput. Vorbim despre un colos din bronz, reprezentându-l pe Marx cu o carte în mână şi cu chica în vânt, dând pasul spre lumea care i se aşterne la picioare. Un vizionar purtat de idealul de a lua omenirea cu asalt!

Nu puţini au fost cetăţenii germani care s-au opus amplasării acestei statui în spaţiul public. Mulţi oameni au suferit din cauza represiunilor comuniştilor inspiraţi din teoriile lui Karl Marx şi nu vor să dea ochii cu el, ori de câte ori ies din casă. Totuşi, germanii au fost nevoiţi să accepte darul, ca să nu-i supere pe partenerii lor din Asia. De dragul armoniei între popoare, s-a găsit o soluţie de compromis: Marx a rămas pe un soclu mai mic şi a fost amplasat la un loc mai dosnic decât cel dorit de chinezi. Parcă-i văd pe „generoşii" zâmbăreţi cu ochi migdalaţi râzându-şi în pumni după şotia aceasta...

Episodul îmi aminteşte de o anecdotă savuroasă de prin anii şaptezeci: Brejnev, în vizită la Jimmy Carter, îi mărturiseşte că ar fi avut un vis, în care Casa Albă l-ar fi întâmpinat cu o panglică galbenă la uşă, pe care era scris „Bun venit în Sovietele Americane". Bush nu se lasă şi îi dă replica: „Eu m-am visat la uşa Kremlinului. Şi acolo atârna o panglică, dar roşie. Din păcate, mesajul nu l-am putut descifra, pentru că era scris în chineză."

Revenind la statuile noastre, la scurt timp după aventura cu Marx am ajuns în România. Într-o grădină din vecini am dat peste nimeni altcineva decât Stalin! Bustul lui era instalat precar pe o centrifugă ruginită, de maşină de spălat. Cineva îl găsise printre zidurile fostei noastre fabrici de aţă, „Firul Roşu". „Pepi-Onkel", cum îi spuneau pe vremuri saşii ardeleni în batjocură, avea nasul ciuntit. Probabil l-a maltratat cineva când l-a dat jos de la soclu. Pe meritate, pentru că a făcut mult rău cu bună ştiinţă la viaţa lui. Marx, în schimb, beneficiază de clemenţă, pentru că el de fapt n-a vrut decât binele, atunci când a scris *Capitalul.* Concluzia mea este: atât tolerarea lui Marx, cât şi condamnarea lui Stalin, postulează unul şi acelaşi principiu: intenţia contează.

(Spania, octombrie 2024)

Fiecare naţiune, indiferent de regimul politic, are Poetul său Naţional, simbol şi pavăză a demnităţii şi libertăţii naţionale precum au fost sau sunt: Thanh Hien. Tengku Amir Hamzah, Juana Plácida Adela Rafaela Zamudio Rivero (Adela Zamudio), Muhammad Iqbal. Cu ei este şi Eminescu. În contextul politic, Poetul Naţional se întâlneşte cu Preşedintele Naţional, definit prin statut şi rol: el este dator să apare integritatea ţării şi interesele ei vitale. Unii preşedinţi sunt patrioţi. Alţii pot fi ultranaţionalişti, poate rasişti. Alţii sunt internaţionalişti (cominternişti, deci comunişti, sau, mai recent, *multi-culti* internaţionali), alţii, simple unelte, marionete care s-au lepădat de dreptul sacru şi datoria autonomiei.

Când îndurerarea şi revolta Poetului Naţional provocate de suferinţa neamului său oprimat atinge paroxismul, atunci exprimarea lui iese din matcă – devine violentă. Întrebarea majoră este: dacă limbajul devine inacceptabil – rasist, antisemit, etnocentrist, cum se raportează societatea la întregul operei?

Ce se face cu opera lui L. Aragon, care a scris o odă dedicată KGB-ului? Se anulează restul operei poetice de valoare, premiată cu Premiul Nobel? Eroare, ar fi un seism cultural artificial.

Cum se raportează lumea la coralul genialului Şostakovici, care ne cântă că *Lenin ne-a adus „suprema libertate"* – adică un glonţ în ceafa oponenţilor? Ce se face public cu opera talentatei Nina Cassian, poetă apreciată de Ion Barbu (Barbilian), dar care s-a declarat *îndrăgostită pe veci de PCR* şi a scris poemul *Stalin e lumina*? Să fie interzisă opera ei – cer unii. Ar fi o mare nedreptate.

Ce se face cu operele care cuprind segmente, capitole, părţi ce sunt considerate contrare sistemului politic dominant, dar şi unor principii morale? Întrebarea cuprinde mai toate domeniile expresivităţii umane.

Mai departe: Ce se face public cu opera talentatului Sabin Bălaşa, care a pictat cuplul dictatorial? Să se distrugă, să se ascundă cum vor unii? Ar fi o altă eroare gravă.

Ce se face public cu creaţia tehnică originală a genialului inginer W. von Braun, membru SS, care a semănat teroare şi moarte la Londra cu ale sale V1, V2? Să se nege valoarea tehnică unică a inventatorului von Braun? Eronat. Capturat de trupele americane, transferat în SUA, decorat de preşedintele Kennedy, el a lansat cu succes programul cosmic american. Să se nege, anuleze creaţia crucială a lui von Braun, să i se pună sub obroc numele precum vor unii? Ar fi o iluzie, nu doar o eroare gravă.

Ce se face public cu cercetarea originală şi prioritară a lui N. Paulescu asupra insulinei, medic care a scris virulente texte antisemite? Anularea cercetării ştiinţifice, cu rezultate publicate (1921) în reviste de prim rang internaţional, pe considerente politice, este o altă eroare de neacceptat.

Mai departe: Ce se face public cu lucrările ştiinţifice remarcabile ale lui P. Cornea, fost membru al C.C. UTC?

Ce se face şi s-a făcut public cu opera lui Mircea Eliade, cunoscut pentru textele sale legionare. Opera sa a fost interzisă, o perioadă, de regimul comunist. Tratamentul politic aplicat operei lui Mircea Eliade este paradigmatic pentru cultura română şi are multe zone neexplorate sistematic. Sociologul socialist de orientare marxistă care a abordat valid şi original comunităţile ţărăneşti devălmaşe care supravieţuiesc şi azi, H.H. Stahl, a criticat orientarea legionară a lui Mircea Eliade, textele cu limbaj antisemit, mai ales în lucrarea *Eseuri critice*, carte moşită de Zigu Ornea, editor cu mare putere de decizie în timpul dictaturii comuniste şi analize remarcabile ale curentelor ideologice din literatura română. Este firesc ca un sociolog de orientare socialist marxistă precum Stahl să realizeze această abordare critică necesară a operei lui Eliade. Dar autorul excelentelor lucrări de sociologie rurală omite componente esenţiale. Stahl omite valoarea operei ştiinţifice a lui Eliade, care include analiza religiilor, a miturilor, a naturii şi rolului proceselor alchimice nu doar în transmutările materiei inerte (piatra, de exemplu), ci şi pe cele de ordin religios, militar, politic. În plus, avem creaţia originală literară a lui Eliade, apreciată în multe culturi din lume. Între Stahl şi Eliade există şi divergenţa privitoare la semnificaţia *Mioriţei,* ritual esenţial al culturii populare româneşti, privită de Stahl în mod empirist doar ca ritual dedicat mortului. Stahl omite că aceste creaţii poluare au roluri şi semnificaţii mult mai bogate care evoluează cu timpul. Pentru *Mioriţa* este bine de amintit rolul ei terapeutic şi moral, precum cel de renunţare la răzbunare faţă de cel care a comis o crimă. L-a invidiat Stahl pe Eliade? O întrebare dificilă. Stahl mi-a spus: „Ce ar fi făcut Eliade fără excelentele biblioteci americane?" Adevărat, Eliade a folosit din plin şi eficient acest tezaur. Dar Eliade a dovedit ca are imaginaţie ştiinţifică şi intuiţie (precum le defineşte Holton), care sunt daruri personale, haruri. Sociologul de orientare socialist marxistă Stahl, care a acceptat să scrie despre sociologia planului de stat socialist, refuză să accepte un responsabil pentru textele sale de extremă dreaptă, dar şi pentru creaţia sa originală ştiinţifică şi literară.

Solomon Marcus s-a exprimat cu claritate asupra acestei chestiuni; extremismele la dreapta sau la stânga spectrului politic trebuie criticate, condamnate, dar criteriile ideologice şi politice nu pot fi substituite celor ştiinţifice, artistice, profesionale.

Cercetătorul creativ transdisciplinar Solomon Marcus (matematician, lingvist, analist cultural, creator de şcoală), cu realizări recunoscute mondial, susţine o viziune echilibrată: trebuie criticate, condamnate excesele ideologice şi politice, dar evaluată cu obiectivitate restul operei (2011). Relevantă este mărturia lui Marcus din 2012, care mi-a spus cu amărăciune despre primirea tăcută a volumului *Paradigme Universale:* „Sunt uimit şi consider întristător că nu s-a făcut o recenzie a acestui volum" pe care tocmai mi-l dăruise. I-am spus că voi face o recenzie. Mi-a spus: „Când s-o faceţi? Am înţeles că plecaţi în America peste trei zile." I-am spus că voi lua volumul cu mine. A remarcat cu un zâmbet neîncrezător: „Adică luaţi în avion cartea asta voluminoasă?" I-am spus: „Sigur". Mi-a răspuns: „Atunci vă mai ofer şi un nou volum din seria *Răni deschise*" (Editura Spandugino). Am publicat câteva recenzii dedicate acestei opere de mare complexitate (recenziile au apărut în revistele *Curtea de la Argeş, România Literară, Observator Cultural, Revista 22*).

Nebunia şi arta de a o transforma în artă

Sînziana RAVINI

Prelegere ţinută la Kiosk din Gent, pe 7 noiembrie 2024. Kiosk din Gent, în Belgia, este un spaţiu pentru arta vizuală contemporană; a se vedea https://visit.gent.be/fr/voir-et-faire/kiosk.

Lumea artei este o instituţionalizare a nebuniei. De ce? Pentru că artiştii sunt nebuni şi aşa trebuie să fie. Să încerci să fii raţional într-o lume nebună, ar fi o nebunie. Artiştii depăşesc graniţele sinelui, ale societăţii, ale cosmosului etc. În psihiatrie se numeşte *suferinţă de Borderline*. Crearea de noi lumi cu reguli care neagă lumea reală sau amestecarea realităţii cu fantezia, în psihanaliză este numită psihoză sau schizofrenie. În lumea artei, este doar artă. Gândiţi-vă la toate descrierile banale ale operelor de artă. Opera de artă X anulează linia fină dintre realitate şi vise. Artiştii preced psihanaliza, ei chiar inspiră teorii psihanalitice. Gândiţi-vă la *Corpul fără organe* al lui Artaud, care a inspirat *Anti-oedipul* lui Deleuze şi Guattari sau la ce a făcut Sofocle cu Oedipus pentru Freud şi complexul său Oedipus. Cartea lui Deleuze şi Guattari este un frumos manifest pentru psihoză. Eu însămi am făcut primul stagiu de psihiatrie *à La Borde,* care a inspirat cărţile scriitorilor, deoarece aşa-zişii nebuni locuiau aici într-un castel, liberi să se mişte şi să gândească după cum doreau. Au luptat chiar pentru „dreptul lor la nebunie".

O piesă emblematică despre nebunie sau suferinţă psihică este *Melancolia* lui Dürer din 1541. Intelectul, introspecţia şi perfecţionismul necruţător al lui Dürer l-au condus la o stare de melancolie – ceea ce este acum cunoscut sub numele de depresie. În *Ambasadorii* lui Hans Holbein (1533) vedem capacitatea artei de a da formă înfăţişării paranoiei, dar şi capacitatea ei de a expune ceva ce rareori vrem să ştim – şi anume că relaţia omului cu lumea are o structură paranoică. Ce ascunde cu adevărat pictura lui Holbein, în afară de craniul mort anamorfic? Că vom muri cu toţii şi că, de fapt, căutarea cunoaşterii şi a frumuseţii este doar o încercare de a ignora moartea. În spatele suprafeţei există întotdeauna lupta dintre eros şi thanatos, *live* şi *death drives.* Când vine vorba de isterie, una dintre cele mai emblematice lucrări de artă este reprezentaţia lui Pussy Riot în 2011 în Piaţa Roşie din Moscova. Ce este un isteric? După Lacan, istericul este un sclav care caută să domine un stăpân, dar isteria este şi ceea ce i-a permis lui Freud şi colegilor săi să inventeze psihanaliza. Dar de ce anume suferă de fapt istericul nevrotic? Nu din cauza propriei represiuni, ci pentru că istericul este un subiect politic reprimat. De aceea este nevoie de isterie pentru schimbarea politică. Singurul pericol este transformarea lui în fascism, gândirea ca o autostradă într-o singură direcţie.

Legătura dintre suferinţa mentală, nebunie şi artă este la fel de veche ca şi cultura occidentală. Aristotel a văzut melancolia ca fiind esenţa prin excelenţă a temperamentului artistic, deoarece este o suferinţă legată de intelect. *A fi sau a nu fi?* a întrebat melancolicul Hamlet. Ce e de ales? Când cei care suferă de sindromul Cotard pot fi atât vii, cât şi morţi şi uneori chiar gata să anihileze totul, inclusiv pe sine, Shakespeare a înţeles asta mai bine decât oricine altcineva. Scrierile lui oferă o descriere mai precisă a tuturor construcţiilor şi patologiilor mentale umane decât marea biblie a Psihiatrilor de astăzi: *DSM-5.*

În timpul Romantismului, nebunia capătă cel mai înalt statut şi două impulsuri conflictuale încep să bântuie societatea, pe de o parte, cu artişti care văd nebunia ca o sursă de inspiraţie, iar, pe de altă parte, psihiatrii, care clasifică artiştii pe baza terminologiilor lor nosologice. Nebunia este deja în sine o încercare de recuperare, o căutare a unei soluţii, a susţinut Freud. Lacan a „găsit" la Joyce un simptom al său, „le Sinthome", bazat pe jocul de cuvinte cu „le sainte homme" (omul sfânt), care i-a permis să-şi transforme nebunia în sfinţenie. Sinthome, *sainte homme,* aşa cum se spune în franceză, este un sfânt bărbat.

Odată cu modernismul, legătura dintre artă şi nebunie, centru şi periferie, se accentuează odată cu colonizarea noilor sălbatici ai artei – artiştii *Art brut* conduşi de Dubuffet, arta *outsider* şi artiştii *auto-făcuţi* s-au revărsat împreună într-o încurcătură care împodobea până de curând pereţii bienalelor. Mă gândesc la Palatul Enciclopedic al Bienalei de la Veneţia a lui Massimiliano Gioni din 2013, când artistul japonez Shinichi Sawada a fost prezentat atât în textul catalogului, cât şi pe placa de lucru drept „autist". În Suedia, am avut mai multe expoziţii cu „artişti unici", care produc *annan kunst,* „o altă artă", precum expoziţia de la Muzeul de Artă din Göteborg în 2008.

Nu numai artiştii au gustat din dulceaţa-amăruie a nebuniei. Mulţi pacienţi de psihiatrie au făcut artă în timpul şederii lor la clinică. Între 1919 şi 1922, istoricul de artă şi psihiatru german Hans Prinzhorn a adunat peste 5000 de lucrări de la diferite aziluri psihiatrice din Europa. Artiştii modernismului şi-au găsit o mare inspiraţie în artiştii de psihiatrie recent descoperiţi, iar când mulţi artişti şi scriitori proeminenţi au fost admişi în clinici, diferenţa dintre nebunie şi sănătate mentală a început încet, dar sigur, să slăbească. Această tendinţă a fost brusc ruptă în 1937, când naziştii conduşi de Adolf Ziegler au organizat expoziţia *Entartete Kunst* cu scopul de a prezenta artişti precum Paul Klee, Oskar Kokoschka şi Kurt Schwitters drept nebuni atestaţi, iar tradiţiile de gândire evreieşti şi bolşevice drept nebunie şi degenerare.

Arta este nebună în multe privinţe, pentru că arta refuză să se supună normelor şi idealurilor societăţii. Dar există vremuri şi epoci în care arta a fost ţinută în frâie mai strânse decât alteori. Să luăm, de exemplu, ultima trecere a secolului. La începutul anilor 2000 şi în mare parte în anii 2010, artiştii erau aşteptaţi să înfăţişeze mecanismele bolnave ale societăţii şi ale oamenilor, dar mai rar se permitea acestor boli să pătrundă în arte la nivel formal. Iar când l-au „obţinut", de obicei era în sediul pieţei private de artă. Mă gândesc la *Young British Artists,* dar şi la artişti precum Paul McCarthy, Cindy Sherman şi Robert Gober, care au fost propuşi de teoreticieni precum Hal Foster în creaţia epocală *The return of the real,* în 1996.

Când maşinăriile de sponsorizare a subvenţiilor de stat au intrat în vigoare la începutul anilor 2000, era o cu totul altă artă cea care era preţuită, o artă rece, ironică, profund conştientă şi strictă, care ţinea nebunia şi suferinţa psihică cât mai departe posibil, atât de spaţiile instituţionalizate, cât şi de documentele pentru solicitarea aprobărilor. Arta privată iubeşte nebunia, arta fondată de stat, nu.

Dar ceva s-a întâmplat în ultimii ani. Peisajul artei se schimbă, atât în bine, cât şi în rău. Artiştilor nu le mai este frică să arate şi să exploateze nebunia individuală sau sistemică. În acest peisaj extrem de afectat, se poate discerne atât o tendinţă mai întunecată, mai violentă, cât şi una mai blândă, simpatică. Uneori, în cadrul uneia şi aceleiaşi practici artistice. Şi voi vorbi în curând despre două practici artistice care fac acest lucru şi pe care am putut să le contemplăm în această seară. Întrebarea este acum cât de departe o poţi duce? Nebunia este în mare parte aşa cum ştim, un inconştient eliberat şi, după cum ştiţi cu toţii, în inconştient nu există nimic bun sau rău, regulile morale sunt suspendate. Suprarealiştii ştiau acest lucru mai bine decât toţi cei care au făcut un întreg curent artistic bazat pe descoperirile psihanaliştilor. Scopul lui André Breton a fost să postuleze prin artă un punct de gândire dincolo de raţionalitate, etică şi moralitate, care ar putea duce la o „rezolvare viitoare a acestor două stări, vis şi realitate, care sunt aparent atât de contradictorii, într-un fel de realitate absolută, o suprarealitate, dacă se poate spune aşa". Sună ciudat, dar când meditezi asupra acestui punct, aşa cum fac eu din când în când, parcă ţi se deschide o trapă în creier, una care îţi permite să-ţi imaginezi lumi cu totul noi, aici şi acum. În asta constă în primul rând puterea suprarealismului: stimularea imaginaţiei şi acceptarea nebuniei, care transcende totul. Iar suprarealismul nu a rupt niciodată legătura cu realitatea – dimpotrivă, aşa cum susţinea pe bună dreptate Breton – a fost o modalitate de a schimba lumea aici şi acum prin simpla evidenţiere a mecanismelor psihologice ascunse, care ne guvernează viaţa.

Breton a fost profund inspirat de psihanaliză. A descoperit teoriile lui Freud în 1916 şi l-a vizitat la Viena în 1921. Întâlnirea sa cu părintele psihanalizei a avut o influenţă decisivă asupra mişcării suprarealiste, de exemplu, în practica scrisului automat şi în utilizarea viselor ca generator de imagini, poveşti şi asociaţii libere. Breton credea şi în dragostea nebună, *l'amour fou,* ca o eliberare a erotismului, pe care o descrie în romanul său *Nadja*.

Potrivit lui Freud, există două căi directe către inconştient, visele şi limbajul, care ne permit să auzim ceea ce spune inconştientul şi ceea ce nu vrem să auzim. Dar există un al treilea drum, aş argumenta, şi sunt sigură că Breton va fi de acord, şi anume, arta. După cum văd eu, toată arta este o călătorie către şi dinspre inconştient.

După părerea mea, artiştii care se ocupă de inconştient sunt toţi, mai mult sau mai puţin, *psihonauţi* – călătoresc spre acest continent încă necolonizat, demontând rănile societăţii noastre, păstrând totuşi acele răni deschise.

Întotdeauna am avut convingerea oarecum convenţională că nu putem evita rănile pe care le primim de la alţii, dar că putem alege oricând cum încercăm să le vindecăm. În primul rând, prin înţelegerea naturii duble a rănii – potenţialul ei dureros şi de vindecare, în al doilea rând, dezvăluind altora ceva despre propriile noastre răni personale. Nu există nimic mai terapeutic şi, în acelaşi timp, mai simpatic pentru celălalt, decât să-ţi împărtăşeşti rănile cu o persoană care le poate face faţă. Ce este iubirea, vreau să spun dragostea adevărată, dacă nu iubirea celuilalt – nu în ciuda, ci din cauza rănilor lui? O dragoste şi mai mare ar fi să-l laşi pe celălalt să ne rănească şi să sperăm, în conformitate cu ideea de bază din *Parsifal* al lui Wagner, că numai suliţa care ne-a lovit ne poate vindeca rănile. Pentru ca acest lucru să se întâmple, celălalt trebuie să fie conştient de efectele suliţei sale. Acesta este rareori cazul, desigur, dar aici constă frumuseţea paradoxului rănii – preferăm să vindecăm rănile pe care alţi oameni le-au provocat celor dragi, decât pe cele pe care le-am provocat noi, mai mult sau mai puţin inconştient. În al treilea rând, ne putem vindeca rănile încercând să vindecăm rănile altor oameni şi, în al patrulea rând, alegând să nu căutăm să ne răzbunăm pe cei care ne-au rănit. Cea mai bună răzbunare este refuzul răzbunării; cu alte cuvinte, răzbunarea nu este un fel de mâncare servit cel mai bine rece, ci un fel de mâncare deloc servit.

→

Homo sapiens

Ce spune Hegel despre rană? Ei bine, Slavoj Žižek face o interpretare foarte frumoasă a lui Hegel în articolul *Căderea care ne face să-l iubim pe Dumnezeu*, partea a II-a, publicat de *Los Angeles Review of Books,* spunând că acel lucru pe care îl descoperă Hegel – şi acesta este poate una dintre cele mai mari descoperiri filosofice ale tuturor – este că Dumnezeu, introducând posibilitatea păcatului prin şarpele din Paradis, nu ne împinge mai întâi în păcat pentru a crea nevoia de mântuire, astfel încât apoi să se poată oferi ca mântuitor din necazul în care ne-a împins mai întâi. Aceasta ar fi o lectură foarte perversă a planului real al lui Dumnezeu. Căderea nu este urmată de răscumpărare. Căderea este în sine deja răscumpărare. Căderea se deschide astfel spre ceea ce se pierde în ea. Cum? Potrivit lui Žižek, Hegel descoperă că spiritul este el însuşi rana pe care încearcă să o vindece, deoarece rana este autoprovocată. Acest lucru se vede în dorinţa lui Dumnezeu de a deveni om, prin Hristos, pentru a putea salva omenirea. Pe cruce, Iisus suferă şi se simte părăsit de Tatăl său. Din punct de vedere psihanalitic, s-ar putea spune că este divizat, suferă de *Entzweiung* (care pentru Hegel defineşte formal răul, tradus uneori prin cesiune) şi aş adăuga că Dumnezeu, devenind om, a devenit inconştient. De aceea, Iisus îl întreabă pe Tatăl său (lectura teologică), sau se întreabă pe sine însuşi (lectura psihanalitică): *Părinte, de ce m-ai abandonat?* Revenind la Adam şi Eva, dacă păcatul lor a fost că au ales să gândească, singura modalitate de a te întoarce în paradis la nivel simbolic, desigur, este să începi să gândeşti diferit; adică să începi să consideri rana mai degrabă ca soluţie la problemă decât ca o problemă în sine. Žižek nu este departe de a gândi acelaşi lucru atunci când susţine că Dumnezeu cade din Sine şi că cel mai bun mod de a face faţă acestei căderi este prin kenoză – adică să proiecteze căderea înapoi asupra lui Dumnezeu însuşi, deoarece Dumnezeu trebuie să iasă din propria sa alienare. Cu alte cuvinte – trebuie să vindecăm rana lui Dumnezeu atât de mult cât avem nevoie de El să ne vindece propriile răni. Acum, aceasta ar putea suna ca o poveste nebunească, fără respect nici pentru nelimitarea lui Dumnezeu, nici pentru limitele omului, dar dacă luăm această idee la un nivel metaforic şi o transpunem în relaţiile umane, putem găsi o multitudine de instrumente şi strategii pentru a vindeca rănile, indiferent dacă ni le-am provocat singuri sau ne-au fost provocate de alţii.

Am început să lucrez cu propriile mele răni personale când am fost curator la o expoziţie pe care am numit-o *Mama ascunsă*, desfăşurată în 2012 la Paris. Ideea mi-a venit de la o întâlnire foarte emoţionantă cu piesa video a lui Tova Mozard *The big scene* (2010), în care trei femei – însăşi Tova, mama şi bunica ei – au vorbit despre propriile lor răni pe scena de la Teatrul Dramatic Regal din Stockholm. Cine suferise cel mai mult? Care era natura rănilor lor? Cine le-a provocat şi cum ar fi putut fi vindecate? Toate aceste întrebări m-au lovit ca nişte săgeţi, întrucât m-au reconectat direct cu răni mai vechi pe care le aveam în legătură cu propria mamă, care m-a lăsat în grija bunicilor când aveam un an. De aceea am decis să amenajez o expoziţie pe tema mamei în arta contemporană, iar pentru a face acest lucru am ales să fac o terapie cu realizatoarea spectacolului, Estelle Benazet, pentru a vorbi despre mamele noastre. Deoarece, pentru început, nu am îndrăznit să vorbesc direct despre mama mea, am vorbit în schimb despre lucrările de artă pe care urma să le includem în expoziţie. Am adus la propriu lucrările de artă cu noi pe canapea, arătând mici reproduceri ale operelor de artă pe care urma să le includem în expoziţie. Până la urmă, i-am propus producătoarei expoziţiei o nouă regulă: amândouă aveam să ne căutăm mamele (a ei locuia într-o suburbie pariziană, a mea în Carpaţii României) şi urma să scriem despre întâlnirile noastre cu ele. În expoziţia propriu-zisă, am montat o cameră asemănătoare cu biroul lui Freud, unde vizitatorii puteau alege să se strecoare fie în rolul analistului, fie al pacientului şi să asculte sau să vorbească liber despre operele de artă din expoziţie. Ascultarea poveştilor generate de lucrările de artă şi faptul că mi se deschideau nişte complet străini, în timp ce stăteam pe scaunul de analist – ajutându-i să-şi abordeze poveştile în moduri noi şi să-şi descopere surpriza faţă de lucruri pe care nu ştiau că le simţeau – rămâne unul dintre cele mai puternice experienţe din viaţa mea. Şi toate acestea s-au întâmplat datorită lucrării de artă cu mai multe faţete a lui Mozard despre răni şi despre arta de a le vindeca. De atunci, am folosit arta ca o modalitate de a ne angaja cu inconştientul nostru, atât în calitate de curator, de scriitor şi, eventual, ca psihanalist. Când operele de artă devin simptome, cel mai bun lucru pe care îl puteţi face este să începeţi să rătăciţi prin imaginarul pe care ni-l deschid.

Breton a scris în *Manifestul suprarealistului:* „*Transformă lumea*, a spus Marx; *Schimbaţi viaţa,* a spus Rimbaud: aceste două obiective fac doar unul pentru noi." Suprarealiştii poate nu au reuşit să transforme lumea, dar lupta lor dublă nu s-a încheiat încă. Fiecare epocă are suprarealiştii ei, *psihanauţii* care călătoresc prin inconştient. La fel şi epoca noastră. Lupta trebuie să continue.

Acum, să aruncăm o privire spre doi artişti care călătoresc spre inconştient. Sidsel Meineche Hansen şi Therese Henningsen. La începutul prelegerii mele am menţionat mai multe forme de nebunie şi suferinţă psihică. Potrivit lui Freud, există trei structuri mentale care îşi pot crea propria nebunie specifică. Nevroză, psihoză – şi da – perversiune. Aş spune că lucrările lui Meineche Hansens şi Therese Hennings pe care le-am văzut în seara asta se ocupă de aşa ceva – şi în multe moduri diferite.

Subiectul evident – în *Mainternancer* (2018) este perversiunea. Vedem un bordel cu păpuşi oferite clienţilor bărbaţi, unde păpuşa devine obiectul suprem al dorinţei. În *Baby Jesus* (2023) Sidsel Meineche Hansen şi Therese Henningsen, 2023, vedem călugăriţe care îşi creează propriile păpuşi, mici Iisusuri. Cum operează perversul? El sau ea suferă de lipsa, de acest vid pe care toţi îl avem în noi şi care ne face să dorim, dar perversul face totul pentru a anula lipsa. Perversul nu trebuie să-şi caute toată viaţa obiectul dorinţei. El sau ea l-a găsit deja într-un obiect. Una dintre ele spune în videoclip: „Cred că fiecare dintre noi aşteaptă o mare dragoste. Iar tu simţi acut această lipsă. Nu spun că Dumnezeu vine şi umple asta." Dar în loc să continue sau să-şi urmeze pulsiunile sexuale oarecum naturale, ele produc păpuşi. „Este ca şi cum ai naşte – nu ştii niciodată dacă lucrurile sunt bine până în ultimul moment", spune una dintre călugăriţe.

Deci, care este distanţa dintre nebunie şi genialitate, dacă ar trebui să ne referim la titlul serii? Distanţa este creată chiar de faptul că unii oameni sunt obiecte ale nebuniei, în timp ce alţii transformă acele obiecte în artă, devenind astfel subiecte ale nebuniei. În timp ce perversul transformă subiectele în obiecte, artiştii transformă obiectele în subiectivităţi multistratificate. S-ar putea concepe cu uşurinţă clienţii sexuali şi călugăriţele ca nişte pervertiţi care transformă entităţi metafizice sau relaţii sexuale în obiecte. O călugăriţă chiar spune „aceşti copii nu plâng", iar mai târziu „se simte ca născând". Ce este aceasta dacă nu negaţia lipsei, care este însăşi definiţia perversiunii? S-ar putea spune că aceste călugăriţe nu exploatează *babydolls* fizic, dar nu cumva există o erotizare a persoanei iubite, care doreşte ca persoana iubită să rămână în controlul lor, adică să accepte înstrăinarea şi situaţia sa de obiect? Aureola păpuşii Iisus rămâne neatinsă, s-ar putea spune, la fel ca aureola păpuşii sexuale, care se dăruieşte la nesfârşit clienţilor, dar rămân veşnic de neatins.

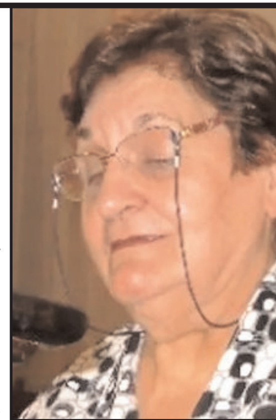
Până şi păpuşa lui Iisus rămâne veşnic inaccesibilă pentru călugăriţe. Fantezia este întotdeauna perversă. Deci, care este relaţia dintre simptom, fantezie şi perversiune? În multe simptome întâlnim trăsături perverse în sensul foarte precis al sprijinirii unei bucurii falice non-sexuale. Ce este asta mai exact? Perversul se caracterizează mai puţin prin practicile sale sexuale decât printr-o organizare psihică, prin care transcende viaţa lui pur erotică. Relaţia perversului cu legea este deosebit de semnificativă. Departe de a o ignora, aşa cum s-a spus uneori, invocând un defect al supraeului, „perversul contestă şi sfidează legea", legea Tatălui, totuşi perversul are nevoie de Tatăl pentru a se bucura. Marchizul de Sade nu ar fi avut vreo excitare sexuală dacă nu avea credinţă. Avea nevoie de Dumnezeu pentru a obţine o satisfacţie sexuală. La fel şi Sainte Thérèse în capodopera lui Bernini. Dacă Sainte Thérèse ajunge la extaz datorită lipsei lui Dumnezeu, la fel şi călugăriţele din filmul pe care tocmai l-am văzut. Ele se bucură de absenţa lui Dumnezeu şi când nu mai pot face faţă lipsei Lui, dau naştere păpuşilor lui Iisus. Păpuşile lui Iisus sunt „versiunile tatălui" [joc de cuvinte: père = tată + versiune].

În timp ce perversul clasic contestă sprijinul familial al legii, dincolo de aparatul legislativ al societăţii, el sau ea este, de asemenea, preocupat să păstreze legea intactă şi devine uşor un moralist: Sade este un predicator, Valmont din Laclos, precum şi Don Juan. Din nou, fiecare pervers îşi descoperă cu uşurinţă vocaţia de a educa sau iniţia printr-o metodă poetică, artistică sau mistică. Žižek spune că „un pervers este cineva care cunoaşte semnificaţia acţiunilor tale mai bine decât tine" şi că „perversiunea este de partea puterii". Perversul poate fi atât supus, cât şi dominant, oamenii SM ştiu asta, la fel şi Žižek când el ne prezintă *Ghidul de cinema* al lui Pevert, sau când Renata Salecl în *Perversiunile iubirii şi urei.* Acolo unde există o structură de putere, există întotdeauna perversiune.

Lacan susţinea că în societate existau 4 discursuri, discursul universitar, al psihanalistului, al istericului şi al capitalismului. Există un discurs 5? Un discurs pervers care creează o legătură socială, întrucât numai discursul este capabil să stabilească o legătură socială? Aş spune că da şi că este reaua-credinţă care neagă puterea. Cum am putea-o deconstrui? Care sunt capcanele hamletiene care ar putea submina structurile perverse sau perverşii care sunt conduşi doar de ceea ce Lacan a numit „dorinţa de plăcere nelimitată"? Astăzi, conducătorii pământului, Elon Musk, Jeff Bezos şi Bernard Arnault, care nu plătesc impozite pe venitul lor sau care pretind că îi ajută pe oameni, atunci când doar îi înrobesc, sunt mult mai perverşi în plăcerile lor decât cei care pretind că sunt astfel. Discursul capitalist este într-un fel pervers, aş spune că este chiar şi cel care i-a pervertit pe părinţii noştri, ducând societatea la distracţie neîngrădită, odată cu revoluţia culturală din ´68. Acum câţiva ani i-am pus întrebarea pusă de Lenin *Ce e de făcut?* lui Tonio Negri. El a răspuns: „Ocupă Silicon Valley!" Care vor fi viitoarele noastre insurecţii? Cum ne putem răzvrăti împotriva acestor lideri invizibili ai timpului nostru – precum programatorii de inteligenţă artificială din Silicon Valley? Dacă Charles Melman are dreptate când spune că astăzi nu mai suntem conduşi de lideri, ci de obiecte, cum ne putem răzvrăti atunci împotriva acestor obiecte? Poţi decapita un iPhone? Un aparat? Tot datorită acestor obiecte, mulţimile se organizează în aceste zile. Cum putem face diferenţa între obiectele care ne guvernează şi cele pe care le respingem, obiectele pe care vrem să le eliminăm?

Putem perverti perversiunea? Da. Prin expunerea ei. Şi cei doi artişti dragi ai noştri din această seară seamănă, explodând mecanismele structurilor de putere perverse: negare şi reificare. Ne oferă posibilitatea să ne uităm la nebunie. Şi reuşesc să transforme această nebunie în artă, ca orice psihonaut adevărat.

Greşeli în scrierea şi pronunţarea substantivului

Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN

Dintre numeroasele greşeli de scriere şi de pronunţare a substantivelor mă opresc, mai întâi, asupra amestecului între „e-" şi „ie-" la început de cuvânt şi de silabă. (Regula fonetică aici discutată priveşte şi alte clase gramaticale (vezi verbul *a ieşi*, adjectivul *ieftin*, adverbul *ieri*, dar şi verbul *a evada*, adjectivul *ereditar*, adjectivul şi adverbul *exact*); este însă discutată la substantiv, date fiind cele mai numeroase exemple din această clasă.)

Regula cere ca la început de cuvânt să se scrie şi să se pronunţe „ie-" în cuvintele din fondul vechi (*ied, iederă, ienicer, ienupăr, iepure, iertare, iesle, ieşean, ieşire*), dar „e-" în cuvintele neologice (*ecran, educaţie, efect, efemer, elan, epocă, epopee, examen*). Excepţie face *ierarhie,* care, deşi neologic, se scrie şi se pronunţă cu „ie-" pentru a fi cât mai aproape de formele franţuzeşti din care provine: *hiérarchie, hiérarchique, hiérarchiser.* Atragem atenţia asupra distincţiei *erbivor, erbicid,* dar *ierburi,* primele două scrise cu „e-" fiindcă sunt neologice, iar ultimul scris cu „ie-", fiind pluralul de la substantivul vechi în limbă *iarbă.*

Aceeaşi regulă funcţionează şi în interiorul cuvintelor, la început de silabă după vocală. Astfel, formele corecte sunt: *azalee, cornee, epopee, idee, maree, odisee, orhidee*, având pronunţia şi scrierea cu doi „e" în hiat (*e-e*), sau *boemă, poem, poet, menuet,* de asemenea cu hiat (*o-e, u-e*), toate caracterizând neologismele, dar *baie, femeie, foaie, ploaie, scânteie, voie*, cu „-ie" la substantive din fondul vechi al limbii. Excepţie fac forme precum *berărie, familie, farmacie, salcie* [-i-e], unde „e" este precedat de „i" în hiat. Deci, sunt greşite atât scrierea şi pronunţarea *ed, eşire, bae, femee*, cât şi *ieducaţie, iefect, ideie, mareie*; sunt, de asemenea, greşite şi grafiile *berăriie, familiie, farmaciie.*

Numeroase greşeli în scrierea substantivelor apar din incorecta utilizare a lui „i" simplu, dublu „i" şi triplu „i"; vezi greşeli de scriere precum: *aceşti miniştrii, miniştri aceştia* (corect: *aceşti miniştri, miniştrii aceştia*); *aceşti geamgiii, geamgii aceştia* (corect: *aceşti geamgii, geamgiii aceştia*); pentru detalii şi explicaţii, vezi articolul nostru din august 2024.

Ca greşeli morfologice, semnalăm variaţiile de formă flexionară, dintre care numai unele sunt acceptate de norma literară. Cele mai frecvente variaţii privesc:

(a) variaţia de gen, mai ales variaţia masculin – neutru (vezi *aştri – astre, baloturi – baloţi, canafuri – canafi, compuse – compuşi, croasanţi – croasante, ghionţi – ghionturi, ipochimene – ipochimeni, itemi – itemuri, reactoare – reactori, recipienţi – recipiente, robineţi – robinete, suporturi – suporţi, ştergătoare – ştergători, torenţi – torente*). În câteva cazuri, numai una dintre forme este recomandată ca normă literară (corecte: *croasante*$_{Neutru}$, *itemi*$_{Masculin}$, *torenţi*$_{Masculin}$). În multe situaţii, însă, se acceptă ambele forme (*absorbante/absorbanţi, acceleratori/acceleratoare, aştri/astre, baloturi/baloţi, reactoare/reactori, recipiente/recipienţi, suporturi/suporţi*), eventual cu o diferenţă de registru sau de limbaj de specialitate (*absorbanţi, recipienţi* poartă indicaţia „tehn."; *compuşi – compuse* se diferenţiază pe domenii: *compuse* în lingvistică, dar *compuşi* în chimie);

(b) variaţia de desinenţe în interiorul aceluiaşi gen:

● la substantivele masculine, la singular, variaţia „e" – „Ø": *brustur – brusture, bulgăr – bulgăre, ciucur – ciucure, flutur – fluture, germen – germene, greier – greiere, mugur – mugure, pieptăn – pieptene, şoarece – şoarec.* Numai una dintre forme este literară (frecvent, cea terminată în „e": *brusture, bulgăre, ciucure, fluture, mugure*; rar, cea cu desinenţa Ø: *pieptăn*); fac excepţie *germene/germen, greier/greiere*, amândouă acceptate, după cum indică prezenţa barei oblice în *DOOM*[3] şi *Îndreptar*[6], semn al variaţiei literare libere (Avem în vedere cele două lucrări normative în vigoare: *Dicţionar ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuaţie*, 2021, şi *Îndreptar ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuaţie*, 2024.);

● la substantivele feminine, la plural, variaţia „e" – „i": *alice – alici, amende – amenzi, arende – arenzi,*

balustrade – balustrăzi, căpşune – căpşuni, cărămide – cărămizi, cireşe – cireşi, coperte – coperţi, dobânde – dobânzi, foarfece – foarfeci, găluşte – găluşti, grinde – grinzi, izbânde – izbânzi, monede – monezi, poiene – poieni, râpe – râpi, remarce – remarci, zgarde – zgărzi. Adesea, numai una dintre forme este literară, fie cea cu desinenţa „-e" (*alice, arende, balustrade*), fie cea cu desinenţa „-i" (*amenzi, cărămizi, dobânzi, foarfeci, găluşti, grinzi, poieni, remarci, zgărzi*); în alte situaţii, se acceptă, în variaţie liberă, amândouă formele (*căpşune/căpşuni, cireşe/cireşi, coperţi/coperte, cozi/coade, râpe/râpi*), eventual cu o modificare de domeniu (vezi distincţia *coarde* (vocale), dar *corzi* (de vioară));

● la substantivele neutre, la plural, variaţia „e" – „uri": *albume – albumuri, antete – anteturi, cerebele – cerebeluri, chipie – chipiuri, debuşee – debuşeuri, eclere – ecleruri, esofage – esofaguri, hamacuri – hamace, maratoane – maratonuri, modeme – modemuri, morminte – mormânturi, nivele – niveluri, obiceie – obiceiuri, papiloame – papilomuri, piedestale – piedestaluri, slogane – sloganuri, suvenire – suveniruri, tunele – tuneluri, voiajuri – voiaje.*

Şi în acest caz, numai una dintre forme este literară, deci corectă, fie cea cu desinenţa „-e" (*albume, cerebele, debuşee, eclere, esofage, hamace, maratoane, modeme, morminte, papiloame*), fie cea cu desinenţa „-uri" (*anteturi, piedestaluri, sloganuri*); rar, se admit amândouă formele (*ceremoniale/ceremonialuri, complete/completuri* (de judecată), *niveluri/nivele, suvenire/suveniruri, tuneluri/tunele, voiajuri/voiaje*), cu eventuale specializări pe domenii (*ansambluri*, dar (tehn.) *ansamble*) sau în expresii (*obiceiuri*, dar (în expr.) *obiceie*). În caz de nesiguranţă în alegerea formei corecte, se vor consulta lucrările normative în vigoare (*DOOM*[3] şi *Îndreptar*[6]).

(c) Greşite flexionar sunt şi aşa-numitele paradigme *hibride/mixte*, paradigme neregulate grupând o formă arhaică, ieşită din uz, cu o formă mai nouă, analogică. Au caracteristică de paradigme hibride/mixte *comentar – comentarii, itinerar – itinerarii, princip – principii, privilej – privilegii, salar – salarii, seminar – seminarii, servici – servicii*, care grupează o formă nouă, caracterizată fonetic prin pierderea finalului „-iu": *comentar < comentariu, itinerar < itinerariu, salar < salariu, seminar < seminariu, servici < serviciu,* şi forma originară de plural în „-ii": *comentarii, itinerarii, salarii, seminarii, servicii.* Pentru substantivele enumerate, s-au impus ca fiind corecte paradigmele omogene (regulate), grupând, pentru ambele numere, fie numai formele vechi (*comentariu – comentarii, principiu – principii, privilegiu – privilegii, serviciu – servicii*), fie numai formele noi cu finală modificată (*itinerar – itinerare, seminar – seminare*). Amestecul de forme (tipul *salar – salarii, seminar – seminarii*) este greşit, după cum este greşită şi persistenţa tiparului vechi în cazul substantivului *itinerariu – itinerarii* (corect: *itinerar –- itinerare*) sau, dimpotrivă, generalizarea tiparului nou în cazul substantivelor *comentar, servici* (corect: *comentariu – comentarii, serviciu – servicii*). Este interesantă evoluţia normei: în cazul *ÎOOP*[5] (*Îndreptarul*[5] din 1995), se recomandau, pentru pluralul substantivului *seminar,* ambele forme (*seminar – seminare/seminarii*), recomandare care, din punctul de vedere al normei actuale, a ajuns să fie greşită. Asistăm la un caz de evoluţie a normei petrecută sub ochii noştri, într-o zonă lingvistică în mişcare, care suportă modificări de la o lucrare normativă la alta.

(d) Sunt greşite, din punctul de vedere al normei literare actuale, şi paradigmele *regularizate* ale unor substantive, la origine, neregulate (moştenite ca atare din latină).

Astfel, paradigmele SG. *soră* – G-D. *unei sore* – PL. *sore*; SG. *noră* – G-D. *unei nore* – PL. *nore*, desemnând „nume de rudenie", sunt, în raport cu paradigmele neregulate etimologice *soră – unei surori – surori, noră – unei nurori – nurori,* neacceptate de norma literară (corect: *nişte surori* şi *nişte nurori; unei surori* şi *unei nurori*). Interesant de specificat că, în cazul formei *soră,* s-au diferenţiat două substantive, unul indicând „numele de rudenie", iar celălalt sinonim cu „infirmieră"; primul are, din punctul de vedere al nomei literare, flexiune neregulată (*o soră – unei surori – nişte surori*), iar al doilea şi-a regularizat flexiunea, norma actuală acceptând variaţie literară liberă (*o soră – unei sore/unei surori, nişte sore/nişte surori*). Ca atare, utilizarea unui genitiv-dativ singular şi a unui plural regulat este greşită numai pentru substantivul „nume de rudenie", nu şi pentru substantivul având sensul „infirmieră".

(e) Greşeli apar şi în construcţia cazurilor oblice (genitiv, dativ). Cele mai numeroase privesc extinderea mărcilor analitice dincolo de regulile literare de utilizare. Prin *mărci analitice* înţelegem mărci care precedă substantivul şi sunt separate fonetic de acesta (de exemplu, „lui" proclitic: *averea* ***lui*** *Ion*, în raport cu marca flexionară postpusă şi legată: *averea tatălui*). În ce priveşte folosirea mărcii „lui", literară este folosirea cu nume proprii masculine de persoană (*cartea lui Ion, cartea lui Popescu, învăţăturile lui Dumnezeu*) şi cu nume proprii feminine de persoană atunci când sunt invariabile (*cartea lui Catrinel, cartea lui Carmen*). Substantivele nume de persoană masculine comune cu referinţă unică acceptă ambele realizări: flexionară (cu desinenţă) (*cartea tatălui*), şi analitică (*cartea lui tata*). Orice utilizare dincolo de aceste restricţii este greşită. Astfel, construcţii precum: *cartea lui Ioana, cartea lui Maria, casa lui vecinul, cartea lui profesoara, fusta lui fata asta* sunt greşite. Este, de asemenea, incorectă modificarea fonetică a mărcii gramaticale prin căderea lui „i" final (*lui >lu'*; incorect *cartea lu' Ion*).

Homo sapiens

Terţul inclus şi statul paralel

Georgel RUSU

Modelul turcesc *derin devlet,* considerat echivalentul *deep state* într-o seamă de tratări (1) ale statului paralel, pare să nu fie potrivit geografiei europene. Loviturile date politicului de armată aveau în vedere revenirea/reorientarea spre democraţie şi corectarea derapajelor – în special de natură religioasă – care s-au petrecut în peisajul social politic al Turciei în anii 1960, 1971, 1980, 1997. O readucere la linia preconizată de Kemal Atatürk.

Istoria majorităţii statelor ne arată că acestea au fost create în timp prin nenumărate jertfe omeneşti, prin luptă armată, fapt care a definit statul pe baza existenţei unei armate care să garanteze prin sabie o geografie stăpânită politic. (2) La efortul de creare a statului, au contribuit voinţe colective, dar şi individuale, generate de personalităţi care au dorit să impună modelul, dimensiunea, recunoaşterea etc. Câştigul de cauză al orientărilor care au reuşit mai repede să concentreze eforturile naţionale sau/şi să dobândească recunoaşterea internaţională au lăsat însă loc deziluziilor, frustrărilor şi încercării de revanşă din partea unor personalităţi. Acestea au coagulat o minoritate ce se socotea nedreptăţită.

Fără a purta o denumire de gen, facţiunea „challenger" pentru statul oficial (statul natural) (3) străbate istoria.

Se constituie, în consecinţă, „terţul inclus" (4) (Starea T), în cazul de faţă, o grupare de persoane care nu-şi poate impune în mod public, oficial, linia de conduită politică, dar care va dori să reorienteze mersul social pe baza unei agende proprii, a unor seturi de valori de altă orientare şi mai ales de „asociere" cu alte puteri sau grupări de aceeaşi factură. Despre *stat paralel* (în varii forme) se vorbeşte în multe ţări (Marea Britanie, SUA, Venezuela, Turcia, Pakistan, Japonia, Italia, Israel, Germania (5) etc.). Percepţia asupra acestuia este diferită, ca şi sensul acţiunii. Caracteristice le sunt clandestinitatea, acţiunea „submersă", ilegalitatea, practicarea şantajului, manipularea opiniei publice, ţeserea de intrigi, amestecul în lupta politică, acţiunile de zădărnicire a politicilor publice, acapararea unor instituţii (în special a justiţiei), raptul din banul public, orientarea acţiunii statale în alt sens decât cel stabilit oficial, provocarea populaţiei şi pornirea de revolte pe care să le controleze din interior etc.

Dacă statul recunoscut oficial, parte a concertului internaţional şi membru în diverse foruri de gen, îşi afişează legitimitatea şi transparenţe asumate, inclusiv prin angajamente internaţionale, statul paralel îşi maschează lipsa de legitimitate şi acţionează ascuns, „parazitând" instituţii, alterând voinţa oficială. Este un mod de a conduce în fapt, dar fără asumarea răspunderii de orice fel.

Are loc o inserare subtilă în temelele publice de discuţii, în media sau chiar în aplicarea unor decizii, elaborarea de norme etc. O pronunţare publică oficială ar presupune o ieşire din „anonimatul subversiv" şi, artificial, o aşezare în rândul celor care fac cetate, fac politică atrăgând cetăţenii pe baze ideologice (calea propăşirii) (6), transparente, programatice, controlabile social. Este locul tratării pe fond a socialului. În acest loc, intervenţia poate fi doar oficială.

Se exploatează însă tratările pe formă, loc unde se găsesc categorii de nemulţumiri reale sau inventate, unele fiind chiar create şi stimulate de statul paralel. Domeniile preferate sunt, de regulă, cele care presupun accesul la informaţii, loc din care pot interveni manipulând.

Se fac procese de intenţii şi se exagerează pentru înspăimântarea populaţiei cu privire la intenţiile statului oficial sau ale cadrelor de cooperare pentru a denatura realitatea sau planificările programatice. În locul acesta, o tratare la nivelul zicalei populare spune că „Nu se face să dai cojocul pe foc pentru un păduche!" Totuşi, ideile induse încearcă să substituie fondul valoric major, principiile care au adunat naţiuni şi popoare. Conducătorii statului paralel vor „rezolvări" bazate pe excluderi şi interdicţii. Ei sunt cei care izgonesc din ţară oamenii „incomozi", pe cei care le înţeleg şi demască malversaţiunile.

Acţionând ca o adevărată coloană a V-a, aliniază resurse naţionale spre a servi unor puteri străine.

Ei, cei din statul paralel, ştiu că „Nimeni nu este fără de păcat!", aşa că se manifestă drept o instanţă care încearcă să înlocuiască biserica, cultele religioase. Ei ştiu că Iisus Hristos este unic, dar cultivă delaţiunea spre a-l înmulţi pe Iuda. Prin metode practicate de unele servicii de informaţii, adună date şi „probe" cu care şantajează pe oricine poate contribui la „bunul mers" al „afacerii", pentru că finalmente despre bani este vorba! Sunt colportori de ştiri false, zvonuri şi propagandă mincinoasă care servesc celor de orientare inversă decât a statului oficial.

Pentru menţinerea clandestinităţii, folosesc viclenia şi tehnologiile pentru a constitui „dosarul" victimei. Lucrurile se „tratează" individual. Exemplificând o activitate în pregătire, pentru „forţarea mâinii" victimei, acesteia i se trimite pe o aplicaţie a telefonului mobil (să zicem WA sau o alta, cu posibilitatea de ştergere a mesajului de către expeditor), o înregistrare compromiţătoare, concomitent cu ameninţarea cu divulgarea publică sau către un grup ţintă. Bineînţeles că, în prealabil, victimei i s-a înregistrat şi itinerarul parcurs (purtând telefonul inteligent) vreme de luni sau chiar ani.

Cele mai potrivite momente ale acţiunii specifice statului paralel sunt campaniile electorale, moment în care se străduiesc să-şi impună „clienţii". Aceştia pot să aibă din capul locului adeziune la statul paralel sau pot fi legaţi prin şantaj. „Dosarul" lor se aplică prin persoane de contact care impun un program, conduită, atitudini, discurs. Li se pun la dispoziţie informaţii. Asistăm la o înşiruire de contradicţii între declaraţiile proprii, între acestea şi fapte etc. Oricine însă se poate întreba de ce, unde, când şi cum un partid politic a realizat tehnic, a stocat şi a scos la momentul oportun (alegerile, votul pe unele proiecte de lege etc.) adevărate dosare realizate de profesionişti, pregătite, argumentate, exploatate şi fără „miros".

Dacă pentru credincioşii practicanţi, spovedania înseamnă scăparea de povara păcatelor care îi apasă, pentru statul paralel aceste păcate constituie cărămizile cu care el construieşte. Mai întâi dosare ale fiecărui ins, apoi ziduri cu care izolează biserica ori cultul religios şi nu în cele din urmă zidul schimbării totalitare, al ruperii de voinţa credinţei şi al aducerii în faţa executării orbeşti a ceea ce dictează „paralelul" prin şantaj! Jurământul pe care îl depun este încălcat dintru început, eludând postulatul Hristic: „Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni. Căci sau va urî pe unul şi va iubi pe celălalt; sau va ţine la unul, şi va nesocoti pe celălalt: Nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui Mamona." (Matei, 6:24-34)

Statul paralel foloseşte păcatul ca material de construcţie, un „material" pe care în mod obişnuit biserica îl trimite la „rebuturi" şi în locul căruia seamănă speranţă. Propune un „menaj a trois" în care el să dea tonul purtării, să tragă foloasele, iar „soţii" (cetăţeanul şi statul real) să plătească poliţele (a se citi datoriile). Înregimentaţi la lucrul acesta se află „serviciile" despre care preşedintele Emil Constantinescu spunea că l-au învins (7), dar şi rezerviştii lor, turnătorii şi mulţi dintre cei pe care ei îi numesc „idioţi utili".

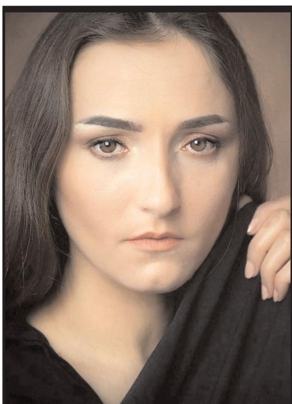
Cât priveşte transparenţa, utilitatea şi legalitatea *statului paralel* – acesta se dovedeşte a fi nu numai o figură de stil, ci chiar un stat subteran, unul care lucrează împotriva cetăţeanului şi a ordinii constituţionale. Nu întâmplător Constituţia României prevede că „Asociaţiile cu caracter secret sunt interzise." (8)

Dacă tentativa de lovitură de stat din 2016 din Turcia a condus la condamnarea pe viaţă a 337 de persoane, la noi cadrul normativ specific a fost „dirijat" astfel încât pentru unele categorii de persoane să nu se poată constitui acuzaţia de trădare (9), iar „prepuşii" să se afle cât mai aproape de fluxurile de informaţii, afectând pe această cale însăşi statalitatea.

Nu întâmplător educaţia şi formaţia militarilor au în vedere zdrobirea violentă a oricărei încercări de atac la statalitate! Asta explică şi atacurile concertate pe toate planurile efectuate în anii din urmă împotriva Armatei! Statalitatea este raţiunea de a fi a oricărei armate! Sau, ca să-i cităm pe antici: *Salus rei publicae suprema lex esto!* (*Salvarea poporului să fie legea supremă!*)

Note

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Deep_state_in_the_United_States.
2. Georgel Rusu, *Noi perspective ale instituţionalizărilor statale fundamentale,* în revista *Gândirea Militară Românească*, nr. 6/2012, p. 58.
3. Georgel Rusu, *Armata este a Cezarului,* în revista *Curtea de la Argeş*, nr. 12/2023, p. 10.
4. Cf. Elena Bondor, *Logica terţului inclus. Surse ştiinţifice, în Ideea europeană în filosofia românească* (I) Editura Universităţii Al.I. Cuza, Iaşi, 2020.
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Deep_state.
6. Georgel Rusu, *Dihotomie necesară între calea mântuirii şi calea propăşirii, Convergenţe spirituale Iaşi-Chişinău, De la fraţi la fraţi,* Nr. 16-17/Iaşi, 2020.
7. Răzvan Chiruţă, *Până la urmă ne învinge pe toţi Securitatea*, Press hub, 01.06.2022.
8. *Constituţia României,* Art. 40, alin. (4), Dreptul de asociere.
9. Georgel Rusu, *Cazul Baranga şi cheia stării societăţii româneşti, Contributors.ro,* 19.10.2020, https://www.contributors.ro/cazul-baranga-si-cheia-starii-societatii-romanestid/.

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAŞCA şi Germain DROOGENBROODT

Lacrima interioară

Kazimierz Burnat (Polonia)

Dragostea lor
cufundată în cultivarea
unor aşteptări nerealiste
intensifică setea
în fluxul conştiinţei
efemere ca un curcubeu
pe tărâmul insuficienţei
inima lui aritmică
scrie ultimul poem
plin de inexprimabile
îndoieli de sine
te va face oare fericită
sau va pleca descurajat?
organism obosit
minte animată
(poate va restabili ritmul inimii)
sau poate o surpriză divină
din paleta cerului
va duce moartea în agonie
dând o şansă Începutului
a trăi înseamnă a suferi
iar plecarea e o aparentă uşurare.

Literatura şi Arta, revista care a făcut istorie

Raia ROGAC

Recent, în Sala Azurie a Academiei de Ştiinţe a Moldovei (AŞM), în format clasic şi online, într-o şedinţă festivă, au fost marcate cele şapte decenii de activitate a săptămânalului *Literatura şi Arta.* În Prezidiul de Onoare (foto) s-au aflat Ion Tighineanu, preşedintele AŞM; Mihai Cimpoi, preşedintele Consiliului Consultativ al Academicienilor; Ion Hadârcă, vicepreşedinte al AŞM; Doina Dabija, redactorul-şef *Literatura şi Arta*; Ioan Pavăl, primarul de Dumbrăveni, România; Nicolae Timofti, fostul preşedinte al Republicii Moldova (2012-2016).

În calitate de prim vorbitor şi prim moderator, preşedintele AŞM, Ion Tighineanu, între altele, a menţionat că *Literatura şi Arta* a fost cea mai importantă publicaţie port-drapel al Mişcării Naţionale şi luptei pentru revenirea la limba română şi grafia latină.

Aş vrea aici să deschid o mică paranteză. Îmi amintesc, de parcă ar fi fost ieri, sărbătorirea celor 65 de ani de activitate a săptămânalului la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu", despre care am scris un amplu comentariu, unde Nicolae Dabija cu mândrie îşi amintea de cea mai strălucită etapă a hebdomadarului, când *Literatura şi Arta* depăşea tirajul de 260.000 de exemplare, acesta fiind un record şi pentru Europa. A mai amintit că la 15 iunie 1989 a fost prima publicaţie care a apărut clandestin în grafie latină la Chişinău, înainte cu trei luni de decretarea acesteia oficial. Pentru a face posibilă editarea, a fost pregătit un exemplar în chirilică pentru organul de cenzură. Nicolae Dabija a arătat cât de grea a fost acea perioadă, chiar dacă în interbelic au existat periodice în grafia latină, de asemenea, utilaj de tipărire, acesta a fost însă distrus intenţionat, păstrându-se doar unul singur la Editura „Ştiinţa" la AŞM. Toţi participanţii la eveniment au avut ocazia să vadă ambele exemplare, expuse publicului de Nicolae Dabija.

Chiar de la începutul comentariului, când am văzut cât de neîncăpătoare devenise Sala cu Coloane Albe a Bibliotecii Municipale, remarcasem că pentru eveniment s-ar fi potrivit Sala Palatului Naţional „Nicolae Sulac". Şi iată că de data aceasta „Revista care a făcut istorie" este celebrată în Sala Azurie, unde s-au adunat în număr mare membrii titulari, membrii corespondenţi, cercetători ştiinţifici, scriitori, ziarişti, pedagogi etc., iar din altă Sală Azurie, cea a Cerului, din Dreapta lui Dumnezeu, s-au bucurat de sărbătoare Nicolae Dabija, Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Ion Ungureanu, Leonida Lari, Ion şi Doina Aldea-Teodorovici şi mulţi-mulţi alţi luptători ai cauzei naţionale, trecuţi în veşnicie.

Dar să revenim la mesajul de salut al preşedintelui AŞM, care a remarcat că astăzi publicaţia este deschisă întregului spaţiu cultural românesc, fiind accesibilă şi conaţionalilor din întreaga lume. Mai mult, în ultimul timp, săptămânalul a devenit un prieten al comunităţii academice, oferind spaţiu generos academicienilor şi savanţilor şi nu numai, s-a impus ca o tribună a celor două academii surori, Academia de Ştiinţe a Moldovei şi Academia Română, reflectând cu generozitate viaţa intelectuală românească, în toată diversitatea evenimentelor ştiinţifice şi culturale, realizate pe ambele maluri ale Prutului, în conformitate cu Planul comun de acţiuni academice.

În încheiere, preşedintele AŞM, acad. Ion Tighineanu, a adresat felicitări colectivului săptămânalului *Literatura şi Arta* şi a înmânat redactorului-şef Doina Dabija Diploma de Recunoştinţă a Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

A devenit o tradiţie ca la evenimentele de amploare ale AŞM să vină cu mesaje de salut ambii preşedinţi ai academiilor surori, astfel că în continuare a vorbit acad. Ioan-Aurel Pop, preşedintele Academiei Române, care a spus că se gândeşte cu drag la memoria lui Nicolae Dabija, exprimându-şi consideraţia faţă de cei care au fost şi sunt parte a marii familii de la *Literatura şi Arta*, menţionând că în deceniile de activitate această publicaţie a reuşit să influenţeze conştiinţa publică şi să ducă mai departe mesajul cronicarilor, mesajul oamenilor de cultură cărturari, care au arătat pe parcursul timpului forţa spiritualităţii româneşti. A dorit echipei spor în toate şi La Mulţi Ani revistei *Literatura şi Arta.*

După cele două mesaje de salut ale celor doi preşedinţi, cei prezenţi au onorat imnul AŞM, pe versurile acad. Ion Tighineanu şi muzică lui Vladimir Rusnac.

În continuare, acad. Mihai Cimpoi a trecut în revistă numele celor care au fondat revista *Literatura şi Arta,* redactori şi colaboratori. Primul redactor-şef a fost Victor Teleucă, după care, neîntrerupt, 35 de ani a condus revista până la ultima suflare Nicolae Dabija. Totodată vorbitorul a argumentat că săptămânalul a ctitorit o adevărată şcoală literară basarabeană, anticipată de o şcoală de jurnalistică foarte bună. Mulţi scriitori de pe ambele maluri ale Prutului au fost ieri şi continuă să fie şi astăzi ziarişti de primă mărime, servind model tinerilor generaţii.

În altă ordine de idei, domnul academician Mihai Cimpoi a demonstrat că actualele dicţionare literare conţin multe greşeli, oferind câteva exemple: Ion Druţă este transcris Ion Duţă, Nicolae Lupan – Nicolae Lupu ş.a., insistând să se facă ordine în domeniul menţionat pentru a evita pe viitor admiterea unor asemenea greşeli regretabile.

Ion Hadârcă, vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, coordonatorul Secţiei Ştiinţe Sociale, Economice, Umanistice şi Arte, a ţinut să remarce că pentru această aniversare a pregătit un demers intitulat *Litera şi fapta istorică*, intenţionând să-l publice ulterior, propunând audienţei doar un fragment, evocând momentele principale legate de numele celor care au scris la *Literatura şi Arta*, dar şi a celor implicaţi plenar în lupta de eliberare naţională, la care domnia sa a participat cu toată fiinţa, arătând că „am parcurs împreună (cu cei mai activi patrioţi), umăr la umăr, cu Nicolae Dabija, Leonida Lari, Valeriu Matei etc., lungul traseu al acestui exod spre libertate. Vorbitorul şi-a exprimat speranţa că *Literatura şi Arta*, publicaţie unică, ca tiraj fabulos şi impact mare, are şansa să devină seculară şi epocală. *Ave Literatura!*

Cu deosebită sinceritate şi emoţie, Doina Dabija, redactor-şef, a argumentat că astăzi *Literatura şi Arta* este mai mult decât un săptămânal, este un simbol, un deschizător de drumuri şi un spărgător de gheaţă. E revista care a scris şi continuă să scrie istorie, fiind prima revistă din Basarabia care a apărut în grafie latină cu mult înainte de a intra în vigoare legea privind trecerea la grafie latină. Această revistă, care este o tribună a intelectualilor din Republica Moldova, va continua să lupte şi să rostească adevărul aşa cum a făcut-o în vremurile grele de renaştere naţională. De asemenea, Doina Dabija a bucurat asistenţa cu vestea că fiecărui participant i se va oferi în dar antologia *Literatura şi Arta: Revista care a făcut Istorie,* recent scoasă de sub tipar la Editura Literatura şi Arta, exprimându-şi dorinţa ca ea să se regăsească în fiecare bibliotecă din ţară.

Ioan Pavăl, primarul de Dumbrăveni din judeţul Suceava, a spus că Nicolae Dabija este Cetăţean de Onoare al comunei şi că venea des, ca acasă. Şi-a amintit de participarea lui Nicolae Dabija la Festivalul Internaţional „Mihai Eminescu" din această localitate, la 13 ediţii, la toate cele 16 fiind prezent acad. Mihai Cimpoi. Nicolae Dabija a vizitat parcul din localitate, mărturisind că a fost foarte impresionat, având senzaţia că ar fi călcat pe urmele lui Mihai Eminescu. Domnul primar a mai spus că la Dumbrăveni s-a editat multă carte, o bună parte fiind adusă şi la Chişinău cu diferite ocazii festive. Vorbitorul, în cunoştinţă de cauză, a arătat că Doinei Dabija nu-i este uşor şi nu-i va fi uşor, de aceea a adresat un îndemn pentru a ajuta *Literatura şi Arta* ca să ducă mai departe ceea ce a construit Nicolae Dabija, a exprimat felicitări echipei, considerând că întreaga redacţie a săptămânalului merită toată admiraţia pentru stoicism şi fidelitate.

Igor Caşu, directorul Agenţiei Naţionale a Arhivelor de Stat, a subliniat că graţie curajului şi vervei de care a dat dovadă acad. Nicolae Dabija, a abilităţilor lui de a aduna oameni valoroşi în jurul *Literaturii şi Artei,* săptămânalul a reuşit să contribuie considerabil la renaşterea naţională, arătând că au fost şi alte ziare şi reviste, dar revista sărbătorită rămâne un reper care a precedat evenimentele de amploare: instituirea Sărbătorii „Limba Noastră cea Română" şi Declararea Independenţei Republicii Moldova. În timp, *Literatura şi Arta* a devenit o publicaţie legendară şi simbol al presei naţionale. A mai menţionat că s-au depus şi se depun în continuare eforturi pentru a digitaliza paginile revistelor ce au făcut istorie. În acest context, la Agenţia Naţională a Arhivelor de Stat va fi scanată şi transpusă în format digital colecţia completă a *Literaturii şi Artei;* până în prezent au fost digitalizate toate numerele din 1989, publicaţie care e o parte importantă a patrimoniului nostru naţional. În încheiere, directorul Igor Caşu a urat viaţă lungă şi colaboratori fideli revistei.

Teo Chiriac, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, prezent la eveniment, şi-a amintit cât de populară era *Literatura şi Arta* şi cât de aşteptată era în fiecare zi de joi, mai ales în perioada renaşterii naţionale, concluzionând că a fost şi rămâne o instanţă culturală, una care a reaprins flacăra conştiinţei naţionale, şi nu doar la Chişinău, dar a influenţat pozitiv şi mii de cititori de dincolo de Prut. A fost o instanţă istorică, culturală, literară, iar această instanţă a avut o personalitate extraordinară, pe Nicolae Dabija. *Literatura şi Arta* a fost şi rămâne pentru noi ziarul de suflet şi de minte, a mai adăugat Teo Chiriac, fiind de părere că 70 de ani pentru o revistă de cultură este ca un mileniu pentru o civilizaţie.

Un alt vorbitor, preotul-consilier cultural al Mitropoliei Basarabiei, Maxim Melinti, a arătat că *Literatura şi Arta* se deosebeşte foarte mult prin conţinutul său interesant, atractiv şi calitativ, este fidelă formatului standard ca în cărţile de cult, folosind două culori: negru şi roşu. Graţie conţinutului şi contribuţiei autorilor revistei, ea a rezistat în timp şi a dedicat pagini nenumărate valorilor şi tradiţiilor creştine ale Neamului.

Artista Poporului Ninela Caranfil, colegă de şcoală cu Nicolae Dabija, a mărturisit că aştepta şi continuă să aştepte ziua de joi, când apare săptămânalul *Literatura şi Arta,* pe care s-a obişnuit să-l citească de la prima până la ultima pagină, amintind că la începutul mişcării de eliberare naţională revista era o mare sărbătoare pentru toţi cititorii, foarte mulţi la număr. O echipă de ziarişti curajoşi, în frunte cu Nicolae Dabija, în sfârşit, spuneau adevărul despre limbă, despre cultură, despre identitate. Săptămânalul şi acum luptă pentru adevăr şi dreptate, pentru a ne arăta de unde venim şi mai ales încotro mergem, a mai adăugat Ninela Caranfil.

→

Podul de reviste

Mitropolitul Dosoftei, arhetip al poetului erudit

Dumitru GABURA

În poemul *Mitropolitul Dosoftei* (*Momentul inimii,* Chişinău, 1974) Victor Teleucă evocă figura emblematică a acestui erudit al culturii româneşti, cu 31 de ani înainte de a fi canonizat de Biserica Ortodoxă Română (2005). Prima parte a poemului descrie o călătorie simbolică a poetului spre întâlnirea cu Dosoftei. Prezentat ca o fiinţă profund umană, bătrân şi bolnav, lucrând la lumina lumânării, dar şi ca o figură istorică, legendară, Dosoftei este perceput ca un „oştean cu fruntea nalt senină”, ceea ce subliniază statura sa spirituală, dedicaţia sa neclintită faţă de munca de teolog şi traducător. Simbolismul de o adâncă gravitate transpare în imagini precum „tronu-i de pănuşă” şi „crucea de aur”, care subliniază smerenia sa cotidiană şi consacrarea totală unui ideal intelectual şi spiritual.

Un motiv fundamental al poemului este relaţia dintre istorie şi eternitate, reflectat în felul în care scrisul lui Dosoftei din sec. XVII, „un ev de tot păgân”, se prezină ca o luptă continuă cu puterile dominante ale timpului şi credinţa în misiunea sa sacră de iluminare a generaţiilor viitoare. Cu această ocazie, menţionăm că lupta pentru introducerea limbii române în serviciul divin în ţările române a fost una foarte grea. Două mari biserici, greacă şi slavonă, doreau cu orice preţ să-şi păstreze aici supremaţia şi influenţa. Totuşi, cuvintele Dumnezeu, Tată, Treime, credinţă, întrupare, înviere, înălţare, biserică, rugăciune, Fecioara, potir, pâine, Trup şi Sânge, erau româneşti şi indicau un creştinism autohton străvechi, pe care strămoşii noştri l-au practicat în limba lor originară. Mitropolitul Moldovei Dosoftei a fost cel care a avut curajul să ducă în Sfântul Altar limba română, un drept care îi era interzis de faptul că ea nu era una oficializată ca fiind sacră. Cea mai importantă lucrare a mitropolitului Dosoftei este *Psaltirea în versuri*. Traducerea *Psaltirii* (1673), lucrare de peste 8600 de versuri, îl consacră şi ca drept „cel dintâi poet român”.

Actul scrierii e asociat de Victor Teleucă în poemul dat cu o formă de jertfă: „scria de cumpeni mari şi de prigoană/ pe-un câmp de pergament ne-nchipuit/ în satu-i de surghiun, de lângă Lvov”. Finalul poemului invocă destinul tragic al mitropolitului: o viaţă „nedreptăţită”, dar nobilă, în care ecourile spirituale ale penelului său reverberează în paginile istoriei precum o lumină care străbate întunericul vremurilor. Acest destin e resimţit ca o gravă înfruntare între sfinţenie şi forţele potrivnice ale lumii, exprimând o profundă pietate pentru sacrificiul lui martiric.

Analiza lirico-transpersonală a poemului ne deschide dimensiunea afectivă a poetului faţă de unul dintre iluştrii săi înaintaşi, dar şi profunzimile unor relaţii temporale spiritual-simbolice care depăşesc graniţele individuale ale eului, intrând în sfera universalului. Actul său de glorificare transcende simplul registru afectiv encomiastic către o viziune în care identitatea personală şi istoria naţională se contopesc, în contextul unui destin colectiv unic. Dosoftei, aşa cum este prezentat de Victor Teleucă, este un arhetip (Carl Gustav Jung, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* Editura Trei, 2003) al poetului-erudit aflat într-o relaţie complexă, tensionată cu timpul său. El depăşeşte cadrul unei figuri istorice izolate, devenind un simbol pentru însăşi condiţia celui care se sacrifică pentru sporirea „muntelui” spiritualităţii naţionale, în drum către care autorul se vede şi pe sine „o piatră”. Trimiterile la suferinţa, prigoana şi nedreptatea suportată de Dosoftei îl încadrează într-un destin tragic colectiv, în care individul devine purtătorul unei lupte universale între forţele luminii şi cele ale întunericului. Această luptă este sugerată de simboluri precum ar fi „crucea”, „pergamentul”, „lumânarea”, în care transpar cunoaşterea sacră, strădania sacrificială de a face învăţătura divină înţeleasă şi de a o transmite prin intermediul scrisului întregului neam. În confruntarea cu tradiţia care limitează şi închide calea către înţelegerea Scripturii de către cei mulţi, Dosoftei nu este doar un cărturar, ci şi un luptător spiritual, un „arcaş”, imagine ce se asociază cu conceptul eroului tragic întâlnit la mari poeţi ai lumii.

→

Mlitropolitul Dosoftei
Victor Teleucă

Am mers spre el ca piatra după munte
să fiu la Lvov făcutu-mi-am o punte
din scrisul lui străbun şi am venit
tocmai de-aici, din lumea mea moldavă
şi l-am găsit
bolnav şi-mbătrânit,
şi ocupat,
scriind la lumânare
cronicăreasca şi ştiuta lui lucrare
pe pergamentul unui ev de tot păgân
spre-a da lumini tăcutelor portaluri.

Un râu bătrân, păzit de două maluri
şi-un munte-ntreg să ducă ceru-n cârcă...
El sta muşcat
de scârbă
şi năpârcă
şi-i mai curgea de pe obraz lumina...

Ştiam că scrisul lui nu se termină,
şi nu l-am deranjat,
ci l-am privit prin uşă,
cum el stătea
în tronu-i de pănuşă
ca un oştean cu fruntea nalt senină
şi mâna lui bătrână
îi tremura bălaie,
blagoslovind alineatul de pe foaie...

O, ceruri, n-am văzut nicicând văpaie
în care se-ntâlneşte
focul şi oţelul,
în ochii lui continua aprins duelul
şi pieptul îi era împodobit de cruce,
iar el, nemulţămit,
vorbea cu cei ce vin.
Ce slavă gravă-avea
acel destin!
Rămas pe crucea lui de aur, răstignit!
În călimara sfântă, înmuindu-şi pana,
scria de cumpeni mari
şi de prigoană
pe-un câmp de pergament ne-nchipuit
în satu-i de surghiun, de lângă Lvov.

S-a stins pe dealuri soarele lui mov
şi a păşit pe dealuri albe luna movă.
Veneam ca pelerin
de la Moldova
cu gând să-l văd, şi iată, l-am văzut
mitropolit, în felul lui, dar şi arcaş.
O noapte-a mers cu mine prin oraş,
prin umbre de lăcaşuri
vechi şi ziduri
la fel de vechi
ca faţa lui cu riduri
de acul vremilor necruţător cusute,
veneam spre el din vremi necunoscute
sub luna stând
în vârful cerului
ca stana.

Îi desluşeam în noaptea nedormită pana
şi-acum, când mi-amintesc, aud mereu,
cum obosită scârţâie
din greu
ca roata morii, care dă încet făină
şi rotunjite curg cuvinte de lumină
în cadrul gol al timpurilor, sferic.

Ceva dumnezeiesc, ba nu, ceva homeric
lua conturul tragic
într-un trist tablou –
o mână şi o pană şi-n vreme un ecou,
şi lumânarea care întreaga seară-a mas
cu pata de lumină pe vârful unui nas,
iar ochii lui, cu sclipăt luciferic,
ardeau neosteniţi în întuneric,
învrăjmăşiţi de cruda prigonire,
iar jos se iscălea cu-acelaşi vechi temei:
„Nedreptăţit
în veac, Mitropolitul vostru Dosoftei“.

Boris Volosatâi, deputat în Parlamentul României, a vorbit despre timpul în care era profesor şi director al Liceului Teoretic Român-Francez „Gheorghe Asachi” din Chişinău şi când aştepta ziua de joi ca pe o adevărată sărbătoare, mai ales că putea veni în faţa elevilor cu fiecare număr proaspăt editat al hebdomadarului *Literatura şi Arta.*

În acelaşi context a vorbit şi Larisa Borodin, directoarea Liceului „Ion Creangă” din Cimişlia, spunând cu mândrie că elevii şi profesorii citesc cu drag *Literatura şi Arta* ori de câte ori numărul proaspăt al publicaţiei ajunge în sala de lectură a bibliotecii liceului.

Evenimentul din Sala Azurie a Academiei de Ştiinţe a Moldovei a fost completat de o bogată expoziţie de reviste *Literatura şi Arta* şi cărţi ale Editurii *Literatura şi Arta*. Cei prezenţi au mai avut posibilitatea să savureze un recital de muzică şi versuri, în care s-au produs interpreta Mariana Dobzeu, Ninela Caranfil şi Ana Bunescu-Leancă, ultimele două fiind actriţe la Teatrul Naţional „Mihai Eminescu”, completat de ansamblul de chitarişti „UnFolk”, condus de Aliona Leşanu de la Centrul Cultural Multifuncţional „Regina Maria” din Ungheni.

Pe tot parcursul şedinţei festive a fost asigurată transmisiunea live pe platformele ZOOM şi pe youtube pentru cei care nu au reuşit să fie prezenţi în Sala Azurie AŞM.

Vreau să menţionez că publicaţia s-a născut, ca şi subsemnata, în anul 1954, la trei octombrie, fiind publicaţia Uniunii Scriitorilor din Moldova. Cu denumirea *Literatura şi Arta* apare din 1977. Primul redactor-şef, după cum s-a menţionat mai sus, a fost Victor Teleucă. În anii 1988–1989, *Literatura şi Arta* a fost cea mai importantă publicaţie care susţinea revenirea limbii române la grafia latină. În iunie 1989 a fost tipărit în mod clandestin primul număr al săptămânalului cu litere latine. Timp de 35 de ani, din 1986, redactor-şef al săptămânalului *Literatura şi Arta* a fost Nicolae Dabija, membru de onoare al Academiei Române din 2003 şi membru corespondent al AŞM din 2012. Nicolae Dabija a fost şi iniţiatorul Podului de Reviste, declaraţia în acest sens a fost făcută în cadrul lansării revistei *Curtea de la Argeş* la Academia de Ştiinţe a Moldovei. Din martie 2021, continuând cauza părintelui, redactor-şef al săptămânalului *Literatura şi Arta* este Doina Dabija.

În fiecare an, colectivul redacţiei săptămânalului *Literatura şi Arta,* desemnează laureaţii acesteia, autorii ai căror materiale s-au bucurat de cele mai bune aprecieri din partea cititorilor.

Locul sacru al Basarabiei

Alecu RENIŢĂ

Istoria, la fel ca limba unui neam, formează liantul ce uneşte oamenii şi îi înalţă de la nivelul biologic de populaţie până la dimensiunea de popor ori naţiune. Fără istorie proprie un neam nu are şanse să evolueze, să se afirme şi să cunoască demnitatea umană şi naţională, fapt care explică în mare măsura logica şi comportamentul ocupanţilor sau „eliberatorilor" de teritorii străine. Politicile seculare ale Imperiului Rus faţă de etniile băgate cu forţa în „închisoarea popoarelor" se bazau, în primul rând, pe stârpirea limbilor materne şi a memoriei colective. Ar fi de prisos să explic că un popor care îşi pierde limba, dispare şi trece în arhive. Un inventar modest, făcut de savanţii sovietici în perioada transparenţei gorbacioviste, arăta că peste două sute de etnii, îndeosebi din spaţiul siberian, dispăruseră definitiv. Doar naţiunile bine organizate, cu conştiinţă naţională, ca cele din arealul baltic şi caucazian, reuşeau cât de cât să reziste proceselor distrugătoare de rusificare şi să-şi păstreze limba, istoria şi caracterul etnic.

Drama Basarabiei în interiorul imperiului e destul de diferită de alte experimente ale cotropitorilor, fiindcă ea nu reprezentă un popor aparte sau un fost stat independent ocupat de Rusia, ci făcea parte organică dintr-un tot întreg, din neamul românesc. În consecinţă, Petersburgul, apoi Moscova, înţelegând că au nevoie de mult timp să asimileze şi să rusifice peste trei milioane de români cu o Ţară istorică peste Prut, a decis să creeze limba şi naţiunea moldovenească în contrapunere cu tot ce este şi reprezintă neamul românesc. Să adăugăm la planul monstruos al Rusiei şi capacitatea ei fenomenală de a înşela popoarele credule, ortodoxe şi paşnice, de a le distruge sau corupe elitele, de a le mâna la abator cu cântece şi urale. E foarte greu, poate imposibil, să înţelegi adevărata fire a ruşilor, dacă nu ai fost blestemat să-ţi duci zilele în imperiul lor şi sub şefia lor. Ştiu ce afirm şi o fac nu din aversiune faţă de robii cu pofte de a domina lumea liberă, ci pentru a atenţiona românii, îndeosebi pe cei din dreapta Prutului, de a evita în orice condiţii să accepte ultimatumurile ruşilor şi să le încredinţeze pentru „păstrare veşnică"... tezaurul.

Invocam, ceva mai sus, importanţa majoră a istoriei naţionale în păstrarea memoriei colective, a demnităţii şi identităţii româneşti. Nu din auzite, ci din şcoală şi universitate, învăţam în mod obligatoriu tezele istoriografiei sovietice referitoare la „apariţia problemei Basarabiei", la „contribuţia uriaşă a Rusiei la progresul şi dezvoltarea guberniei în sec. XIX", la „rolul trădător al Sfatului Ţării", la „exploatarea nemiloasă a populaţiei moldoveneşti în anii ocupaţiei româneşti", la „răscoalele moldovenilor împotriva românilor, fiindcă nu le înţelegeau limba", la „datoria internaţională a statului sovietic de a salva de la exterminare moldovenii, eliberându-i de sub jugul român la 28 iunie 1940", la „perioada înfloritoare a RSSM în familia liberă a URSS, unde naţiunea moldovenească s-a constituit definitiv" etc. În spatele tezelor false, aberante şi otrăvitoare incluse în manuale, cărţi, studii şi în zeci de mii de emisiuni mass-media se aflau peste 4,5 milioane de locuitori din RSS Moldovenească şi peste 290 de milioane din întreaga Uniune Sovietică. Evident că şcoala, armata, societatea, trufia imperială, propaganda şi românofobia ca politică de stat au mutilat oribil creierul basarabenilor, dând naştere la mentalităţile colective axate, în cazul RSSM, pe ura faţă de tot ce e românesc. Cunoscând nivelul foarte periculos de otrăvire a societăţii moldoveneşti cu falsuri, minciuni şi sloganuri propagandistice, Primul Parlament (1990-1993) a pus începutul unor transformări radicale în educaţie, învăţământ, cultură şi mass-media, proces întrerupt brutal în urma readucerii la putere (februarie 1994)

a serviciilor secrete ruseşti şi nomenclaturii revanşarde în frunte cu Petru Lucinschi. Solicitările deputaţilor români de la Chişinău către colegii lor de la Bucureşti de a elabora în comun un program de diminuare a românofobiei în Basarabia prin decomunizare, derusificare şi decolonizare s-a împotmolit pe la Cotroceni, preşedintele Iliescu şi anturajul său invocând sau având teama „să nu-i supere pe ruşi". Ca un testament sacru, „teama de ruşi" a trecut la următoarele guvernări postdecembriste, care timp de trei decenii au făcut cam de toate în afară de Reîntregirea României, iar numeroasele ajutoare, oferite generos de poporul român Basarabiei, nu au fost direcţionate spre vindecarea românofobiei în rândul maselor îndoctrinate, ci spre salvarea statului moldovenesc dirijat şi controlat de Kremlin.

Punct şi de la capăt. Maladiile grave ascunse timp de trei decenii au ramolit rău organismul social infestat neîntrerupt de propaganda rusească. În afară de enclavele separatiste de la Tiraspol şi Comrat, în cele peste 1500 de localităţi avem un număr mare de moldoveni care îşi văd viitorul împreună cu Rusia, nu în România şi Europa. Strategia politicienilor de la Bucureşti de a lăsa timpul să rezolve problema Basarabiei româneşti denotă abordări vechi, capitularde, falimentare. Modelul de a dansa în parlamentul de la Chişinău *Hora Unirii* fără Unire e ridicol şi depăşit. Sârma ghimpată de la Prut a fost scoasă, dar frontiera artificială a rămas. Din milionul de moldoveni cu cetăţenie română, nu cred să fie mai mult de un sfert care consideră cu adevărat că Patria lor este România. Proiectele tehnice de sute de miliarde de euro nu au demolat mentalităţile colective formate de stereotipurile propagandistice sovietice şi putiniste, nu au scos din aproape o jumătate din populaţie spaima de a fi „ocupaţi" iarăşi de România, nu a dezrădăcinat ura şi neîncrederea faţă de NATO, SUA, UE. În adâncurile societăţii moldoveneşti se află depozitate încă suficiente containere cu otravă fabricată la Kremlin, care, fiind deschise şi răscolite electoral, pot contamina întreaga populaţie. În afară de mafioţi, bandiţi, şorişti sau vordodoniţi, în R. Moldova există zeci de mii de „oameni simpli" care tac, dar îl aşteaptă pe Putler. Ei reprezintă minele îngropate de Moscova pe toate drumurile, care duc spre România şi Europa.

Revin la istoria noastră, la necesitatea de a renunţa la improvizaţii şi de a lichida restanţele comune acumulate timp de trei decenii, revin la ideea de a investi în programe sistemice de educaţie românească, de derusificare şi decolonizare a Basarabiei. Ajutoarele oferite Chişinăului de către România-Mamă să fie strict condiţionate, banii să nu intre în buzunarele profitorilor de pe ambele maluri ale Prutului, ci să meargă la reconstrucţia identităţii româneşti, grav deteriorată şi afectată în anii ocupaţiei sovieto-ruseşti, iar investiţiile în educaţie să se finalizeze cu schimbarea mentalităţilor colective în favoarea adevărului istoric şi a dreptului legitim de a trăi într-o Ţară unificată.

Acceptarea unui alt model al relaţiilor Bucureşti-Chişinău ar putea începe cu crearea Complexelor educaţionale de istorie, limbă, spiritualitate şi civilizaţie românească în centrul, sudul şi nordul R. Moldova. De exemplu, pentru Chişinău, un prim pas ar fi cumpărarea sau trecerea în proprietatea statului român a edificiului în care a fost votată la 27 martie 1918 Unirea Basarabiei cu România. Întregul spaţiu, împreună cu clădirea istorică, ar urma să fie gândit şi proiectat ca un simbol al unităţii naţionale, ca un loc sacru al luptei basarabenilor pentru adevăr şi dreptate, pentru păstrarea limbii, istoriei şi a Idealului de Reîntregire al Neamului Românesc. Complexul de la Chişinău ar fi, ca duh, simţire şi suflet românesc, o continuitate basarabeană a sanctuarului Unirii de la Alba Iulia. În realitate, ideea lansată şi finalizată ca simbol al reînvierii Basarabiei şi veşniciei Neamului Românesc din stânga Prutului ar constitui cea mai solidă investiţie a României în teritoriul ei, aflat de opt decenii în drum spre Acasă.

(Reluare din revista *Natura*, Chişinău, Martie 2024.)

O gamă variată de simboluri şi imagini amplifică sensul transpersonal al poemului. „Am mers spre el ca piatra după munte" este imaginea chemării ineluctabile către rădăcinile sfinte ale culturii naţionale şi metafora transcenderii peste timpuri a efortului cărturarului surghiunit în satul de lângă Lvov către un destin asumat şi de poet. „Cronicăreasca şi ştiuta lui lucrare" depăşeşte simplul act al scrisului, identificându-se cu o acţiune fundamentală de întemeiere a unei construcţii spirituale rezistentă în faţa trecerii timpului. Crucea reprezintă tradiţional un simbol al suferinţei şi al sacrificiului, iar Dosoftei, „răstignit" pe crucea sa de aur, devine o figură cristică, purtând povara istoriei şi a spiritualităţii poporului său. Lumânarea este şi aici un alt simbol al cunoaşterii şi al fragilităţii vieţii, dar şi al permanenţei luminii interioare, aşa cum o regăsim în poezia lui Lucian Blaga (*Lumina, Poemele Luminii*, 1919), unde lumina are o dimensiune metafizică, sugerând cunoaşterea ascunsă în întuneric. Imaginea metonimică „Şi mâna lui bătrână îi tremura bălaie,/ Blagoslovind alineatul de pe foaie..." încarcă actul scrierii cu o sacralitate aparte, iar gestul scriiturii devine o binecuvântare divină. Repetiţia şi paralelismul sintactic: „Un râu bătrân, păzit de două maluri/ Şi-un munte-ntreg să ducă ceru-n cârcă..." pune în paralel destinul personal al mitropolitului cu un peisaj cosmic, evocând o stabilitate mitică a naturii în contrast cu efemeritatea vieţii umane. Imaginea poate fi comparată cu figurile cosmice din poezia lui Mihai Eminescu, unde forţele naturii coexistă cu destinele individuale, aşa cum vedem în megapoemul *Luceafărul.*

Victor Teleucă rezonează cu mai mulţi poeţi atât din spaţiul românesc, cât şi din literatura universală. Tema tragică a individului confruntat cu eternitatea, precum şi modul în care istoria personală este amplasată într-un context cosmic amintesc de viziunea eminesciană. Dosoftei, asemenea Călugărului Daniil din *Scrisoarea I*, este un înţelept care scrie sub presiunea unui timp implacabil. El are o afinitate cu Lucian Blaga. Imaginea lumânării care arde în întuneric şi sugerează căutarea metafizică a cunoaşterii în singurătate evocă universul poetic blagian, în care lumina şi întunericul sunt coordonatele unei viziuni mitice asupra lumii. Fragmentarea timpului şi încercarea de a recupera trecutul aminteşte de *The Waste Land, Tărâmul pustiit* (T.S. Eliot, Humanitas, 2022), unde moştenirea culturală devine un mod de salvare spirituală într-o lume decadentă.

Prin poemul *Mitropolitul Dosoftei,* Victor Teleucă reuşeşte să creeze o frescă lirico-transpersonală a unei figuri istorice, ale cărei reverberaţii depăşesc timpul istoric şi spaţiul autohton. Prin imagini de o mare forţă tragică şi printr-o tehnică rafinată a figurilor de stil, poetul ne propune o meditaţie asupra relaţiei dintre destinul personal şi cel colectiv, dintre forţele istoriei şi credinţa nestrămutată în puterea cuvântului.

Podul de reviste

Detrunchiaţii (III)
Încotro?

Ion ANDREIŢĂ

Am scris de multe ori despre fraţii noştri din multiplu înstrăinata Bucovină de Nord: o dată prin raptul sovietic din 1940 (împreună cu Basarabia); apoi, după dezmembrarea URSS, prin preluarea sa sub cizma Ucrainei; în sfârşit, a treia oară, prin tratatul încheiat în 1997, cu privire la (aşa-zise) „relaţiile de bună vecinătate şi cooperare dintre România şi Ucraina", semnat de trei mari români neaoşi: preşedintele Emil Constantinescu, prim-ministrul Petre Roman şi ministrul de Externe Adrian Severin – vânzători şi trădători de ţară (prin condiţiile acceptate).

Revin, astăzi, asupra emisferei nordice a Bucovinei, spre a vedea şi înţelege ce se mai întâmplă cu aceşti fraţi necăjiţi. O fac cu ajutorul celor două ziare de limba română care (mai) apar, săptămânal, în Emisferă: *Monitorul Bucovinean* şi *Gazeta de Herţa* (cu mulţumiri celor doi colegi de condei, patrioţi imbatabili, gazetari şi poeţi de elită: directorul Nicolae Şapcă şi redactorul-şef Vasile Bâcu, care mă onorează trimiţându-mi, prin e-mail, publicaţiile lor). Am cercetat, anume, apariţiile din luna iulie 2024, fiind astfel mai aproape de viaţa la zi.

Pe prima pagină a *Monitorului Bucovinean* de joi, 4 iulie, atrage atenţia un subiect foarte important pentru neamul românesc: „Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt – 520 de ani de nemurire". Citez: „Ziua de pomenire a Sfântului Voievod Ştefan cel Mare, 2 iulie 2024, a fost prilej de aleasă bucurie şi trăire duhovnicească în Mânăstirea Putna, cea mai cunoscută ctitorie şi necropolă a domnului Moldovei, mutat în lăcaşurile cereşti în anul 1504. Prăznuirea Binecredinciosului Voievod… a început la ora 7, când Părintele Arhimandrit Clement Hardam, înconjurat de un sobor de preoţi din România, Basarabia şi Nordul Bucovinei au citit imnul Acatist al Sfântului Domnitor, apoi a urmat închinarea la mormântul Măriei Sale" – ceremonie care s-a bucurat şi de onoruri militare.

Şi trec mai departe, la *Gazeta de Herţa*, din aceeaşi zi, 4 iulie – cu un subiect mai puţin obişnuit: La 25 iunie, la Cernăuţi, a avut loc inaugurarea celei de-a doua picturi murale de mari dimensiuni, intitulată *Mesaj pentru Ucraina* – în cadrul Programului Opţional Comun România-Ucraina (de Ziua Cooperării Europene) – fixată pe faţada Centrului Municipal de Creaţie pentru Copii şi Tineret din Cernăuţi, replică a celei de pe Colegiul Naţional „Mihai Eminescu", din Suceava. Din impresionanta frescă te privesc mai mulţi tineri români-cernăuţeni, de vârstă şcolară, îmbrăcaţi în minunate costume naţionale. Frumos! – dar te întrebi: Cu şcoala cum rămâne? Cu limba lor, românească, interzisă, cu şcolile desfiinţate, iar cele mixate devenite toxice pentru copiii români (supuşi astfel deznaţionalizării). Şi, atunci, te gândeşti: Nu cumva fresca „europeană" de pe faţada acelei instituţii aminteşte de zicala „afară-i vopsit doar gardul"? Şi iar te întrebi: Oare, preşedintele nostru ştie? – şi ce face el, dacă ştie?

Cum – şi cât – îl preocupă soarta românilor din Emisfera nordică a Bucovinei româneşti? Câteva răspunsuri, date semnificative şi convingătoare le descopăr în ziarul de forţă şi credibilitate *Certitudinea* (nr. 167/23 iulie-6 august, 2024), într-o pagină chiar aşa intitulată: „Klaus Iohannis şi românii din Ucraina – Legile naziste ale Educaţiei, promulgate de Poroşenko şi Zelenski", sub semnătura lui Daniel Siegfriedsohn. Autorul afirmă, clar, din capul locului: „În cei zece ani ale celor două mandate, Klaus Iohannis nu a vizitat niciodată românii năpăstuiţi din teritoriile ilegal ocupate de Ucraina după 1944, supuşi unei barbare deznaţionalizării". Este menţionată opinia marelui patriot Vasile Tărâţeanu, care arată cum şcolile cu predare în limba română dispar una câte una, timp în care, „Pe 17 martie 2015, când preşedintele României, Klaus Iohannis, a venit la Kiev şi s-a întâlnit cu conducerea Ucrainei, nu l-a interesat să se întâlnească (şi) cu noi"… Alătur şi opinia lui Anatol Popescu, preşedintele Asociaţiei Naţionale Culturale Basarabia a românilor din regiunea Odessa: „A fost dureros când preşedintele Iohannis a fost la Kiev şi nici nu a vrut măcar să ne salute în limba română, am fost evitaţi, absolut nu s-a dorit să se discute cu noi, de parcă suntem contagioşi într-un fel. Vreau să transmit că noi suntem contagioşi încă de românism, altceva de la noi nu se poate lua, doar pozitivul, şi de la românii din Herţa şi din Cernăuţi, din Transcarpatia sau Bugeac."

În consecinţă, conducătorii de la Kiev, cu mâna liberă în traista pandorei, nederanjaţi nici de bâzâitul unei muşte, scot, una după alta, legi îngrădind drepturile elementare ale cetăţenilor de alte etnii, lovind în special în români, minoritate majoritară. Astfel, citez, „Pe 25 septembrie 2017, încercând să consolideze segregarea şi nazismul la nivel legislativ (preşedintele) Poroşenko semnează Legea educaţiei, o lovitură dată minorităţii româneşti şi celorlalte minorităţi (întărită de Zelenski prin Legea minorităţilor, promulgată pe 30 decembrie 2022!) – un act de batjocură cinică a legiuitorilor ucraineni asupra drepturilor minorităţilor naţionale, încălcând toate drepturile şi obligaţiile existente ale acestei ţări în cadrul organizaţiilor relevante".

(Adaug, în paranteză: De parcă n-ar fi fost de ajuns frustrarea de drepturi până la deznaţionalizare, Ucraina ameninţa şi cu răpirea unor teritorii ale României. Citez din acelaşi articol: „Sub preşedinţia lui Zelenski, la data de 9 februarie 2022, cu 15 zile înainte de începerea războiului, Cabinetul de Miniştri al Ucrainei a emis cu premeditare Rezoluţia nr. 136, prin care stabilea că porţiunea din canalul Chilia, cuprinsă între Ceatal, Izmail şi Vâlcov, pe lungime de 95 kilometri, parte a frontierei pe Dunăre impusă României în anul 1940 şi după 1944, este *cale navigabilă interioară a Ucrainei*". Şi: …„după ce, şantajând că vor apela la instituţii europene, au răpit, în iunie 2011, Republicii Moldova teritoriul de la Palanca, din vecinătatea Nistrului, prin care aceasta putea, prin Liman, să-şi construiască ieşire la mare".)

Aceasta este ţara (cu conducătorii ei) căreia Iohannis i s-a închinat cu adânci temenele, în numele „ajutorului frăţesc".

Ce se mai întâmplă, în acest iulie torid, cu adevăraţii noştri fraţi, supuşi celei mai sălbatice deznaţionalizări? Îşi plâng şi-şi omagiază eroii căzuţi în luptă pentru Ucraina. În *Monitorul Bucovinean* din 11 iulie, Vasile Ţurcan, primarul Comunităţii Ostriţa – sub deviza „Ei au iubit viaţa şi au jertfit acest dar de nepreţuit, primit de la Dumnezeu, în numele vieţii" – a inaugurat (sfinţită de preoţi) Aleea Gloriei: 13 panouri cu portretele celor 13 locuitori, eroi căzuţi în luptele dintre Ucraina şi Rusia: Ion Zaiţ, Alexandru Terleţchi, Ion Fartuşenco, Oleg Buliga, Pavel Deavoliuc, Pavel Calancea, Valeriu Gorenco, Vasile Bezus, Valeriu Morojan, Dumitru Muraru, Valentin Andronic, Serghei Ilii, Gheorghe Verega. Pe frontispiciul acestui monument în desfăşurare stă scris: „Călătorule, trecând pe aici, opreşte-te pe o clipă în faţa acestui monument".

În aceeaşi zi, *Gazeta de Herţa* anunţă, la rubrica „Eroii noştri zboară spre stele": …„la 10 iulie 2024, de la începutul ostilităţilor active, au fost ucişi 1132 de apărători din nordul Bucovinei" – pentru ca o săptămână mai târziu, numărul celor morţi să se ridice la 1142. Dovedind o multilaterală preocupare, autorităţile de la Kiev decretează (*Monitorul Bucovinean* din 18 iulie): „Jocurile cu timpul s-au terminat: în Ucraina a fost anulată trecerea la ora de vară", conform Legii adoptate de Rada Supremă: „Anul acesta, în ultima duminică din octombrie, Ucraina va trece la ora de iarnă, iar din 2025 nu vor mai fi modificări ale orei". Dincolo de oră, de iarnă şi de vară, trebuie reţinut faptul (*Gazeta de Harţa*,18 iulie) că românilor li s-a interzis, ani la rând, construirea unui monument (sculptor Dumitru Groşcovschi) la Codrii Cosminului, întru cinstirea victoriei lui Ştefan cel Mare. Târziu – şi greu – a fost acceptată înălţarea unei cruci, la care numeroşi români s-au rugat zilele acesta de omagiere ştefaniană.

Ne apropiem de sfârşitul lunii. *Monitorul Bucovinean* din 25 iulie ne aduce la cunoştinţă un fapt tulburător: „Ţăranul Petre Sagin din Costiceni şi istoria zbuciumată a casei sale" – rememorată de nepoata Galina Sagin. Casă mare, veche, construită (în primii ani ai secolului XX) „de moşul meu, Vasile Sagin al lui Leontie", care, în pofida tuturor intemperiilor, sociale şi naturale (inundaţii) s-a menţinut totdeauna în picioare. După moartea lui moş Vasile (1933) casa a fost moştenită de fiul său, Petre (tatăl Galinei). Acum încep teribilele avataruri. În anul 1947, Petre Sagin, posesorul a două hectare de pământ, este declarat „duşman al poporului" şi condamnat la 10 ani închisoare. Casa confiscată şi familia alungată. Casa devine sediu al primăriei. Apoi, al colhozului. Apoi… a venit din puşcărie Petre care, neacceptând nimic în locul casei, ani de zile a bătut la toate uşile pentru a şi-o recupera. Într-un târziu, Curtea Supremă de Justiţie i-a dat dreptate (cu condiţia, însă, de a ceda o cameră pentru amenajarea unui magazin, în 1968). Şi, astfel, familia zburătăcită a revenit la cuibul ei, plângând împreună cu casa, de bucuria revederii. Îmi amintesc poezia lui Grigore Vieru – *Casa părintească* – şi murmur emoţionat: *Casa părintească nu se vinde,/ Nu se vinde pragul părintesc./ Din atâtea lucruri dragi şi sfinte/ Ochii mamei încă ne privesc…*

Aşa arată viaţa cu gust de război a fraţilor noştri aflaţi sub cizma ucraineană...

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Basarabia
Ion Buzdugan

Dlui Nicolae Iorga

Stăpâne Doamne şi Părinte,
Ce-mbrăţişezi din cer Pământul:
Un singur dor îmi fură gândul
Şi nu ţi-L pot rosti-n cuvinte.
Dar, Doamne, trista mea poveste
Făr' de cuvinte mi-o-nţelege:
Căci pentru toţi tu ai o lege,
Iar legea ta Iubirea este.
Vezi la o parte-ngenuncheată
Cum plânge şi suspină-o zână:
E fiica mamei cea mezină –
E cea mai chinuită fată!...
De-un veac ea-ndură suferinţa
În lanţuri ferecată. Roabă:
Sărmana ţară Basarabă,
Cum n-are milă, nici credinţă!...
De-un veac robită jugul poartă,
Dar astăzi nu-l mai poate duce:
Îngenunchind mereu sub cruce,
Ea-şi blastămă păgâna-i soartă!...
În faţa strălucirii Tale,
În praf eu cad cu-nfrigurare,
Iar buza mea tremurătoare
Îngână-un bocet plin de jale!...
La tronul Tău din zări albastre
Mă plâng cu fraţii şi părinţii:
O, stinge-mi focul suferinţei
Şi sfarmă jugul vieţii noastre!...
Tu eşti stăpân, Mântuitoare,
Pe neagra timpului aripă,
Pe fiecare zi şi clipă
Apusă-n zări şi viitoare ...
Când se croiesc din nou hotare
Şi lumea se desparte-n două,
O, Doamne, împarte-ne şi nouă
O soartă netedă sub soare!...

(Reluare din revista *Natura*, Chişinău, martie 2024. Ion Buzdugan (1887-1967) a fost un folclorist, poet important al Basarabiei, un mare patriot, membru şi secretar al Sfatului Ţării.)

Costurile reunificării

Petrişor PEIU

Titlul complet este *Costurile reunificării calculate după modelele german şi coreean – investiţie în creşterea economică a statului reunificat* şi, se înţelege, se referă la reunificarea României, la revenirea Basarabiei la Ţara Mamă. Este vorba despre secţiunea finală a capitolului al doilea, *Moldova ante portas. Reunificare prin integrare sau integrare prin reunificare* (coord. Dan Dungaciu şi Sergiu Celac) din volumul *7 teme fundamentale pentru România 2014*, apărut la Editura RAO, Bucureşti, 2014, coordonat de Dan Dungaciu, Vasile Iuga şi Marius Stoian, cu un Cuvânt-înainte de George Cristian Maior. Studiul, relevant şi astăzi, chiar dacă au trecut zece ani de la elaborare – sau poate tocmai de aceea este mai relevant! – este reprodus aici (fără figuri, tabele şi diagrame, acestea fiind discutate în text), pentru a răspunde, documentat-tehnic, la meschina întrebare pe care încă o mai auzim, „Cât ne costă reîntregirea ţării?" (Gh. Păun)

Problematica

Problematica economică asociată procesului de reunificare a României, prin includerea în acelaşi stat a actualelor state România şi Republica Moldova, poate fi reprezentată prin câteva întrebări la care ar trebui să găsim răspunsuri:

1. În primul rând, este esenţial să înţelegem cât de important este să putem estima un cost al reunificării pentru că o parte importantă a dezbaterii publice a fost şi va fi aspectul financiar; la fel de important ar fi să putem avea o metodă de calcul cât mai aproape de realitatea economică;

2. În al doilea rând, ar trebui să ne putem reprezenta, din punct de vedere economic, modelul teoretic al reunificării; ar trebui să putem identifica modele la scară istorică sau proiecţii ale unui astfel de fenomen;

3. În al treilea rând, ar trebui să dezvoltăm un aparat care să poată evidenţia, în paralel cu un cost explicit al reunificării, şi un cost implicit al nerealizării acesteia şi, eventual, o balanţă a acestui proces;

4. În al patrulea rând, ar trebui să găsim o măsură cantitativă şi calitativă care să ne permită să evaluăm gradul de suportabilitate a costurilor pe care le putem eventual estima.

Din capul locului precizăm că, pe glob, existau sau există câteva situaţii particulare care ar putea să permită o evoluţie unionistă:

– În primul rând, existenţa până în 1990 a două state germane, fapt care a condus la reunificarea istorică a Germaniei din 1990, singurul fapt istoric consumat şi care se află la o distanţă temporală suficientă pentru a permite o analiză corectă şi cuprinzătoare a fenomenului economic asociat reunificării;

– În al doilea rând, există situaţia celor două state coreene, Republica Coreea şi Republica Populară Democrată Coreeană (Coreea de Sud şi Coreea de Nord);

– În al treilea rând, potenţial unionist prezintă şi cele două state chinezeşti, Republica Populară Chineză şi Taiwan;

– În fine, există două state româneşti, România şi Republica Moldova.

Din punctul de vedere al analizei noastre punctuale, prezintă importanţă numai primele două situaţii, pentru că cea de-a treia nu are ataşată o problematică economică atât de complexă; în plus, Republica Populară Chineză a cunoscut deja precedentul reunificării cu Hong Kong, în 1999, şi realizarea conceptului „o ţară, două sisteme".

Din punct de vedere metodologic, cazul german şi cel coreean sunt mult mai relevante pentru analiza procesului de reunificare a celor două state româneşti din următoarele motive:

– şi în cazul german, şi în cel coreean, şi în cel românesc se pune în discuţie reunificarea unei ţări mai mari şi mai puternice cu o ţară sensibil mai mică, mai debilă economic, mai puţin populată şi mai puţin conectată la lumea prosperă a Occidentului capitalist;

– în toate cele trei cazuri vorbim despre un cost financiar/economic mare, cu impact la scară istorică, care trebuie asumat de către ţara mai mare, mai populată, mai puternică şi mai prosperă;

– în toate cele trei cazuri vorbim despre procese istorice de neevitat şi care trebuie „programate" şi „conduse" cu înţelepciune, pentru a evita costuri inutile, ca şi pentru a maximiza profitul unei astfel de întreprinderi;

– în aceste trei cazuri este uşor de observat un cost evident, deşi implicit, al întârzierii momentului real al reunificării, plătit de către popoarele respective.

La final ar fi util să remarcăm faptul că din ce în ce mai mulţi analişti cred în limitele „teoriei convergenţei", adică aderarea la un model de dezvoltare (de exemplu, Uniunea Europeană) a unei ţări, chiar şi în calitate de asociat al sistemului bazat pe acel model, nu conduce cu necesitate la atingerea aceluiaşi grad de dezvoltare şi sofisticare economică precum media atinsă de celelalte ţări din sistemul respectiv. Iată, de exemplu, BERD include într-un raport recent avertizarea că „statele din Estul Europei riscă să intre într-un «cerc vicios» de stopare a ritmului de creştere economică şi de stagnare a reformelor". Raportul marchează o schimbare semnificativă faţă de anii care au precedat criza financiară globală, când creşterea puternică, alimentată de accesul la credite ieftine, arăta faptul că ţările din Europa de Est se află pe calea unei convergenţe rapide cu ţările occidentale. În ultimii 20 de ani, diferenţele privind venitul pe cap de locuitor dintre aşa-numitele „economii de tranziţie" şi primele 15 state membre ale Uniunii Europene s-au redus în mod semnificativ. Raportul BERD arată ca ritmul implementării reformelor structurale s-a diminuat foarte mult. Mai mult, BERD estimează o creştere modestă a productivităţii în următorii zece ani în această regiune.

1. Reunificarea Germaniei – studiu de caz

Pentru a putea trage concluziile corecte, ne vom da câţiva paşi înapoi, vom privi cu atenţie ce s-a întâmplat cu Germania după 1990, vom încerca să extragem datele esenţiale, vom simplifica totul spre esenţe şi vom ajunge, credem, să desprindem concluziile corecte şi utile studiului nostru.

În 1990, Germania de Vest (Republica Federală Germania – RFG) avea o populaţie de peste 62 de milioane de locuitori, iar Germania de Est (Republica Democrată Germană – RDG) o populaţie de patru ori mai mică, adică 16 milioane de locuitori. PIB-ul pe locuitor era de aprox. 20 000 USD în vest şi de 10 000 USD în est, adică un raport de 1:2 în favoarea vestului în valori nominale şi, probabil, între 1:3 şi 2:5 în valori PPP (la paritatea puterii de cumpărare).

Se estimează că în primii 20 de ani după reunificare (până în 2010) s-au investit aprox. 2000 de miliarde USD, adică aproximativ un PIB mediu al Germaniei din decada 1990-2000.

Rezultatele sunt uimitoare:

– PIB-ul Germaniei s-a dublat în perioada 1990-2010: de la 1800 de miliarde USD în 1991 la 3400 de miliarde în 2012, în dolari 2012 şi la paritatea puterii de cumpărare (PPP).

– PIB-ul pe locuitor a crescut de mai bine de două ori: de la 20 000 USD în 1991 la 40 000 USD în 2012, şi la 43 000 USD în 2013, în dolari 2012 şi la paritatea puterii de cumpărare (PPP).

– În privinţa PIB-ului pe locuitor, trebuie observat că, numai pentru patru ani, în perioada 1990-2010, Germania a fost depăşită de una din celelalte trei mari economii europene (Franţa, Italia, Marea Britanie), ceea ce în perioada 1949-1990 s-a întâmplat de 27 de ori.

– Evoluţia indicelui bursei de la Frankfurt, DAX, este uluitoare în această perioadă, crescând de şase ori, până la 9 300 la începutul lui decembrie 2013.

În ceea ce priveşte PIB/locuitor, pe datele disponibile din 2008, se observă că, în continuare, rămân diferenţe semnificative între est şi vest, dar raportul global este de 2:3.

Pentru acurateţea înţelegerii contextului, trebuie să avem în vedere următoarele:

1. Costul global al reunificării, de aproximativ 2000 de miliarde USD, distribuit pe parcursul a 20 de ani, a vizat trei mari categorii de cheltuieli:

– Investiţii în infrastructura de transport, de energie şi alte utilităţi, precum şi alte lucrări publice;

– Cheltuieli cu menţinerea şi ridicarea standardului de viaţă: pensii, ajutoare sociale, alocaţii etc.

– Cheltuieli pentru realizarea unificării monetare şi alte cheltuieli asociate.

2. Aproximativ 20% din cele 2000 de miliarde au fost investiţii realizate de sectorul privat, din fonduri private.

3. Se estimează că până la 20% din cele 2000 de miliarde reprezintă cheltuieli eronate (suprainvestire sau alocări exagerate).

În concluzie, putem spune că Germania a cheltuit din bani publici cam două treimi dintr-un PIB mediu (adică veniturile sale bugetare pe doi ani) pentru reunificare, rezultatul fiind spectaculos: dublarea PIB-ului, dublarea PIB-ului pe locuitor, cucerirea şi întărirea poziţiei de lider al grupului marilor economii europene, cucerirea şi întărirea poziţiei de lider economic al întregii Uniuni Europene, creşterea cifrei de afaceri a companiilor listate la bursă cu 4 900 de miliarde USD în 20 ani, creşterea de şase ori a indicelui bursier.

Practic, o Germanie mai mare a redevenit o mare putere la nivel global, influenţa şi importanţa pieţei germane au crescut, plasând ţara cu mult înaintea Franţei, Marii Britanii şi Italiei (până în 1990 erau în aceeaşi ligă, având dimensiuni economice comparabile); practic, pentru orice companie globală (în special pentru primele 5000 de companii globale), Germania a devenit o prezenţă obligatorie, singura piaţă europeană de unde nimeni relevant nu poate lipsi.

Nu în ultimul rând, cifrele indică faptul că marele câştigător al reunificării Germaniei este, fără îndoială, în primul rând economia landurilor vestice; desigur, landurile estice au crescut enorm, dar beneficiile principale au fost culese de marile companii, aflate preponderent în vestul Germaniei.

2. Reunificarea peninsulei coreene – studiu de caz

Este ştiut faptul că în Republica Coreea există un minister al reunificării; acest lucru răspunde unei nevoi acute din societatea ţării asiatice: reunirea peninsulei într-un singur stat. Să fie doar un obiectiv politic?

Răspunsul la această întrebare îl vom afla parcurgând câteva cifre sintetice, legate de cele două economii, precum şi de proiecţii ale costurilor reunificării, aşa cum rezultă ele din metodologia riguroasă pusă la punct în cadrul respectivului minister.

Care este situaţia astăzi în peninsulă? Republica Coreea (Coreea de Sud) are o populaţie de 50 de milioane de locuitori, un PIB de aprox. 1150 de miliarde USD şi un PIB/locuitor de 23 000 USD (dolari 2012).

Republica Populară Democrată Coreeană (Coreea de Nord) are o populaţie de 25 de milioane locuitori, un PIB nominal de 40 miliarde USD şi un PIB/locuitor estimat la 1600 USD. Este greu de vorbit despre paritatea puterii de cumpărare în cazul unei ţări unde este greu să pui în cifre chiar şi realitatea imediată, dar, sintetic, specialiştii de la Seul consideră că „nordul are o economie de 20 de ori mai puţin performantă, adică PIB/locuitor, în cifre comparabile, este cam de 20 de ori mai mic în nord decât în sud".

→

Dar lucrurile nu au stat deloc aşa, şi evoluţia surprinzătoare a PIB/capita în cele două ţări este următoarea. Practic, până pe la jumătatea deceniului şapte, cele două ţări aveau performanţe comparabile, după care sudul a făcut un salt imens, crescând de 10 ori, iar nordul a involuat, evidenţiind un cost implicit, dar uriaş, al nerealizării unificării ţării la timp. Practic, dacă nordul s-ar fi alipit sudului în 1975, costurile reunificării ar fi fost aproape nule, oricum uşor de suportat.

Estimările KIM (Korean Integration Model) indică faptul că, la un cost de 50 de miliarde USD, se poate obţine un rezultat spectaculos, şi anume dublarea PIB în Coreea de Nord, deci reducerea raportului între performanţa nordului şi cea a sudului de la 1:20 la 1:10.

Dar cele mai multe estimări, grupate în jurul valorii de 2000 de miliarde USD (în 20 de ani), au ca rezultat un PIB/locuitor în nord la un nivel de 80% faţă de cel din sud.

2000 de miliarde USD, având la bază dolarul din 2012, înseamnă că, în fiecare din următorii 20 de ani, Coreea de Sud va trebui să cheltuiască cam 7% din PIB pentru a atinge acest obiectiv; probabil că dacă obiectivul ar fi ca peste 20 de ani performanţa nordului să fie la jumătate faţă de sud, ar trebui cheltuite aprox. 5 procente anual din PIB-ul Republicii Coreea.

Ca să înţelegem semnificaţia acestor cifre, trebuie spus că bugetul coreean este cam 40% din PIB, din care investiţiile reprezintă o treime (13%). 7 procente din PIB ar reprezenta jumătate din investiţiile actuale. Luând în calcul faptul că, probabil, investiţiile private pot fi, în cazul coreean, cam o treime din total, putem ajunge, pe baze realiste, la o estimare de 5% din PIB cheltuite de statul coreean pentru reunificare. E mult? E puţin? Depinde la ce ne raportăm.

De exemplu, dacă reunificarea s-ar fi făcut în 1990, costurile ar fi fost probabil în jur de 400 de miliarde USD, urcând spre 1000 de miliarde la începutul decadei secunde a secolului actual. Iată semnificaţia dureros de concretă a întârzierii momentului reunirii peninsulei coreene.

Să remarcăm şi faptul că Japonia s-a angajat să plătească 10 miliarde USD în momentul reunificării, ca despăgubire de război; de asemenea, este foarte probabil ca o contribuţie similară să fie făcută de către Republica Populară Chineză, pentru a-şi păstra statutul de partener privilegiat economic al părţii nordice a ţării.

Cum ar „afecta” aceste sume viitorul economic al noului stat?

În 2050, Coreea reunită ar ajunge la un PIB de 6000 de miliarde, de aprox. şase ori mai mare decât în prezent, devenind a opta mare economie a lumii, depăşind Franţa în jur de 2040, iar Germania şi Japonia spre mijlocul decadei a cincea a acestui secol (Kwon Goo Hoon, economistul principal al Goldman Sachs, care a fost contractat să coordoneze un studiu referitor la această evoluţie). Fără reunificare, Republica Coreea nu va fi niciodată în primele zece economii ale lumii şi nu va depăşi niciodată Germania sau Japonia. Bursa de la Seul îşi va cvadrupla indicele şi va creşte capitalizarea de peste şapte ori în următorii zece ani, devenind a şasea bursă a lumii ca mărime, depăşind astfel bursa de la Frankfurt.

Practic, motorul unei noi etape de dezvoltare a Coreei, cu acceleraţie relativă sporită faţă de astăzi, nu poate fi decât reunificarea.

3. Reunificarea României – proiectul unei generaţii de pe ambele maluri ale Prutului

Din anul 1991 există, din punct de vedere formal, două state româneşti, România şi Republica Moldova. Atunci când Republica Sovietică Socialistă Moldovenească devenea Republica Moldova, câştigându-şi formal independenţa faţă de vechea putere colonială rusească şi apoi sovietică, PIB-ul noii entităţi era de 3,5 miliarde USD, cu un PIB/capita de puţin sub 1000 USD (972) şi cu o populaţie de 3,7 milioane locuitori.

Tot atunci, în 1990, România avea un PIB de aproape 40 de miliarde USD, cu un PIB/capita de 1650 USD şi o populaţie de 23 de milioane locuitori.

Practic, performanţa economică a României (PIB/capita) se afla la 150% faţă de cea a celuilalt stat românesc. Evoluţiile economice, determinate în această regiune de cele politice, au făcut ca România să ajungă la un PIB de aprox. 180 de miliarde USD astăzi, având o populaţie de 21 de milioane de locuitori, cu un PIB/capita de puţin peste 8000 USD.

Tot astăzi, Republica Moldova a atins un PIB de 7,3 miliarde USD, având o populaţie de 3,5 milioane locuitori şi un indicator PIB/capita de 2000 USD.

Referindu-ne la paritatea puterii de cumpărare, PIB/capita în România şi cel din Republica Moldova sunt cam în acelaşi raport, adică 16 000 USD la 4000 USD (cifre Banca Mondială 2012).

În fapt, raportul dintre performanţa economică a României şi cea a Republicii Moldova a crescut în 20 de ani de la 1,5:1 la 4:1, adică, mai pe româneşte, Republica Moldova „merge” cu jumătate din viteza cu care merge România; problema este că acceleraţiile sunt diferite şi că acest raport dintre cele două performanţe economice creşte.

O concluzie importantă a experienţei germane de reunificare, precum şi a modelării integrării coreene, este aceea că reunificarea are un cost determinat de:

– mărimea PIB-ului ţării „puternice”;

– diferenţa de performanţă economică de acoperit (PIB/capita). Prognozele indică, la paritatea puterii de cumpărare (PPP), că în 2018 Republica Moldova va avea un PIB de 16 miliarde USD, iar România unul de 360 de miliarde USD, adică un PIB/ capita de 4600 USD în Moldova şi unul de 18 000 USD în România. Dar în 20 de ani, în ipoteza menţinerii actualei poziţionări geostrategice a ambelor ţări, România va atinge un PIB/capita de 32 000 USD, iar Republica Moldova unul de 5000 USD, adică raportul va creşte la peste 6:1.

De aici se desprind următoarele concluzii:

– Reunificarea României ar urma, probabil, „scenariul german” din punct de vedere financiar, cifrele fiind comparabile, adică populaţia este în raportul 1:6 în cazul nostru şi 1:4 în cazul german, iar raportul între PIB/capita de 1:4 în cazul nostru, şi de 1:3 în cazul german;

– Diferenţa de performanţă economică între România şi Republica Moldova „creşte cu pantă lină”, făcând posibilă reunificarea cam în orice moment din următorii 20 ani, dar asta numai în condiţiile în care Republica Moldova nu va avea accidente de parcurs, gen episodul Voronin 2001-2009;

– În cazul repetării unui episod Voronin (cu o probabilitate de peste 50%), raportul de performanţă economică va creşte cu altă acceleraţie, putând atinge cifra 10.

Se observă că, pur aritmetic, dacă reunificarea ţării ar avea loc până în 2018 (intervalul acoperit de prognoza FMI), PIB-ul noii Românii l-ar depăşi pe cel al Norvegiei, Greciei, Cehiei, Kazahstanului, devenind comparabil cu cele ale Austriei, Ucrainei sau Elveţiei.

Având în vedere coeficientul de accelerare a creşterii PIB ca urmare a investiţiilor masive în Republica Moldova, PIB/capita poate avea o creştere accelerată, dublându-şi valoarea globală (România + Republica Moldova) şi ajungând ca, în valori absolute, să devenim o economie în primele 40 de ţări de pe glob, concurând cu Belgia şi Suedia.

În valori nominale, respectând modelul german, am putea avea următoarele cifre:

1. Dacă reunificarea s-ar face mâine şi dacă toate costurile asociate ar însemna 180 de miliarde USD, probabil că cel puţin 20% ar reprezenta investiţii private, adică 36 de miliarde USD; în acelaşi timp, în cazul României, probabil că o cifră chiar mai mare ar reprezenta contribuţia Uniunii Europene, adică încă 40-50 de miliarde USD, mai ales că vorbim despre 20-25 de ani.

2. Practic, România ar avea de cheltuit în jur de 90 de miliarde USD din surse bugetare în următorii 20-25 de ani, adică între 3,6 şi 4,5 miliarde USD/an. Acest lucru ar permite ca raportul între performanţele celor două economii să se reducă spre nivelul din anul 1990, adică 1:1,5, ceea ce ar reprezenta o uniformizare acceptabilă.

3. Simplificând, am putea spune că, respectând „modelul german”, am avea un cost de 4 miliarde USD/an, timp de 20-25 de ani, pe care să-l plătim pentru a avea o ţară reîntregită, uniform dezvoltată, fără dezechilibre majore.

Este acesta un preţ prea mare pentru noi?

În primul rând, să fixăm contextul discuţiei:

– Este indubitabil că reîntregirea unei ţări trebuie făcută, indiferent de raţiunile financiare sau de plusurile şi minusurile economice de moment.

– Este la fel de clar că, indiferent cât de mult va costa sau cât de mult va dura, o ţară va găsi suficiente resurse să-şi finanţeze reunificarea, aşa cum s-a întâmplat în cazul Germaniei, de curând, sau aşa cum s-a întâmplat chiar în cazul României, după Unirea din 1918.

– Este deja previzibil cursul „călduţ” pe care s-au încadrat economiile din România şi din Republica Moldova, cu creşteri anuale modeste, între 2 şi 3 procente, cu exod masiv de forţă de muncă calificată, cu plafonare a investiţiilor străine. În plus, nu există nicio iluzie privind parcursul modest, chiar cenuşiu al economiei fostei republici sovietice: Republica Moldova nu va fi niciodată nici Austria, nici Elveţia, nici măcar Slovenia sau Croaţia.

Singurul „accident” care poate schimba panta creşterii performanţei economice în ţara noastră este reunificarea, care poate accelera creşterea medie anuală spre 5 procente.

Trecând la semnificaţia cifrelor, observăm că:

– Dacă vom continua să creştem în ritmul actual, atât România, cât şi Republica Moldova îşi vor dubla PIB-ul (în dolari 2013 şi la un curs neschimbat) în 24 de ani;

– Dacă se va realiza reîntregirea, PIB-ul cumulat va avea un coeficient de accelerare a creşterii care ar duce creşterea medie de la 3 la 5 procente anual, ceea ce ar permite dublarea PIB-ului în doar 14 ani, în aceleaşi ipoteze ca şi în cazul precedent;

– Adică, reunificându-ne, am câştiga, fiecare dintre noi, câte 10 ani din „vârsta economică”.

Efectele ar fi şi mai puternic vizibile în zona companiilor:

– Indicele bursier şi capitalizarea bursieră îşi vor dubla rata de creştere, cvadruplându-şi valorile absolute în 20 de ani (conform răspunsului la modelul german);

– Cifra de afaceri a companiilor va creşte cu minim 15 miliarde USD/an, ca efect al creşterii pieţei naţionale (conform răspunsului la modelul german);

Astăzi, România alocă investiţiilor cam 6% din PIB, adică în jur de 11 miliarde USD, în condiţiile în care bugetul reprezintă 32% din PIB; investim, practic, o cincime din bugetul naţional; 4 miliarde USD alocaţi reunificării ar reprezenta cam 36% din investiţiile noastre, adică ar trebui să redirecţionăm 36% din investiţii către reunificare. Pare insuportabil? Drept comparaţie, în 2013 s-a restrâns bugetul de investiţii cam cu 11% (bani care au dispărut din zona de investiţii, nu s-au redirecţionat, ca în cazul reunificării).

Dar, în condiţiile creşterii de PIB asociate reîntregirii, cei 4 miliarde vor reprezenta peste 14 ani numai 18% din investiţiile noastre, asta dacă nu schimbăm paradigma alocărilor bugetare; dacă am lua în considerare bugetul ţării reîntregite, nu doar cel al României actuale, suma ar reprezenta numai 15% din bugetul de investiţii, mai puţin de o şesime (ceea ce ar corespunde şi dimensiunii relative a Basarabiei în contextul României reunificate).

Iată cum mai privim această cifră: dacă astăzi se pierde o treime din corupţie şi mismanagement, banii alocaţi reîntregirii ar fi egali cu economiile realizate prin suprimarea corupţiei şi a greşelilor de alocare. Privit astfel, costul unirii pare chiar rezonabil.

Precizăm că nu am luat în considerare, în cadrul acestui raţionament, ipoteza, absolut credibilă, a unei taxări suplimentare care să alimenteze un „fond de solidaritate”, ceea ce ar face şi mai accesibilă finanţarea reunificării.

4. Concluzii

1. Costurile reunificării se raportează întotdeauna la mărimea PIB-ului pentru că ele sunt asociate reducerii diferenţelor de performanţă economică.

2. Modelul cel mai adecvat şi mai apropiat al probabilei reunificări a celor două state româneşti este cel german (1990).

3. Costul reunificării pare mare, dar privit în contextul economiei unei naţiuni, este suportabil.

4. Beneficiile reîntregirii sunt net mai mari decât costurile: în cazul României şi Republicii Moldova, evoluţia în următorii 25 de ani se comprimă în doar 15 (un plus de eficienţă de 40%).

5. Există un plus de PIB, respectiv de PIB/locuitor datorat creşterii dimensiunii pieţei şi creşterii importanţei geostrategice a ţării.

Analiza sistemelor informaţionale

Dan D. FARCAŞ

Aminteam, în articolele precedente, că în 1967 am ajuns să fac parte, la CEPECA, dintr-un colectiv de informatică, transformat, după 1971, în „Centrul de prelucrare a datelor şi consultanţă" în cadrul Academiei „Ştefan Gheorghiu". Acest colectiv a avut, începând din 1968, o activitate de pionierat în formarea viitorilor informaticieni români în limbajele de programare COBOL, FORTRAN ş.a., ca şi a managerilor din întreprinderi în utilizarea tehnicii de calcul. Dar el a oferit şi primele cursuri de analişti pentru sisteme informatice.

Iniţial mi-am imaginat că grupul nostru urma să fie format din specialişti de vârf cu experienţă în domeniul calculatoarelor. Mare mi-a fost mirarea când am înţeles că în grup erau de fapt două categorii de „experţi instructori", cam în număr egal, numiţi „programatori" şi „analişti", aceştia din urmă neavând cunoştinţe în utilizarea tehnicii de calcul. După un timp am înţeles rostul acestei împărţiri.

CEPECA era un proiect al Biroului Internaţional al Muncii, destinat introducerii managementul modern în industria românească. În acest scop, veniseră aici mai mulţi experţi străini, acoperind diferite domenii. Un astfel de domeniu era cel de analiză a sistemelor, care îşi avea rădăcinile în teoriile lui Frederick Taylor, cel care a folosit, pentru prima dată, la începutul secolului XX, tehnicile sale în uzinele Ford.

Expertul internaţional care a adus analiza sistemelor din America în CEPECA se numea Ray F. Rabenold, iar expertul instructor român care a preluat tehnicile necesare acestui domeniu, organizând şi conducând cursurile pentru formarea de analişti a fost inginerul Ion Faur.

Analiza de sistem era menită rezolvării problemelor dintr-o întreprindere. Printre soluţii figura, în mod normal, şi informatizarea unor activităţi, dar numai după o temeinică reorganizare a acestora.

Munca analistului începea cu o discuţie cu directorul întreprinderii, care era rugat să treacă în revistă problemele cu care se confruntă. Analistul le reformula apoi, în liniştea biroului său. Între altele el era conştient că problemele au cauze pe care nici directorul nu le ştie, dar pe care va trebui ca analiza să le scoată la lumină. O parte dintre cauze ţineau şi de sistemul informaţional, în care lipseau unele informaţii, altele erau dublate sau pur şi simplu inutile. După asanarea circuitelor de date, putea interveni şi informatizarea. Analistul revenea la director, cu o listă a problemelor, aşezate într-o ordine logică, cerând să li se ataşeze priorităţi. Lista, convenită de comun acord, era semnată apoi de director, spre neschimbare.

Înlăturarea unei probleme, deci a cauzelor sale, se poate face, de cele mai multe ori, doar parţial, ceea ce se poate exprima eventual în procente. Analistul estima şi costul acestor operaţii. Apoi propunea mai multe variante, având forma „înlăturarea a X la sută din problema Y necesită Z lei", costuri suportate desigur de întreprindere. Cu cât procentul e mai aproape de 100, cu atât soluţia va fi mai costisitoare. Variantele alese de director urmau să formeze tema de proiect, compusă din obiective şi repere clare pe care analistul se angaja să le atingă. Trebuiau luate în calcul piedicile şi opoziţiile prevăzute, de pildă, din partea salariaţilor, ca şi modalităţile de rezolvare a lor. Se adăugau termene, intermediare şi finale. La cheltuieli analistul adăuga şi onorariul său, pe baza unei liste cuprinzătoare de criterii. Evident, analistul trebuia să aibă competenţa de a estima corect toate cele de mai sus. O temă de proiect prost definită era ca un diagnostic medical greşit, care va duce sigur la eşec. Pe baza tuturor acestora se semna contractul de consultanţă.

Realizarea contractului începea cu analiza detaliată, destinată culegerii datelor care să scoată la iveală cauzele reale ale problemelor. Cât timp aceste cauze nu deveneau clare, însemna că nu au fost adunate suficiente date. Analistul dispunea în acest scop de patru tehnici de bază: interviuri cu salariaţii implicaţi, observarea directă a desfăşurării activităţilor, evaluarea şi estimarea cu probe acolo unde observarea nu era posibilă şi consultarea documentelor. Tehnicile erau aplicate de regulă succesiv, în această ordine. Analistul ştia desigur că activitatea sa nu e agreată, deoarece vine împotriva unor cutume existente, avantajoase angajaţilor, deci cei intervievaţi vor fi necooperanţi, vor încerca să prezinte lucrurile într-o lumină convenabilă lor, ascunzând neregulile, dereglările, ca şi fazele de „dolce far niente". În abordarea folosită la CEPECA, toate informaţiile culese cu ocazia analizei, ca şi soluţiile propuse, erau reprezentate pe lungi cearşafuri de hârtie, numite „flowchart"-uri, folosind o simbolistică aparte. Abia având toate acestea se puteau demara măsurile concrete pentru înlăturarea problemelor, în termenii conveniţi, inclusiv prin informatizare.

La început, cei pricepuţi în programarea calculatoarelor nu prea înţelegeau rostul unor abordări atât de laborioase. Ei vedeau lucrurile mult mai simplu:

activităţile care azi se desfăşoară manual să fie „puse pe calculator" cu ajutorul unor programe adecvate. Prea de multe ori însă, în felul acesta, doar se accelerează şi cimentează prostul mers al activităţilor. În mod normal, orice informatician cunoaşte „principiul GIGO": „Gunoi Introduci, Gunoi Obţii" (*Garbage In, Garbage Out*), aplicabil oricăror aplicaţii informatice.

Valorificând tehnicile de mai sus, încă din februarie 1969, cel mai important curs de informatică din CEPECA a devenit cel de „analişti de sisteme". Avea trei cicluri, primul axat mai ales pe analiza sistemelor informaţionale, al doilea pe elemente de informatică, al treilea mai mult pe examinare-evaluare. Durata totală era de 9 luni. Fiecare cursant avea repartizat, de la început, un conducător de lucrare dintre instructorii din CEPECA, după care îşi alegea un sector sau domeniu din întreprinderea de unde venea, sector pe care urma să-l analizeze şi informatizeze.

În ciclul 1, se învăţa analiza fluxurilor informaţionale şi analiza critică (probleme-cauze). Aici suveran era inginerul Ion Faur. Era poreclit şi „analistul de culoare", fiind cam tuciuriu la ten. Scot şi acum pălăria în faţa memoriei sale. Cursanţii îl idolatrizau, deşi erau obligaţi să-şi ocupe şi duminicile cu temele pe care le dădea. În săptămânile de după încheierea ciclului, reîntorşi în întreprinderile de unde proveneau, ei aplicau aici tehnicile de analiză însuşite, revenind cu primele rezultate. În ciclul 2 se predau noţiuni privind principii de funcţionare a calculatoarelor, proiectarea sistemelor informatice, organizarea datelor, scheme logice etc., după care cursanţii optau pentru COBOL sau FORTRAN şi urmau două săptămâni de însuşire a acestor limbaje. La terminarea lor, conducătorul de lucrare stabilea ce aplicaţii informatice, pe sectorul analizat, va realiza cursantul în intervalul dintre ciclurile 2 şi 3. Ciclul 3 consta doar din examinarea detaliată a soluţiilor şi a aplicaţiilor informatice elaborate în consecinţă.

Profesorul Faur perfecţiona permanent conţinutul cursului său, adaptându-l condiţiilor de la noi, după fiecare serie de cursanţi, ca şi pe baza informaţiilor aflate în proiectele la care participa. După o activitate de peste zece ani, adunase astfel un tezaur de excepţie. Prin 1979-81, am făcut parte împreună dintr-o echipă pentru câteva proiecte de informatizare, el conducând analiza, iar eu proiectarea şi programarea. Într-o zi, discutând, mi-a spus că el se consideră de acum infailibil în materie de analiză a sistemelor informaţionale.

Şi alţii erau de aceeaşi părere, eu inclusiv, chiar dacă mulţi informaticieni nu preţuiau prea mult activităţile de analiză. Faur mi-a mai spus, în acelaşi timp, că el mă considera – mai ales pe mine – infailibil în proiectarea logică a noilor sisteme, informatizate. Prin urmare, mi-a propus să scriem împreună o carte despre analiza şi proiectarea sistemelor informatice, idee care m-a încântat, întrucât putea valorifica tezaurul de cunoştinţe adunate, mai ales în analiză. Dar până să trecem la fapte, a venit un ordin „de sus" că toţi care au rude în străinătate trebuie să părăsească Academia „Ştefan Gheorghiu". El era printre aceştia. La scurt timp, colegul nostru a plecat în Canada, la fiica lui. Aici, fiind mare fumător, a făcut un accident vascular, iar medicii n-au mai reuşit să-l salveze.

Faur avusese drept cel mai sârguincios „asistent" pe inginerul Gheorghe (Gigi) Luchian, care adunase cu religiozitate tot ce era de valoare în cursurile maestrului său. L-am îndemnat să pună pe hârtie tot acest tezaur, pentru a da viaţă cărţii la care se gândise profesorul. M-am dus apoi să propun lucrarea la Editura „Albatros", unde îmi apăruseră deja, până atunci, două cărţi, dar am fost refuzat. Acceptau doar o carte scrisă exclusiv de mine, fără nicio colaborare. La alte edituri şansele erau şi mai mici.

În aceste condiţii, Gigi Luchian şi-a redactat partea sa, ca un ghid, pe care l-a publicat în cinci numere consecutive ale seriei „Automatică, Management. Calculatoare" publicată de Editura Tehnică, adăugând o mulţime de ilustraţii sugestive. Am fost bucuros că, măcar în felul acesta, cunoştinţele puse în operă de Faur nu s-au pierdut.

După 22 decembrie 1989, Academia „Ştefan Gheorghiu" s-a destrămat. Clădirile de pe „platforma Leu" au fost ocupate de studenţii de la politehnica vecină. Experţii în „management" din vechea CEPECA, cei care se instalaseră demult aici, s-au gândit atunci să se întoarcă pe platforma de la Otopeni, ocupată de aproape două decenii doar de echipa de informaticieni. După evenimente în care am fost şi eu implicat, dar într-un mod de care nu-mi face plăcere să-mi amintesc, pe 1 aprilie 1990, foştii experţi s-au reunit aici în ceea ce a fost numit *Institutul Român de Management* (pe scurt IROMA), întrucât nu s-a considerat oportun să se revină la vechea titulatură CEPECA, aşa cum sugeraseră unii. După o jumătate de an, în urma unei tentative de puci a unor lideri sindicali, toată conducerea a fost înlocuită cu persoane aduse din altă parte, care n-au înţeles nimic din rosturile instituţiei şi au reuşit s-o falimenteze. Ca urmare, IROMA a trebuit să cedeze campusul de la Otopeni SRI-ului, integrându-se apoi în Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative (SNSPA), care adunase sub aripa sa şi alte colective de specialişti din fosta Academie „Ştefan Gheorghiu".

În acest context, luând act că numele de „CEPECA" fusese abandonat, deşi încă mai persista în conştiinţa colectivă, ca un centru de competenţă în management, Gigi Luchian a înfiinţat în 1991 o firmă privată, o şcoală în care să predea toate cunoştinţele pe care le avea privind analiza sistemelor informaţionale. A denumit-o „CEPECA Consulting Center SRL", depunând şi marca „CEPECA" la OSIM. Această firmă a dus mai departe moştenirea lăsată de Ion Faur, printr-un mare număr de cursuri organizate pentru elevi, studenţi, absolvenţi cu studii superioare, directori, manageri, VIP-uri din administraţie etc., prin publicaţii, ca şi prin proiecte, cum ar fi, timp de 8 ani, la Centrala Nucleară de la Cernavodă şi 18 ani în Sistemul Energetic din Oltenia.

Sub crugul Eminescului

Modernitatea lui Mihai Eminescu argumentată de exegeţi străini

Florian COPCEA

Perspectivele exegetice înnoitoare în domeniul eminescologiei au venit, adeseori, din partea unor hermeneuţi străini. Aplicarea unor noi grile interpretative, unor originale moduri de abordare, denumite de Adrian Marino decliculri hermeneutice, s-a datorat francezului Alain Guillermou, care a propus principiul analizei genezei interioare, opus metodei tradiţionale a sursierismului, italiencei Rosa del Conte, care a explicat modernitatea viziunii poetului nostru prin raportare la Absolut, cercetătoarei din Elveţia, Svetlana Paleologu-Matta, care a identificat în Eminescu un poet al „abisului ontologic”, şi Amitei Bhose, care a pus în evidenţă impactul filosofiei indiene asupra autorului *Glossei* şi *Luceafărului*, atât prin intermediul lui Schopenhauer, cât şi prin cunoaşterea în original a *Vedelor* vechilor inzi. Cercetătorii italieni mai noi au aplicat principiul cronogenezei (Marco Cugno), au urmărit similitudinile cu Leopardi şi Carducci (Giuseppe Manitta) sau modul în care a îmbinat semnificaţiile motivului universal al zburătorului (silfului) cu cele oferite de folclorul românesc (Gisèle Vanhese).

Cunoscătoare profundă a creaţiei eminesciene, pe care o explorează până în cele mai tainice, intime „meandre”, Rosa del Conte ajunge la convingerea, în spirit lovinescian, că poetul „este un însetat de Absolut”, care a creat o „metapoetică”, plăsmuindu-şi astfel lumea sa, „ducând-o la perfecţiune, printr-un lung proces de reelaborare şi printr-o tehnică tot mai exigentă”.

Citind şi traducând o mulţime de versuri eminesciene, din care mai mult de jumătate din postume, Rosa del Conte creează la rându-i o operă „densă, bogată, îndrăzneaţă”. Acest fapt îl face pe M. Eliade să susţină: „Pentru întâia oară opera poetică a lui Eminescu este analizată şi interpretată în întregimea ei, adică ţinând seama de toate variantele, fragmentele şi ciornele care au fost tipărite în ediţia magistrală a lui Perpessicius”.

„Miracolul Eminescu” o va impresiona şi pe Svetlana Paleologu-Matta, care dedică poetului nostru naţional unul dintre cele mai îndrăzneţe şi documentate studii – *Eminescu şi abisul ontologic* (Editura Augusta, Timişoara, 2007), datorat „parţial ontologiei heideggeriene”, care explorează „sensibilitatea filozofică a poetului” [Mija Anişoara Anghel. *Odiseea receptării personalităţii eminesciene.* Bucureşti: Minerva, 2005, p. 289]. Asemeni lui Eugen Simion, exegeta postulează că poezia eminesciană se concentrează în câteva mituri care „vin şi dispar pentru a reapărea, în alte poeme, sub înfăţişări şi cu conotaţii schimbate”, fiindcă „mitul (…) operează o reducţie, o esenţializare”: „Faptul că Eminescu recurge la un complex mitic, ca o sinteză a lui specifică, între Hyperion, Zburător, Narcis, Orfeu, dovedeşte că miturile au un preţ inestimabil. Ele sunt o vehiculare a valorii şi rămân o misterioasă comunicare cu destinul nostru etern” [*Idem*, p. 121].

Exegeta e de părere că situarea poetului în coordonatele sociale, culturale şi istorice ale epocii sale nu ajută la „constituirea geniului său”. Important este însă că, fiind, aparent, un romantic, ultimul mare romantic al Europei – a „fost primul şi unicul care a realizat în cadrul istoric al spaţiului românesc dimensiunea ontologică” [*Idem*, p. 10]. În ce constă această dimensiune ontologică? Înainte de a o supune analizei în mod detaliat, cu citări elocvente din poeziile sale, se precizează un factor esenţial: conştiinţa culturii, care-l caracteriza pe Eminescu, ca idee centrală a existenţei umane, n-a apărut decât în Europa. Leagănul acesteia a fost Grecia antică, considerată ca atare şi de autorul marelui poem sociogonic *Memento mori.* Lumea antică reprezintă, în această operă, precum şi într-o altă operă de tinereţe a sa, *Povestea magului călător în stele,* un început cu adevărat arhetipal. Grecia este „o patrie nouă, sublimă, iubită/ De cântec plină din veacuri fugite”. Poezia eminesciană se impune ca o sinteză („suprapunere”, se spune în volum) a metafizicii şi culturii folclorice. Hyperionul său simbolizează în fond „soarele grec altoit pe mitul popular al Zburătorului” [*Idem*, p. 11].

Unul dintre primele motive analizate este neantul care, în viziunea lui Eminescu, e implicat în orice lucru, marcând profund fiinţa. Este un topos-cheie, căci fiinţa nu e exprimabilă decât în acest obstacol existenţial. Când poetul spune că „s-ar putea ca bolta de sus să se spargă,/ să cadă nimicul cu noaptea lui largă” el configurează un orizont ontic care ascunde un alt orizont greu perceptibil pentru ochii noştri.

Un al doilea motiv care conturează dimensiunea ontologică a poeziei eminesciene este natura, fiindcă fiinţa ei este poetică prin ea însăşi, imaginile izvorului, lacului, codrului fiind încărcate de sens.

Pădurea din *O, rămâi* ne prezintă o comunicare deosebit de sensibilă a copilului cu tainele ascunse în „al umbrei întuneric”; el se simte fericit întinzându-şi piciorul gol în valurile apei, identificându-se lui Narcis. Autoarea face o paralelă între mitul narcisiac eminescian şi cel pe care-l întâlnim la Ovidiu (în *Cântul III* al *Metamorfozelor*) şi Valéry. Plinătatea ontologică o dă, însă, dragostea (erosul, dorul), care apare de asemenea ca un motiv frecvent în poezia eminesciană.

Pornind de la mitul lui Narcis, Svetlana Paleologu-Matta vorbeşte despre nevoia propriei sale recunoaşteri, care, la Eminescu se confundă „cu calea dragostei”. „Căci dragostea ne constituie şi dă suflet întregii firi. Clipa ei este darul divin, căci el ne scoate din noi înşine. Or, *noi nu suntem noi decât când nu suntem noi* (subl. în text – n.n.), ieşim din noi şi păşim spre celălalt: dragostea la Eminescu se manifestă ca o «plutire»” [*Idem*, p. 43]. Un capitol aparte al studiului este consacrat dorului românesc ca trăire-limită, ca ceva „nuclear” în psihismul uman, reprezentând, după unii filosofi, un „nesaţiu” şi o „tensiune”. În erosul eminescian cercetătoarea observă o acumulare de multe motive precum ar fi iluzia, singurătatea, suferinţa, visul, farmecul sfânt – toate analizate în plan comparat (cu Dante sau Hölderlin) şi în contextul largilor dezbateri filosofice, de la Platon şi Socrate la Scheler, Nietzsche, Kierkegaard, Bachelard. O deosebită relevanţă ontologică, după opinia autoarei, o are, la Eminescu, sacrul şi limbajul. La marii poeţi apare un fenomen denumit diferenţa identicului. E vorba despre deosebirea dintre eul biologic, empiric, psihologic, şi eul ontologic, pe care ei îl recuperează din paradisul pierdut al copilăriei lumii, despre care vorbesc toate miturile. Revalorificarea şi reactualizarea mitului este ilustrată şi de *Luceafărul,* în care cercetătoarea vede, ca şi alţi eminescologi, poemul de vârf al lui Eminescu. Această operă a lui Eminescu ne convinge de faptul că dragostea „este mobilul profund şi primordial al vieţii”: „Ea ne face să ne farmece frumosul prin forţa ei misterioasă, pusă sub semnul focului ultraviolent. Eminescu sublimează acest foc în lumină, ca instanţa spiritului, căci amândouă se condiţionează reciproc” [*Idem,* p. 119].

Prin fenomenul timpului, un alt topos specific eminescian, suntem, după cum remarcă autoarea, în plină ontologie fundamentală heideggeriană unde „temporalitatea se temporalizează” (*Sein und Zeit*). Eminescu apare, în interpretarea originală a Svetlanei Paleologu-Matta, ca un poet reprezentativ al tragicului, provenit, după Max Scheler, din rezistenţa lucrurilor care se opun năzuinţelor noastre, din tristeţea provocată de acceptarea şi împăcarea cu această realitate. O tristeţe exprimată de poetul nostru prin imaginea vânturilor şi a valurilor. Fără îndoială, exegeta a reuşit, heideggerian vorbind, să-l găsească pe poet în luminiş, adică acolo unde „gândirea este gândirea fiinţei”, iar „universul poetic dublează universul nostru, şi, prin aceasta, el există şi într-un sens nu există”. Autoarea afirmă chiar că „Heidegger este eminescian, dacă ne gândim la mirajele lui Eminescu, la apele lui care se pătrund în adânc de lumile cereşti” [*Idem*, p. 60].

Sunt constatări pline de semnificaţie, care oglindesc lumea hyperionică în numenul ei dolorific, cum reţinea I. Negoiţescu, şi recosmicizarea omului aflat în ipostaza de a fi deopotrivă martorul şi „victima” întâlnirii pământului cu cerul „şi de proiectare arhetipală a Eului (…), de adunare a fiinţării întregi (către descrierea Fiinţei)” [Mihai Cimpoi. *Spre un nou Eminescu.* Chişinău: Editura Hyperion, 1993, p. 50].

În monografia *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu* de Alain Guillermou (Iaşi: Editura Junimea, 1977) descoperim o încercare temerară de explicare a miracolului eminescian echivalent „miracolului românesc”. Idealul său metodologic se deosebeşte de al altor susţinători ai exigenţelor moderne ale criticii elitarist-europene şi denunţă cu entuziasm cognitiv avatarurile unui fenomen generat nu de influenţe din afară, ci de chiar combustia lui interioară. Ceea ce se observă predominant în acest masiv studiu, cum remarcă şi Gh. Bulgăr în *Prefaţă,* este originalitatea configurării ideatice a poemelor „mereu şlefuite, condensate şi înnobilate până la treapta cea mai înaltă a expresivităţii”. Fiecare dintre poeziile „decodificate” beneficiază de o monografie lirică care ne oferă imaginea atotcuprinzătoare „a laboratorului eminescian, a forţei geniului creator”. Exprimându-şi punctul de vedere asupra precarităţii criticii dogmatice, biografiste, care a minimalizat incidenţele, reminiscenţele şi „sursele” unora dintre versurile eminesciene, Alain Guillermou respinge orice practică de „ecuaţionare” şi „transgresare” a formelor expresive către un autarhism metodologic inactiv şi, fapt cu totul remarcabil, accentuează concluzia că „influenţa lui Eminescu asupra lui Eminescu” vine tot din Eminescu. Este de admirat poziţia lui A. Guillermou atunci când pune sub semnul întrebării, în spirit shakespearian, alunecările în teritorii confuze, erorile unor critici comise în legătură cu arhetipurile eminesciene consacrate, excepţie făcând, desigur, alături de mulţi alţii, Perpessicius. Se vor putea delimita mai sigur influenţele suferite de Eminescu dacă se va şti cum, singur în faţa schiţelor sale, a căutat să îmbogăţească şi să transforme, uneori adânc, primele forme ale fiecărei opere. Poate atunci se va vedea că elementele din afară – imposibil de neglijat, o recunoaştem fără ezitare – contează mai puţin decât procesul de elaborare care le-a metamorfozat. „În mica monografie lirică a fiecărei poezii eminesciene, remarcă lingvistul român, autorul discerne sursa afectivă şi creşterea continuă a substanţei tematice şi a mijloacelor expresive până la cristalizarea versurilor definitive” [*Idem*, p. 6].

În această direcţie s-a pronunţat tranşant şi Rosa Del Conte: „Unele studii apărute după Eminescu al meu (*Eminescu o del´ Assoluto* – n.n.) sunt extraordinare pentru erudiţia variată şi complexă, dar pe parcursul lecturii se dovedesc a fi reci şi plictisitoare” [Rosa del Conte. *Eminescu sau despre Absolut*. Cluj: Editura Dacia, 1990, p. 21].

Alain Guillermou, mizează pe jocul viziunii şi limbajului, se declară împotriva metodei de a demistifica vechile studii despre opera eminesciană. Pentru a-l descoperi pe Eminescu trebuie să apelezi la interpretări şi discursuri moderne, capabile să-l refacă în integralitatea sa pe poet.

→

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (XV)

Rodica LĂZĂRESCU

In memoriam Ion Vlad

Pe **26 noiembrie 1929,** aflăm din „inventarul" făcut de Niculae Gheran pe baza ziarelor vremii, „în Italia, o văduvă din Laco Rotondo şi-a înjunghiat amantul, pe care l-a prins cu o altă femeie, şi i-a băut sângele. (…) Mult mai paşnic, la Buzău, maiorul Atanasie Cristovici s-a sinucis trăgându-şi un glonţ în tâmplă. Dumnezeu să-i hodinească, de unde şi constatarea banală că unii vin şi alţii pleacă. În plus, accidente peste accidente: vaporul «Mrazec» s-a ciocnit cu vaporul «Barbu Ştirbei» în Dardanele; vasul «Molesey» s-a scufundat pe coastele Angliei, în Southwales – peremptorii semnale marinăreşti în materie de băgări la apă – cu ecouri în actualitate: 47 de prizonieri ucraineni sunt luaţi de armata rusă…" În aceeaşi zi, „se conferă titlul de doctor honoris causa în drept lui Frank Kellogg, fost secretar de stat în SUA, de către Universitatea Oxford, iar la noi armata română primeşte o statuetă în dar de la guvernul Poloniei". Era şi ziua naşterii – dar nici *Adevărul,* nici *Universul* nu au înregistrat evenimentul – bunului său viitor prieten, universitarul teoretician şi istoric literar Ion Vlad. Ca să fim drepţi, nici pruncul Niculae-Paraschiv nu a conştientizat clipa – nu avea decât o lună şi 12 zile! Se va revanşa peste taman 85 de ani, când îi adresează o *Scrisoare deschisă către un prieten* (în *Pro Saeculum*, nr. 7-8/2014), din care citez în continuare:

„Personaj anacronic într-o lume rapace, apucătoare, dornică de bănăret, cu vile în ţară şi străinătate, cu acţiuni, fabrici şi, mai de curând, cu moşii, hiene de după şi din afara gratiilor. De-ai avut relaţii cu ministeriabili – şi ai avut –, cu puternici ai zilei, te-ai zbătut întotdeauna să obţii o stare mai bună pentru Universitate, nicidecum personală. Şi-apoi, nu te supăra că-ţi spun, cine te-a oprit şi pe tine să dai meditaţii, să aveţi şi voi vreo şase clădiri făloase în urbea voastră? În loc de averi, ne străduiam să punem mărgică lângă mărgică, să reaşezăm şiragul literaturii noastre în fireasca ei desfăşurare. «Actele vorbeşte!», cum zice Peltz. Cine se îndoieşte, să ia pilda lui Toma Necredinciosul şi să citească volumele rămase în urma noastră. Să citească şi apoi să-şi dea cu părerea. Şi să dorim celor ce vin după noi să aibă parte de o lume mai bună decât cea care ne-a fost dată, trăindu-ne copilăria în democraţia interbelică, apoi sub trei dictaturi, regală, antonesciană, proletară, plus ulterioarele vremuri de restrişte, din perioada de trecere de la o economie centralizată la alta falimentară, bâjbâind prin întuneric, s-apucăm să vedem «luminiţa de la capătul tunelului», totuna, cum am mai spus-o, cu lumânarea de la căpătâiele noastre. Să sperăm că Dincolo va fi mai bine. Deşi, mai ştii ce-o fi şi p-Acolo? Vom fi rânduiţi, la fel, pe culte, creştini ortodocşi, catolici, mozaici, mahomedani, budişti, pe naţii, pe partide istorice şi isterice? Rămânem monogami sau poligami? Dincolo or fi şi niscai cârciumi, să ne mai răcorim sufletele, sau doar cântece bisericeşti? Ne-or da voie să fumăm? Ori, ş-Acolo tutunu-i socotit iarba dracului, obligându-ne să trecem pe furiş gardul la Sarsailă?

«A fi sau a nu fi?» Aiasta-i întrebarea…"

Dacă cei doi prieteni s-or fi lămurit ce e pe Acolo, n-avem de unde şti. Ridicând oleacă vălul uitării, în acest sfârşit de an, când, în noiembrie, s-au împlinit 95 de ani de la naştere, iar în decembrie se fac deja doi de la plecarea înspre acel Acolo a profesorului Ion Vlad, dincolo de vorbele reproduse mai sus, redăm şi două epistole păstrate în lada cu scrisori a lui Niculae Gheran, căci, nu-i aşa?, trebuie să dăm cuvântul şi împricinatului!

[1]

Dragă domnule Niculae Gheran,

Când am primit cele două volume (17-18) (1) din „ediţia Gheran", cum nu încetez să le reamintesc studenţilor mei, suferam şi eu de „influenza" din această năpăstuită primăvară românească. Au trecut, însă, zile şi săptămâni, apoi luni în care nu mi-am redobândit forţa pentru o *epistolă* către unul dintre cei mai erudiţi istorici literari români. Sunt, de altminteri, mândru pentru că pot vorbi şi scrie despre un om

pe care îl preţuim, socotindu-l prieten.

Ar fi, poate, interesant să vă relatez coincidenţa legată de primirea celor două volume masive şi, cel puţin pentru *Jurnalul 1927-1944,* atât de actuale. Căci Gorila e printre noi! O urmărim înlemniţi, interzişi şi indignaţi (am obosit privind spectacolul tragic-grotesc al zilelor de-acum!...) în fiecare zi. Ca să nu mai vorbim de caractere!

Dar să revin la ceea ce numeam mai sus coincidenţă: la masterat, în acest semestru (februarie-mai) am propus discutarea *Jurnalului.* Fireşte, nu putea lipsi jurnalul trist al lui L[iviu].R[ebranu]. Şi în curând în *Apostroful* din Cluj pregătesc câteva articole despre jurnal.

O a doua chestiune, în spiritul „entropiei" narative a secolului nostru jalnic (mă urmăreşte noapte de noapte Jugoslavia (2) şi mă gândesc că intrarea în Cehoslovacia din '68 e o dulce joacă faţă de Clintonismul de azi):

Editura „Dacia", preluată de un doctorand de-al meu, Ioan Vădan, un om admirabil şi cinstit, *avea* să realizeze – la sugestia mea – o serie consacrată romanului românesc „uitat", nereeditat. Numai pentru… industria românească dintre 1920-1947 am găsit vreo 180 de titluri. După ce le-am oferit lista de titluri, aflu de la Radu Mareş, păstrat un fel de director, că au un contract cu celebrul Ilderim (3) şi, deodată, am revăzut spectacolul jalnic al procesului, dialogul lui Niculae Gheran cu Puia-Florica. Bineînţeles că i-am transmis lui Ioan Vădan că refuz orice colaborare (vor să scoată, după contract, *Gorila, Jar* şi *Amândoi*) cu Editura „Dacia" şi că nu sunt dispus să mai girez o iniţiativă retrasă de mine.

N-o fi ceva tulbure în această înţelegere cu acest reprezentant al clanului Rebreanu?

Dragă domnule Gheran,

Am fost şi rămân – numai Dumnezeu ştie cât şi până când – un dascăl de teorie literară; n-am încetat să cred în prelegerea pe care am celebrat-o ca dascăl, cu tracul şi emoţia fiecărei ore, refuzând să-mi citesc „foile" de curs, ci încercând să comunic studenţilor, care au crezut în mine. Sunt aproape 48 de ani de când sunt dascăl. Fără orgolii, doar cu plăcerea şi voluptatea cărţii citite. Aşadar, mă simt bine şi fără ulceraţii sau frustrări. Dacă am să mai fac o carte-două, mă declar mulţumit.

În camera vecină cu cea în care scriu acum aud vocea nepoatei mele Oana şi o ascult precum clavecinul lui Bach.

Asta e marea mea bucurie: nepoţii şi cărţile aşezate într-o ordine socotită de nevastă-mea esoterică şi fără noimă.

Vă îmbrăţişez şi Sfintele Paşti să vă dea tăria cărţilor şi a înţelepciunii,

Ion Vlad

Cluj, 7 aprilie 1999

[Dest.] Domnului Niculae Gheran 74676 Bucureşti Al. Pleniţa, nr. 4, bl. Y-8, sc. 1, ap. 1

[Exp.] Ion Vlad, 3400. Cluj-Napoca str. Nufericor, nr. 1, ap. 11

[text olograf]

[2]

Dragă domnule Niculae Gheran,

La şaptezeci de ani de viaţă, semenii noştri încep să capete alte contururi, cel puţin pentru privirea noastră uneori mai obosită. Există, însă, în această lume sumbră, opacă şi tristă, insulele visate de fiecare dintre noi la vârsta adolescenţei, insule mirifice şi paradisiace, care se convertesc în insulele prieteniilor. Una dintre acestea, cutez s-o spun, e aceea pe care o nutresc pentru dumneavoastră. Să trăim, aşadar, şi să-i vedem pe impostori, pe ticăloşi şi paranoici, pe beneficiarii acestor zile de dezastru puşi la zidul stigmatizării lor morale. Să trăim, însă, şi pentru cărţi frumoase, pentru truda istoricului literar Niculae Gheran, fără îndoială cel mai îndrăzneţ, tenace şi savant cunoscător al unor mari scriitori ai pământului valah.

→

Nu este dificil să ne explicăm de ce exegetul a subliniat mereu, în lucrarea citată, „originalitatea, adâncimea, fineţea ideilor şi mijloacelor artistice ale marelui poet". A. Guillermou interpretează, limitându-se doar la poeziile tipărite de Eminescu în timpul vieţii, cu mijloacele filosofiei existenţialiste, făcând din recrearea universului poetic propriu acestuia o proiecţie (ontologică şi organică) a Demiurgului, fără a se lăsa complexat de opinia lui Călinescu: „În fond Eminescu este inanalizabil". Iată ce mărturiseşte în *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu:* „De fapt, cercetarea noastră, aşa cum am conceput-o, nu se putea nicidecum sprijini pe o bibliografie exterioară textelor eminesciene. Când vrem să urmărim pas cu pas geneza unei opere, trebuie să avem, dacă putem spune aşa, ochii mereu deschişi" [*Idem*, p. 31].

Studiul profesorului francez A. Guillermou are particularitatea că nu ignoră subtilităţile textuale ale poeziilor şi îşi axează discursul critic mai întâi pe deconstrucţie apoi pe construcţie, valorizând în felul acesta semnificaţiile miturilor poetice, bine stabilite şi de Eugen Simion [Mihai Cimpoi, *Op. cit.*, p. 25-26]. Criticul, exersat cu subtilităţile schopenhauriene ale criticii de direcţie, afirmă că Eminescu „a căutat mereu să atingă universalul, dotând opera sa cu o rezonanţă foarte general umană. (…) Eminescu avea un temperament de poet epic şi de poet dramatic. (…) Eminescu este nu tributar, ci solidar cu tot pesimismul european al secolului al XIX-lea."

Direcţionând investigaţia critică spre contraforţii retoricii, balansând între turnura aulică şi tenta colocvială, A. Guillermou, utilizând noi unghiuri interpretative, noi perspective analitice, decodifică universul în semicerc al celui care, pentru Rosa del Conte, este „un astru ivit din profunzimile cerurilor Orientului", recreând, astfel, fenomenologia evoluţiei literaturii române şi integrarea ei în cea europeană. De fapt, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu* reconstituie cu vigoare dimensiunea poeziei celui devenit, se pronunţă Mihai Cimpoi, rostitor esenţial de fiinţă. În concepţia lui A. Guillermou, opera lui Mihai Eminescu, atât „aceea pe care a publicat-o şi, mai mult încă, aceea pe care contemporanii săi n-au cunoscut-o, ne apare în unitatea sa organică". În concluzie, lucrarea lui Guillermou impune un Eminescu continuu interesat de alchimia po(i)etică şi de mecanismul „fiziologic" al conceptelor tematice şi a subtilităţilor de limbaj, suficiente pentru a-l impune conştiinţei critice europene.

In memoriam

Din lumea celor care... nu mai pot cuvânta (III)

Mihaela ALBU

Dacă totuşi, de bine, de rău, cei doi poeţi evocaţi în secvenţele precedente (Horia Stamatu şi Ştefan Baciu) sunt, în parte, oarecum promovaţi astăzi (Ştefan Baciu graţie cercetătorilor braşoveni de la Casa memorială „Ştefan Baciu" ori unor critici literari, iar Horia Stamatu datorită, cum aminteam, lui Titu Popescu şi lui Ion Dur), numele la care voi face referire în continuare este total necunoscut cititorilor români şi nici măcar amintit în istoriile literaturii române.

În schimb, aflăm din revista canadiană *Cuvântul Românesc* (nr. 3/1976) că era omagiat de presa braziliană şi cunoscut printre brazilieni. Revista reproduce, aşa cum se arată în Nota redacţiei, un articol care a fost publicat în săptămânalul brazilian *Expresso*, nr. 19, iunie 1976. Este un elogiu adus poetului luptător **Al. Petru Silistreanu,** care, pe drept cuvânt, poate fi numit „Poetul îndurerat al Exilului". Articolul este semnat de jurnalistul brazilian Jose Pedro Vieira.

Selectăm – spre edificare – două scurte fragmente din acest articol:

„Silistreanu nu e un necunoscut. Poet de merite recunoscute, în special de către intelectualitatea braziliană, a lăsat cariera literară pe planul al doilea, fiind gata să moară pentru cruciada în care s-a angajat şi căreia, de altfel, i-a subordonat întreaga sa vocaţiune poetică. Ne-a arătat opera lui: *Poarta Singurătăţii* şi *Teleleu*, publicate de editurile românilor din exil. /…/ Alexandru caută să ne explice înţelesul cuvântului TELELEU. E o persoană care umblă pe deasupra materiei. Un visător, dar, în ciuda tuturor, un visător realist, un Don Quijote care ştie că luptă contra morilor de vânt, dar care continuă să lupte. Înţelegem, într-o oarecare măsură, că în termenul acesta controversat se cuprinde şi libertatea pentru România, şi lupta care l-a inspirat pe Silistreanu de aproape jumătate de secol."

Şi tot în articolul scris cu empatie şi admiraţie, jurnalistul brazilian îi face un portret indirect, informând cititorii asupra locului în care s-a născut, a formaţiei sale, precum şi a colaborărilor literare din ţară:

„Evocă timpurile tinereţii lui, copilăria petrecută pe malul Dunării, în Silistra, de unde şi-a luat şi pseudonimul literar, a fost vecin cu oraşul lui Panait Istrati, care a trecut la comunism ca pe urmă să-l renege. Evocă liceul unde un intelectual filolog, celebru pe timpul său în România, i-a descoperit vocaţia literară. Astăzi comuniştii vor să facă din acel intelectual un stegar… Evocă primele lui începuturi literare publicate între anii 1930 şi 1940, citează o jumătate de duzină de reviste de unde el a văzut lumina zilei."

Articolul continuă cu mai multe detalii referitoare la poet, la stilul poeziei sale, mijloc de luptă anticomunistă, citându-l: „Scriu cu sângele meu, zice Silistreanu, deasupra mea stă umbra lui Dumnezeu. Protestez împotriva călăilor, Poezia mea este un strigăt neîntrerupt pentru acei care au fost aruncaţi în întunerecul nopţii fără de sfârşit."

Silistreanu a scris totdeauna o poezie angajată, iar jurnalistul brazilian citează chiar câteva versuri: „Primăvara a murit/ Printre hrubele jilave/ Zace Domnul răstignit./ Florile s-au vestejit.../ Florile... Speranţele… Zorile... " Îmi amintesc aceste versuri – scrie Jose Pedro Vieira – dintr-un lung poem scris în limba portugheză. L-am întrebat; Ce-i asta? Disperare? „Nu! Continuăm lupta cu toate popoarele oprimate."

Articolul este însoţit apoi de poezia *Doina* (cu evidente trimiteri la Eminescu) – din care reproducem finalul:

De la Tisa pân la Bug,
neamul meu i-un cristic rug...
Umbrele de ieri haiduce,
răstignite-s azi pe cruce
Doamne, Doamne,
ocna-i grea,
ţipă, ţipă Dunărea!...
ţara mea, Dacia mea!...

În caseta ce însoţeşte reproducerea articolului din presa braziliană în traducere românească, Arhim. Roman Braga completează cu noi informaţii: „Cuvine-se din partea celor care iubesc Neamul românesc să aducă un omagiu poetului Al. Petru Silistreanu, pe care presa braziliană îl umple de elogii, acum, când a împlinit 60 de ani, dar pe care românii l-au uitat, deşi a publicat în aproape toate revistele din exil. Este singurul poet care n-a cântat altceva decât exilul. S-a inspirat numai din rănile României crucificate şi, după mine, este singurul poet adevărat, pentru că alte valuri de imagini năvălesc în sufletul lui frământat. Unii pierd nopţi să perie o strofă, dar Silistreanu îşi toarnă inspiraţia oriunde harul se coboară asupra lui: pe ziduri, pe pereţi, pe mese de restaurant, pe plicuri vechi.../…/ Dar lumea l-a uitat, pentru că el nu s-a îmbogăţit în exil, condiţia fizică nu l-a ajutat să lucreze şi să pună la bancă cifre cu zeruri multe. Exilul l-a uitat pentru că n-are haine, pentru că doarme, mănâncă unde poate."

În schimb, brazilienii îl cunosc şi îi respectă creaţia, adaugă Roman Braga: „Nu există local sau instituţie în care brazilienii să nu-l salute cu expresia *Como vai poeta!"*

Iată aşadar un poet român, *un poet angajat* în lupta anticomunistă din exil, care a trăit parte din viaţă în Sao Paolo, Brazilia, un nume necunoscut, din păcate, astăzi, în ţară.

În Cuvântul înainte la volumul *Poarta singurătăţii,* un alt exilat, Faust Brădescu, începea prezentarea cu referirea la fenomenul exilului de după Al Doilea Război, când, ca „niciodată urgia n-a fost atât de cruntă" /…/, când „mii şi de mii de oameni au fost nevoiţi să-şi găsească un refugiu – un refugiu cel puţin spiritual – în atmosfera de libertate a ţărilor occidentale şi a celor două Americi." Firesc, desigur, continua prefaţatorul, că „mulţi se pierd în vălmăşagul unei vieţi de privaţiuni şi desnădejdi. Alţii, însă, adăpându-se neîncetat la izvoarele mărturisitoare de jertfă ale înaintaşilor, împrospătează, continuu şi pios, dragostea pentru tot ce-i românesc."

Căci, continuă F. Brădescu, „orice manifestare românească, pe meleagurile lumii libere, este o afirmare a spiritului nostru", iar „pentru exilaţi, activitatea culturală înseamnează, înainte de toate, mijloc pentru a face cunoscută lumii existenţa neamului, dreptul său la viaţă, dreptul său la libertate". Şi astfel, „aceste opere de cultură sunt mesagiile de existenţă ale neamului".

O astfel de operă–mesaj a scris, în exil, şi poetul român Al. Petru Silistreanu, cel care era „un independent, un răzvrătit, dar care crede(a) adânc în ceea ce scrie", trăindu-şi viaţa şi tristeţile pe pământ străin: *Atunci eram trist/ ca toamna,/ ca lacrima salciei,/ ca tinereţea-mi pierdută./ ca mama…*

Pentru exilaţi, scrisul, poezia însăşi deveniseră „strategie culturală", deveniseră acţiune, în cel mai profund aspect politic.

Iată încă o poezie publicată de Al. Petru Silistreanu în *Cuvântul Românesc* (nr. 62/1981), intitulată *Din nou: Port destinul/ cruce…/ la războiul…/ de dureri/ eterne …/ siberice/ perne// Port destinul/ cruce …/ pe culmi/ verzi, / milenii…/ sărutând/ Putna, / misticelor/ denii …// Port destinul/ cruce…/ Neam întemniţat…/ în propria ŢARĂ…/ robit, exilat!!!// Port destinul/ cruce…/ fără de sfârşit…/ căci Mântuitoru-i/ din nou/ răstignit!*

Ca şi la Ştefan Baciu, dorul Ţării, referirea la Ţară nu înseamnă numai dorul de locurile pierdute, înseamnă şi durerea pentru *Neamul întemniţat: Şi-a răsărit acum când scriu/ din putredul albit sicriu/ icoana munţilor Carpaţi/ cu mii de fraţi întemniţaţi/ Toţi trec în marş/ la faţă arşi/ încătuşaţi/ înlănţuiţi/ bătuţi cu pietre/ şi huliţi* (*Şi-a răsărit, Cuvântul Românesc,* nr. 5/ 1962)

Fie şi din cele câteva exemple se poate deduce că în poezia exilatului pe pământ brazilian, „în el" adică, aşa cum tot prefaţatorul conchide, „se zbat înfocate toate sentimentele vii şi toate resentimentele dezrădăcinaţilor de pretutindeni, ale tuturor celor ce-şi iubesc pământul străbun şi neamul din care fac parte. Cu o măiestrie pe care numai dragostea profundă pentru aceste entităţi departate în spaţiu ţi-o poate imprima, trubadurul, *bătut de-al toamnei putred val*, a reuşit să redea patetic sentimentul ce ne zguduie pe toţi": *Dar de mine nimic nu se lipeşte.../ Doar dorul Carpaţilor.../ Doar dorul Ţării.../ unde rătăceşte răzbunătoare/ umbra fraţilor!...*

Acest „dor" (nu îşi intitulase Ştefan Baciu chiar un volum *Analiza cuvântului dor?*) a devenit una dintre temele majore ale poeziei celor ce nu se mai puteau întoarce acasă, conferind liricii lor, pe lângă alte caracteristici, un specific prin care, pe drept cuvânt, poate fi încadrată în categoria „poezia exilului".

Suntem de aceeaşi vârstă şi – sunt sigur – de aceeaşi parte a baricadei, unde se adună – îngrijoraţi – oamenii cărţii şi nu regizorii mărunţi ai „carierelor" lor traduse în jurnale false şi trucate precum întreaga lor viaţă.

Sunt un dascăl şi am să mor ca dascăl, redebutând săptămânal – cu trac – la cursurile pe care mă încăpăţânez să le fac fără nicio răsplată materială. De altminteri, trecerea mea „în rezervă", în 1997, m-a lăsat uşor buimăcit, dar n-am încetat să cred în comunicarea mea de la catedră.

Acum, în preajma sărbătorilor Crăciunului şi a Anului Nou, vă îmbrăţişez cu dragoste frăţească,

Ion Vlad

PS. Memoriul dumneavoastră are tristeţea neputinţelor noastre. Iar destinatarul ei e o tristă fantoşă, acum.

Cluj, 8 decembrie 1999

Note

1. Volumul 17 cuprinde *Jurnal (1927-1944)*, următorul, *Alte jurnale (1928-1943)*, ambele apărute la Editura Minerva, 1998.

2. Între 1991 şi 2001, pe teritoriul fostei Republici Socialiste Federative Iugoslavia au avut loc o serie de confruntări violente, catalogate drept conflicte etnice.

3. Ilderim Rebreanu (26.XI.1952-7.XI.2022), fiul lui Tiberiu, cel mai mic dintre fraţii Rebreanu, şi al Ioanei (născută Danciu), istoric literar, prozator şi memorialist, membru al Uniunii Scriitorilor, în permanentă contradicţie cu Fanny şi Puia-Florica Rebreanu. Primul său volum, *Minciuna şi impostura,* al cărui prim capitol se numeşte *Erori, mistificări, denaturări, confuzii în volumul memorialistic „Cu soţul meu",* îi va apărea în 2000 la Editura Gramar.

România românilor de pretutindeni

Aureliu GOCI

Odată cu intrarea în mileniul al III-lea şi răspândirea fiinţei românilor în toate colţurile lumii, a început să apară o recunoaştere legislativă a acestei situaţii prin organizarea – timidă la început – a unor asociaţii literare, a unor colaborări din ce în ce mai apăsate a românilor în mass-media din ţara respectivă. Aceasta dovedeşte că există o conştiinţă românească, dublată de faptul că scriitori „vieţaşi" în străinătate vin şi-şi publică scrierile în România, în limba română.

Fenomenul este istoric, dacă ne gândim că Biserica de la Răsărit şi-a consolidat poziţia în foarte multe comunităţi de români din diaspora. Astfel, în Spania există parohii româneşti în multe zone şi ele susţin individualitatea, unitatea, coerenţa şi creativitatea expresivă în limba română cea de acasă.

Pe de altă parte, este evident că în ultimii 50 de ani limba română a parcurs un fenomen de mondializare sensibil, prin prezenţa şi implicarea românilor în structurile cultural-ştiinţifice internaţionale, prin afirmarea spiritualităţii şi culturii româneşti.

Structural vorbind, Departamentul pentru românii de pretutindeni susţine cultura românească şi organizează simpozioane, expoziţii, lansări de carte, dovedind astfel că intenţia autorităţilor de la Bucureşti nu este de a mondializa mesajul românesc, ci de a lucra în specific şi a răspândi proiectele de exprimare culturală românească. Este o direcţie cu un bogat trecut – dacă ne gândim că în Evul Mediu Dimitrie Cantemir – mare cărturar al umanismului românesc, enciclopedist, etnograf, geograf, filosof, istoric, lingvist, muzicolog şi compozitor; membru al Academiei de Ştiinţe din Berlin, a descoperit prin ricoşeu calofilia urâtului, a dat Imperiului Otoman o istorie, scrierile sale au ajuns în Germania, iar intenţiile sale renascentiste – deşi oprite vremelnic de vicisitudinile istoriei – s-au văzut reluate cu mare strălucire în perioada modernă prin avangarda europeană condusă de români, sau prin genialitatea scrierilor lui Mircea Eliade. Apoi – iarăşi tăcere – în perioada comunistă...

În ultima vreme a apărut un protocol de colaborare a Patriarhiei Române cu Departamentul românilor de pretutindeni, pas important în lărgirea ariei de românitate şi recunoaşterea românilor ca grup important care contribuie activ la viaţa economică şi culturală a fiecărei ţări.

Un fenomen demn de luat în seamă este numărul mare de tineri implicaţi în cele mai moderne activităţi – specialişti în IT, medici, cercetători din toate domeniile – şi chiar dacă „la servici" folosesc alte limbi, de regulă engleza, spiritul, *forma mentis* sunt româneşti; însă faptul că din Ţară se pleacă masiv ar trebui să pună pe gânduri conducerea şi să încerce să egalizeze viaţa materială din România cu aceea din Uniunea Europeană.

Dar situaţia de faţă ne face să credem că, iată, după secole, şi România a ajuns să reprezinte ceva pentru marile puteri, să „colonizeze" mici localităţi şi mari domenii culturale. Este recunoscut faptul că scriitorii români sunt o categorie demnă de luat în seamă în culturi de tradiţie care prea nu mai au poeţi, nu mai au condeieri de importanţă, iar românii simpli au devenit indispensabili într-o mulţime de activităţi. În Spania, de pildă, poeţi ca Marin Dumitrescu, Eugen Barz – preot – sau Alexandra Iliescu sunt prezenţi la Târgurile de carte de la Madrid sau Valencia, dar şi din România, pentru a da numai trei exemple elocvente susţinând românitatea extinsă...

Aureliu Goci (n. 5 iunie 1948, la Letca Nouă, Giurgiu – d. 27 octombrie 2024, Bucureşti). Liceul şi Facultatea de Filologie (1967-1972) la Bucureşti. A lucrat ca profesor de limba română la licee din Snagov şi Brăneşti, muzeograf la Muzeul Literaturii Române, redactor la reviste de cultură şi la Editura Academiei Române. A iniţiat colecţiile *Manuscriptum* (alături de Fănuş Băileşteanu) la Editura Muzeului Literaturii Române (1983), *Clasicii noştri* la Editura Exigent, *101 capodopere ale romanului românesc* la Editura Gramar. A colaborat la mai multe reviste, printre care şi *Curtea de la Argeş*.

Dintre volumele de critică şi istorie literară: *Delavrancea şi devenirile arhetipului* (1995), *Arghezi între infinituri. Eseu despre religiozitatea omului necredincios* (1996), *Eminescu la infinit* (1997), *Răzbunarea lui Moromete sau Marin Preda şi onoarea de a fi contrazis de istorie* (1998), *Romane şi romancieri în secolul XX* (2000), *Originile, înflorirea şi răspândirea mitului Dracula* (2000), *Mileniul al III-lea şi „direcţia nouă" în cultura românească* (2001), *Geneza şi structura poeziei româneşti în secolul XX* (2001), *Dinu Săraru şi reconvertirea romanului în poveste* (2002), *Fenomenul Caragiale şi reîncarnările virtuale* (2002), *Prozatori români la frontiera dintre milenii* (2003), *Prozatori români la frontiera mileniului*, ediţie revăzută şi adăugită (2009), *Apocalipsa după Arghezi* (2010), *Poeţi români la frontiera dintre milenii* (2012), *Liviu Rebreanu – centrul operei şi distribuţia tipologică* (2014), *Întâmpinarea cărţilor – echilibru şi contraste, metamorfoze şi metafore în cronici literare* (2015), *Mircea Eliade – spaţiul ancestral şi tipologia urbană* (2016), *Romulus Lal – mitul şi istoria, cotidianul şi imaginarul universului narativ* (2016), *Mihai Eminescu – Identitate şi semnificaţie* (2017), *Prozatori români în primele două decenii ale mileniului trei* (2018), *Poezia românească de la Dosoftei la Nichita Stănescu* (2019), *Magistrul şi discipolii – Nae Ionescu* (2020), *C.A.P.T.I.V. în imaginarul creaţiei – Cărţi, Autori, Personaje, Tipologii, Inspiraţie, Vocaţie* (2021), *Poezia românească de la Nichita Stănescu până în zilele noastre* (2022), *Constantin Banu, omul care a aprins „Flacăra" iubirii de ţară* (în colaborare cu Gabriela Banu şi Magda Stavinschi, 2024), *De la Caragiale prin Urmuz spre avangarda europeană* (2024).

Enigmatica scrisoare...

Crina DECUSARĂ-BOCŞAN

Am găsit un petec de hârtie sub pernă. N-avea niciun rost să fie acolo, sau poate nu îl ştiam eu. N-avea *andrisant* (cum ar zice ploieşteanul Caragiale), şi tocmai de aceea mi-am asumat rolul destinatarului, restul poveştii revenindu-i imaginaţiei. Coala de hârtie îngălbenită respira aerul de pe malul Dâmboviţei alintate de sălcii, dar şi de pe caldarâmul ce însoţeşte Sena. Sunt însemnări scrise citeţ, cu un creion automat de pe vremea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Încerc să ajung cât mai repede la capătul însemnărilor şi descifrez… destinul Iuliei Hasdeu, Nimic nu-i întâmplător, din moment ce în loc de semnătură este mesajul adolescentei, *Voi ajunge până la voi.* Probabil eu aş fi una dintre acei *voi* ca să dau mai departe enigmatica scrisoare.

Am fost o fetiţă obişnuită, poate puţin mai năzdrăvană decât prietenele mele de joacă pe vremea copilăriei mele, pentru că pe dealul Mihai Vodă din Bucureşti mă căţăram în copaci şi mă ascundeam în tufişurile înalte din spatele bisericii de lângă Arhive unde locuiam cu mama, tata şi bunica. Acolo făceam lecţii cu profesori particulari pentru că nu existau şcoli publice de fete şi tot acolo am scris piese de teatru şi, la şapte ani – romanul istoric Viaţa *şi faptele lui Mihai Viteazul. Tatăl meu era foarte cunoscut şi respectat, iar eu credeam că prietenii dumnealui vor să-i facă plăcere când mă lăudau că am memorie extraordinară şi imaginaţie foarte bogată. Chiar aşa era, de ziceau că sunt genială. Oricum, la 11 ani, când am absolvit cele opt clase de curs primar, ştiam engleza, franceza, germana şi cântam la pian mai mult decât binişor din moment ce la Conservator am primit premiul întâi cu cunună. Când am răcit zdravăn sub nucul de lângă Biserica Mihai Vodă, am început să tuşesc până mă înecam şi atunci m-am hotărât să am secretele mele. De-aceea nu am spus nimănui despre picăturile de sânge de pe batista de mătase. Am ştiut că ceva extraordinar mi se va întâmpla.*

De obicei oamenii se uită înapoi şi-şi văd viaţa trăită, însă eu mi-am văzut viaţa în viitor ca printr-un binoclu miraculos. Voi pleca să studiez pe malul Senei ca să nu se mai spună că în România fiica marelui Hasdeu este protejată. Voi fi mereu prima în clasa mea, deşi celelalte colege, ca vârstă, erau mai mari decât mine. Şi la facultate la Sorbona am fost admisă cu dispensă de vârstă. La început nu mi-a plăcut Parisul căci mi se părea posomorât, dar grădina Luxembourg şi teatrele şi muzeele din oraşul luminilor m-au făcut să îl îndrăgesc. Plaiurile româneşti şi copilăria le păstrez în suflet. Voi o să descoperiţi mărturisirea că am avut o viaţă dublă, dar ambele faţete îmi sunt dragi. Pentru cei de lângă mine sau dragi mie, eu sunt elevă conştiincioasă, citesc mai mult decât ni se cere la cursuri şi iau lecţii particulare ca să citesc în original textele în latină sau greacă, ori spaniolă şi italiană. Profesorii mă laudă, îmi pun caietele la colţul de onoare, dar ei nu ştiu, chiar nici mama din camera vecină – că serile, după ce termin de făcut temele, deschid caietul în care scriu poezii. Aici, acum, la ceas de noapte, Julie Hasdeu devine Camille Armand, scriitoare celebră, compozitoare, pictoriţă, cu un destin ce o aduce până astăzi în casele secolului XXI. Cele mai frumoase poezii le-am făcut după ce am vizitat Domul Invalizilor. Mi-aş fi dorit atât de mult să trăiesc pe vremea cavalerilor medievali în care onoarea, devotamentul şi iubirea erau înscrise în sufletul celui plecat să-şi slujească neamul şi ţara. Mă regăsesc în jurământul cavalerului ce înfruntă moartea; şi eu sunt pregătită să sfidez moartea. De când eram mică şi mă jucam cu prietenele mele în cimitirul de pe dealul Mihai Vodă, nu m-am temut de moarte, căci florile ce înfrumuseţează aleile umbrite cresc din pământul reavăn roditor din moartea plantelor de anul trecut.

În prima vacanţă petrecută la Montreux în Elveţia (cunoscută pentru aerul dătător de viaţă plămânilor mei) am făcut alegerea: o viaţă luuuungă fără nori, fără soare, iar de partea cealaltă – bucuria de a vă lăsa ceva din sufletul meu în versuri, poveşti de leagăn pentru copii, romane moralizatoare pentru adolescenţii rebeli, cugetări din experienţe netrăite, piese de teatru despre istoria nescrisă a românilor. Vă las compoziţiile mele muzicale interpretate în saloanele pariziene de profesorul de canto şi multe desene şi tablouri în ulei făcute sub îndrumarea pictorului Ulysse Maillart.

Cu mai mult de un veac în urmă mi se spunea geniala Iulia *Hasdeu, astăzi fiecare dintre voi are sămânţa şi strălucirea geniului, puterea de a dărui iubire.*

Am împăturit hârtia îngălbenită de vreme şi o dau mai departe, cui vrea întâmplarea să o lase. Este pentru *voi.*

In memoriam

Gogu Constantinescu, părintele sonicităţii

Ioan PĂUNESCU

În galeria marilor ingineri şi savanţi ai lumii din toate timpurile îl găsim şi pe românul Gogu (George) Constantinescu. El s-a născut la Craiova în ziua de 4 noiembrie 1881 şi purta numele de botez al tatălui său.

Gogu (George) Constantinescu senior se născuse în 1844 şi a fost profesor de matematică şi inginerie. Îşi luase diploma la facultatea de Ştiinţe de la Universitatea din Bucureşti, urmând apoi cursuri de specializare în Franţa, în matematică la Universitatea Sorbona. Pe lângă română şi franceză, cunoştea greaca veche şi limba latină şi poseda cunoştinţe aprofundate de teologie. A lucrat ca profesor şi director al Şcolii Superioare din Craoiova.

Mama lui George (Gogu) era de origine alsaciană. Familia ei s-a oprit la Timişoara şi apoi în Transilvania în urma refugiului din cauza războiului franco-german din 1870. Tatăl ei se numea Francis Roy, era inginer, iar înainte de război lucrase ca desenator în biroul de proiectare al socrului său. Ana Roy (sau Rav cum o înregistraseră documentele române) era o iubitoare a muzicii, fiind ca şi soţul ei o pianistă desăvârşită.

Ana şi George au avut doi fii, pe Ion şi George (Gogu) şi o fiică Maria. Ion a murit pe vremea când era încă elev. Gogu a moştenit de la părinţi talentul pentru inginerie, matematică şi muzică (pian).

De timpuriu, Gogu a început să dea semne de geniu inventiv. A urmat Şcoala primară la „Odobeanu" din Craiova, până la vârsta de 11 ani. În această perioadă construise un sistem telefonic, conectând între ele diverse camere din locuinţa familiei Constantinescu.

Din 1892, urmează Şcoala Superioară, când a amenajat acasă un laborator de fizică şi chimie. În acest interval a inventat o lampă electrică care folosea vaporii de mercur în locul electrozilor de carbon, şi-a construit propriile lui baterii electrice, a proiectat o maşină de calcul mecanică, potrivită pentru calcule astronomice sau pentru a ajuta sora la aritmetică. Maşina de calcul a fost construită de un meseriaş care repara piane în Craiova (Reichel).

Tatăl lui George a murit în 1896 la 52 de ani (boală de inimă). Gogu avea 15 ani. Peste 4 ani îi moare şi mama.

Tânărul Gogu şi-a primit educaţia în Inginerie Civilă şi Militară la Şcoala Naţională de Drumuri şi Poduri din Bucureşti. A obţinut diploma în Inginerie Civilă şi Militară în 1904, ca şef de promoţie. Avea 23 de ani. În 1905 publică în *Buletinul Societăţii Politehnice Bucureşti* o teorie originală de folosire a betonului armat, la vremea aceea material controversat de utilizat în construcţii.

Obţine un post la Serviciul de Drumuri şi Poduri în Ministerul Lucrărilor Publice, ca inginer civil. Deşi pe plan mondial soluţiile constructive cu beton armat avuseseră eşecuri, Constantinescu reuşeşte să impună în ţară utilizarea lui, construind o mulţime de edificii. Dovadă a justeţei soluţei aplicate este că multe din construcţiile făcute de el cu acest material sunt în folosinţă şi azi. Amintim: imobilul Ministerului Lucrărilor Publice, Camera Deputaţiilor, Camera de Comerţ, Stadionul Sportiv din Bucureşti, turnul de apă din Periş, numeroase poduri, Moscheea Mare din Constanţa (cu minaretul principal înalt de 47 m, confecţionat din beton armat, iar acoperişul moscheii din armătură betonată de 5 cm grosime). A construit primul pod din beton armat, cu traverse drepte, pentru Expoziţia jubiliară din 1906 de la Bucureşti.

În 1906 a reparat o dislocare a unui perete de la Camera Deputaţilor printr-o soluţie originală folosind betonul armat. Avea 25 de ani. Deputaţii neîncrezători n-au avut curajul de a folosi Camera. Profesorii lui Gogu Constantinescu l-au apărat, arătând că această consolidare este sigură şi nu există niciun pericol pentru aleşii poporului. Pentru a convinge şi mai mult, Constantinescu a adus la testare, în incintă, sute de saci de nisip, arătând deputaţilor că este o construcţie trainică.

Deşi avea doar 27 de ani, a reuşit să convingă guvernul să aloce sume importante de bani cu care Gogu a construit cel mai mare număr de poduri din lume din acele vremuri, confecţionate din beton armat.

A construit propriul compresor de aer pentru lucrul sub apă acţionat electric, folosit într-o singură iarnă pentru implantarea a 14 000 de piloni înalţi de 12 m. S-a lucrat 24 ore pe zi, în 3 schimburi.

Între 1908 şi 1912 Gogu a continuat să lucreze ca inginer civil construind drumuri, ca de exemplu drumul Doftana-Buştenari, clădiri, poduri.

Praful rezultat în urma noroiului l-a fixat folosind ţiţeiul cald, experienţa lui Gogu Constantinescu marcând începutul construcţiei drumurilor gudronate din multe locuri din lume.

Deşi era ocupat cu activitatea de construcţii, împreună cu prietenul său Tiberiu Eremia, a pus bazele primei reviste care trata probleme legate de petrolul din România.

Mintea universală a lui G. Constantinescu l-a îndreptat şi spre alte ramuri ale tehnicii. În 1907 scotea primul patent britanic care propunea un sistem de cale ferată monorai, condus de animale. Ideea a fost dusă până la stadiul de punere în practică. În 1910 mai scoate două patente britanice: pentru carburarea aerului cu combustibil solid-volatil, care conducea la realizarea lămpii cu aer carburant. Patentul pentru lampă l-a realizat cu colegul V. Roşculeţ.

În noiembrie 1910 se mută la Londra. Nu avea prea mulţi bani. De aceea, în apartamentul din Boomsbury îşi amenajază un laborator în bucătărie. Mai apoi obţine un spaţiu pentru experimentări pe insula Twickenham, din mijlocul Tamisei. Urmare a eforturilor de cercetare, în 1913 înregistrează 18 patente, având ca tematică îmbunătăţirea combustiei interne a motoarelor, a echipamentelor auxiliare, cum ar fi carburatoarele şi a elementelor de transmisie a puterii folosind energia propagată prin unde în lichide.

A descoperit şi dezvoltat o nouă ramură a ştiinţei, cu utilizări uluitoare în tehnică: sonicitatea. Tratatul despre sonicitate a fost publicat de Amiralitatea britanică, într-o ediţie limitată în 1918, subiectul lucrării fiind considerat unul secret.

Gogu Constantinescu definea sonicitatea astfel: „Sonicitatea este ştiinţa referitoare la transmisia puterii prin forţe periodice şi mişcări prin lichide, solide şi gaze". El a descoperit că acest fenomen este analog nu numai cu undele sonore şi legile armoniei, dar şi cu fenomenele electrice din circuitele de curent alternativ. Demn de menţionat este şi faptul că la începutul secolului al XX-lea compresibilitatea lichidelor era ignorată în calculele hidraulice.

Lipsa de fonduri şi imposibilitatea de a apela la ele, în vederea cercetării ştiinţifice şi a construirii de linii de producţie pentru aplicarea patentelor sale, l-au determinat pe G. Constantinescu să plece în 1913 în SUA. Cu această ocazie l-a vizitat pe marele inventator Edison, care l-a privit cu admiraţie. Constantinescu avea 32 de ani, în timp de Edison depăşise 66 de ani.

Cu toate încercările susţinute, Gogu n-a reuşit să obţină fondurile financiare dorite. De aceea s-a întors în Anglia. Dificultăţile financiare l-au determinat să se mute din apartamentul londonez într-o casă din Richmond, unde s-a instalat împreună cu sora sa Maria (Gissi). După mutare, într-una din zile sora sa i-a prezentat o tânără română de 19 ani, pe Alexandra (Sandra) Cocorescu. S-au plăcut şi ca urmare s-au căsătorit în decembrie 1914. După căsătorie s-au mutat la Wembley, iar la puţin timp după naşterea fiului lor Ian s-au mutat la Weybridge

În ianuarie 1914 face o înţelegere cu Walter Haddon, prin care dl Haddon îi finanţa lui Gogu patentele, în schimbul a 50% din valoarea beneficiilor şi viitoarelor plăţi generate de aplicarea brevetelor sale. I s-a asigurat spaţiu pentru laboratoare, nişte grajduri vechi din Honeypot Lane Apelton, situate la sud de Wembley. În urma experimentelor a demonstrat elasticitatea apei, compresibilitatea lichidelor sub presiune mare, înmagazinarea energiei rezultate şi eliberarea ei când era necesară. Folosind acest principiu a propus realizarea de tunuri silenţioase care din păcate n-au fost acceptate de autorităţi. De remarcat că întregul concept al transmisiei undelor ca şi compresibilitatea lichidelor nu a fost considerat valabil de autorităţile engleze, care au returnat invenţiile bazate pe aceste principii, considerându-le ca „delirurile unui român nebun".

Războiul Întâi Mondial avea să-i dea dreptate lui Gogu Constantinescu. Atunci aviaţia englezească s-a găsit într-o mare dificultate pentru că nemţii inventaseră un dispozitiv de tragere sincronizată, cu armele, printre paletele elicelor avioanelor de luptă, provocând pierderi mari. Englezii au încercat şi ei realizarea unor astfel de dispozitive. Deşi fuseseră dezvoltate mai multe sisteme de sincronizare, cel mai eficient s-a dovedit a fi cel creat de Gogu Constantinescu, care era hidraulic. Dispozitivul lui G. Constantinescu putea trage cu o viteză limitată doar de viteza maximă a avionului şi de viteza maximă de tragere a armelor. Era de fapt o aplicaţie a Teoriei sonicităţii, teorie care a rămas secretă până după Primul Război Mondial. Pe durata războiului aviaţia Angliei a fost dotată cu peste 50 000 de sisteme de sincronizare a tragerii şi astfel sistemul de sincronizare Gogu Constantinescu (cunoscut în aviaţia britanică sub simbolul GC Gear = Constantinescu Fire Control Gear) a devenit echipamentul standard al Forţelor Aeriene Britanice (numai în intervalul martie-decembrie 1918 au fost fabricare circa 20 000 de bucăţi). Folosirea acestei invenţii a creat superioritatea aeriană a britanicilor, reducând considerabil durata războiului.

În România succesul lui Gugu Constantinescu a fost apreciat la cel mai înalt nivel. Astfel, în 1919, la invitaţia regelui Ferdinand, a ţinut o serie de prelegeri despre Sonicitate la Academia Română. În 1920, ca semn de recunoaştere a meritelor ştiinţifice, G. Constantinescu este ales membru de onoare al Academiei Române, iar până la izbucnirea Războiului al Doilea Mondial s-a încercat punerea în fabricaţie în ţară a unor invenţii patentate de marele savant şi inginer.

Ceea ce bucură însă sufletul oricărui român este recunoaşterea pe plan internaţional a lui Gogu Constantinescu care este atestată printr-un tablou publicat de revista britanică *The Graphic* în anul 1926, în care sunt prezentate cele mai ilustre personalităţi ştiinţifice ale vremii. Alături de Gogu Constantinescu găsim alţi 16 savanţi: Einstein, Kelvin, Graham Bell, Edison, Lister, Oliver Lodge, Marconi, Ch. Parson, J.J. Thomson, J. Dewar, W. Ramson, D. Wright, Donald Ross, Marie Curie, E. Rutherford, J. Larmor.

→

Ion Rotaru:
O istorie a literaturii române... (VI)

Maria Mona VÂLCEANU

Lucrarea se încheie cu un „argument final" din care desprindem: *trecut bine de pragul celui de al 16-la lustru, în segmentul de viaţă al patriarhalităţii, îmi iau RĂMAS BUN de la ISTORIA LITERATURII.*

Şi acum vom cunoaşte povestea. Fascinaţia pentru istoria literară a început de la 18 ani, când, elev fiind în internatul Şcolii Normale din Bacău, a ţinut pentru prima dată în mână *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) de G. Călinescu. Întâmplare inedită, fiindcă masivul volum era trecut la cărţi interzise la acea dată în bibliotecile şcolare. Şi tocmai acest volum i se părea o „Carte a cărţilor" tânărului care citea cu pasiune tot ce „apuca", pe sub bancă, la şcoală, pe islaz, păzind vitele, în vacanţă.

Argumentul final este şi o poveste a vieţii autorului, cochetând cu Facultatea de matematică, iniţial, frecventând cursul de axiomatică al lui Dan Barbilian, dar urmând în paralel şi Facultatea de litere, unde a putut audia cursurile lui George Călinescu şi Tudor Vianu.

Trimis ca lector de limba şi literatura română la Lyon, în Franţa, a observat că studenţii, dar şi profesorii nu cunoşteau mai deloc cultura noastră şi atunci şi-a propus să scrie un compendiu de maxim 100 de pagini, axat pe evenimente istorice şi personalităţi de primă urgenţă, compendiu ce a fost finalizat până la vacanţa anilor 1968-1969.

Dar, departe de ţară, „mai mult singuratic", pe când se afla într-un hotel din Bordeaux, a simţit că trebuie să dezvolte acest compendiu într-o istorie a literaturii române:

***Astfel, primele două volume** din această Istorie şi o jumătate din cel de al III-lea le-am scris în Franţa, absolut liber în toate sensurile... astfel încât stagiul meu din Franţa a fost ca o destindere de vacanţă, când am fost foarte liber să citesc şi să scriu, deloc în silă, cu o mare, adesea imensă voluptate. Aşa trăiesc şi acum, din pensia mea mizeră, de numai cinci milioane, retras într-o cabană construită cu mâna mea, înduioşător de modestă pentru cine nu mă cunoaşte bine.*

Convins că o istorie a literaturii nu se poate scrie, pentru a fi unitară, decât de un singur autor, Ion Rotaru a fugit de munca în colectiv, ca şi de periodizările excesive, deoarece constatarea sa este că *fiecare autor, mai mult sau mai puţin longeviv, este o „monadă", pe firul dezvoltării artei cuvântului românesc... recunosc deci că de la George Călinescu am luat ideea de a înşira pe firul cronologic, în funcţie de ceea ce am putea numi, împrumutând pentru un moment ceva din terminologia lui H. Taine, „la faculté maîtresse".*

Recunoaşte aşadar marea sa admiraţie pentru *Istoria* lui George Călinescu, care i-a servit de model, dar interpretările lui Ion Rotaru sunt personale şi noi considerăm că foarte juste, profesorul ne dă o viziune corectă şi foarte bogată atât a epocilor vechi, cât şi a celor premoderne, moderne şi, am zice, post-moderne. Apreciază în mod deosebit strălucita epocă 1920-1938, epocă în care el crede că s-a scris o literatură superioară celei scrise în următorii 70 de ani, deşi cea din urmă e mult mai întinsă cantitativ.

Fireşte, ar fi putut continua *Istoria* lui Călinescu, dar vedem că orgoliul creatorului i-a decis calea:

Întâi şi întâi respect cu stricteţe spusele Profesorului meu. Istoria literaturii trebuie scrisă de o singură mână, de la început până la sfârşit, care sfârşit este – cel puţin pentru cel care scrie aceste şiruri – hotărât – biologic.

***În al doilea rând,** supunându-mă acestei porunci, declar că nu aş fi fost în stare să o fac, să operez... sudura între ce a scris G. Călinescu şi ce scriu eu aici, marele meu predecesor oprindu-şi investigaţiile aproximativ prin anii 1938-1939. În absolut vorbind, el însuşi n-ar fi fost capabil să se continue pe sine, cum s-a văzut. El şi-a scris istoria sa, eu mi-o scriu pe a mea. De aceea am pus şi titlul* O Istorie*..., cu subînţelesul că oricine liber este să se înhame la o asemenea muncă, în felul său, dacă îl ţin curelele. Cu deosebire în aceste vremuri când se practică mult prea comodul „fragmentarism" şi mult mai puţin sintezele de anvergură, vizând exhaustivitatea, vai, niciodată atinsă de nimeni, ca să vorbim drept.*

Deşi G. Călinescu este modelul mărturisit, există „despărţiri" de profesorul admirat „în ceea ce priveşte desprinderea esteticului de ansamblul general al culturii", fiindcă personal Ion Rotaru este convins că timpul „artei pentru artă" a trecut de mai bine de o sută de ani, Camil Petrescu proclama „arta pentru adevăr". Autorul *Istoriei* comentată de noi mărturiseşte: „am ajuns să pun preţ, chiar estetic, pe autenticitatea expresivităţii limbii".

Istoria aceasta este începută chiar cu poetul latin Publius Ovidius Naso, exilat la Tomis (*am scris în graiul getic/ Cuvintele barbare le-am pus în vers latin/ A şi plăcut poemul, tu poţi să mă feliciţi/ Aici între sălbatici am nume de poet*), se face apoi un comentariu pentru scrierile patristice din epoca străromână, cu popasuri la Ulfila gotul, care a trăit şi a predicat la nord de Dunăre, la Nicetas de Remesiana, care era cu siguranţă daco-român, Ioan Cassianus şi Dionisie Exiguus, daco-români de origine, dar lucrând în afara ţării lor de baştină, autorul realizând prin această prezentare „o mică operă de pionierat, spre a semăna câteva boabe de lumină în întunericul destul de dens al Mileniului I".

Trecând prin momentele literaturii române vechi, apoi prin epoci şi curente, evaluate cronologic, prezentând pe reprezentanţii pe care vremea i-a cernut, se face şi o extindere pe orizontală, cuprinzând tot teritoriul vorbitor de limbă română:

***Liber acum de cenzura comunistă,** am extins expunerea în această ediţie şi în spaţiu, luând în consideraţie şi literatura română scrisă în a doua jumătate a secolului XX, cu un mic pas dincoace, la începutul celui de al XXI-lea, în Republica Moldova şi în Bucovina ucraineană, odată cu ceea ce se scrie în româneşte şi în Banatul Sârbesc. Am descoperit un tânăr poet şi în Valea Timocului, ba chiar am încercat să ofer o idee şi despre literatura aromână care se produce acum.*

Amărăciunea „alergătorului de cursă lungă" răzbeşte uneori prin text:

N-am primit de nicăieri şi de la nimeni niciun ajutor material întru susţinerea acestei munci, deloc uşoară, întinsă practic de-a lungul a peste trei decenii. Şi nici măcar de unul moral, mai consistent, mai încurajator, n-am avut parte.

→

În 1926 a intervenit o schimbare în viaţa personală, divorţând de Alexandra (Sandra) Cocorescu. La puţin timp se va căsători cu o englezoaică, Eva Litton, o doamnă cu un simţ dezvoltat al afacerilor, ceea ce a condus la realizarea unei prosperităţi materiale prin valorificarea patentelor.

Sonicitatea, descoperită de Gogu Constantinescu, a dezvoltat o întreagă gamă de produse folosite în diverse sectoare: industrie, cercetare, în viaţa casnică şi medicală. Menţionăm: pompe sonice, ciocane şi perforatoare sonice, motoare sonice, transmisii sonice în zone periculoase, injectoare sonice, generatoare sonice, calorifere sonice, utilizări în metalurgie, depistarea defectelor de fabricaţie, curenţi sonici în tratamentul medicinal, fotografii sonice în materiale ş.a.

Gogu Constantinescu a lăsat omenirii 400 de brevete, realizări tehnice minunate care pot fi studiate şi aplicate şi azi. Din această mulţime vreau să mă opresc asupra unui convertor, care de fapt este prima cutie automată de viteză brevetată din lume. Acest lucru se întâmpla în anii 1923-1924, când într-o serie de cinci articole publicate în revista *Inginerul de automobile,* fiind apoi republicate în volumul *Transmisii variabile pentru automobile*, care a apărut la Biroul de Informaţii 7 Grosvenor Gardens din Londra. Prima încercare experimentală s-a făcut pe standul lui G. Constantinescu de la Wembley, în 1924, apoi la Paris în 1926 la Societatea Franceză de Inginerie Civilă (16 decembrie) şi a fost prezentat la expoziţia de motoare din 1926 (Paris).

Convertorul a stârnit interes în presă, generând 300 de comenzi. O bucată costa 100 de guinee. Nu s-a putut trece la producţia de serie pentru că linia de producţie avea nevoie de fonduri mari. S-a încercat folosirea convertorului la locomotive de către fabrica Malaxa din România, dar din cauza schimbărilor de fabricaţie survenite în politica firmei, implementarea a fost abandonată. Convertorul, în afară de virtuţile economice în funcţionarea maşinii, avea şi o altă trăsătură importantă: controlul uşor, pe care G. Constantinescu l-a scos în evidenţă, arătând că chiar un copil poate să fie un bun şofer. Fiul său, Ian, după puţină practică, a condus cu succes un automobil echipat cu un astfel de convertor, deşi avea doar 8 ani. Faimosul sculptor Antoine Bourdelle a condus maşina pe străzile Parisului, după câteva minute de învăţare, deşi până atunci nu mai condusese niciodată o maşină.

Deşi nu mai era în ţară, în perioada comunistă, Gogu Constantinescu nu a fost neglijat în România, iar el n-a uitat că e român, născut în Oltenia. Unele din invenţiile patentate au fost folosite în industria românească iar el a fost invitat să viziteze România, venind împreună cu soţia în 1960. Atunci a primit titlul de Doctor Honoris Causa în ştiinţe inginereşti la Institutul Politehnic Bucureşti. Împreună cu soţia sa Eva a mai fost o dată în ţară, în anul 1963, în vacanţă la Constanţa, înainte de a-şi sărbători cei 83 ani de viaţă la Bucureşti. S-a întors în Anglia în februarie 1964.

A murit la Oxen House la 12 decembrie 1965 şi a fost îngropat în curtea bisericii satului Lowick, la sud de lacul Coniston. Funeraliile au fost pe larg dezbătute în presa din ţară şi în cea din Anglia şi la televiziune.

Bibliografie

1. Ioan Pop, Ioan-Lucian Marcu, *Mari Personalităţi – Gogu Constantinescu,* Editura AGIR, Bucureşti, 2003.
2. I. Jianu, I. Basgan, L. Macoveanu, *Gogu Constantinescu,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
3. Alexandru Mihai Stoenescu, *Mari olteni,* Editura RAO, Bucureşti, 2014.
4. *Dicţionar – Personalităţi româneşti ale Ştiinţelor Naturii şi Tehnicii*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1982.

Cărţi şi autori

Gheorghe Smeoreanu, o „provocare” reuşită

Mihai CĂLUGĂRIŢOIU

Noua scriere a domnului Gheorghe Smeoreanu, *Daniel şi Daniil*, apărută în Caracal, la Editura Hoffman, în 2024, aduce lumină asupra Mănăstirii Turnu şi ctitorilor săi, în urma unei provocări, venite de la înaltul ierarh, aşa cum domnia sa a recunoscut la prezentarea acestei cărţi.

Romanul este o îmbinare armonioasă a toposului cu ontosul şi logosul, mai pe româneşte spus, încă o materializare a înţelepciunii româneşti: „Omul sfinţeşte locul!”

Plecând de la legenda fraţilor Daniil şi Misail, vieţuitori la Mănăstirea Cozia, care se retrag peste Olt, pe malul stâng, „prin secolele al XV-lea sau al XVI-lea” (p. 98), pentru a se pusnici, săpând în multe adăposturi, trăind apoi în case de lemn, şi ridicând, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, „o biserică de lemn cu hramul «Intrarea în Biserică a Maicii Domnului»” (p. 99), autorul ne aduce în prezent, ducându-ne chiar în viitorul apropiat.

Iniţial, acest lăcaş s-a numit „Schitul de după turn”, apoi „Schitul Turnu” şi în cele din urmă s-a fixat denumirea actuală de „Mănăstirea Turnu” (*Ibidem*).

Autorul înfăţişează, cu această ocazie, istoria lăcaşului, a stilului arhitectural şi picturii, unică în felul ei.

Ca bun istoric, dar, mai ales ca fin cunoscător al doctrinei creştin-ortodoxe, scriitorul, referindu-se la Sfânta Scriptură, susţine că: „Există milioane de cărţi şi o singură Carte.” (p. 117).

Încercând un răspuns la marea întrebare „De unde venim şi încotro ne ducem?” (p. 47), autorul susţine că „limbajul cel mai potrivit cu care poţi interoga existenţa este cel religios” (p. 48), iar motivaţia celor care merg la mănăstire nu ar trebui să fie alta decât „pentru a învăţa mai bine această limbă sau acest limbaj cu care... pot vorbi cu Dumnezeu.” (p. 49)

Analizând părerile „marilor atei ai contemporaneităţii” (p. 52), scriitorul îi pune faţă în faţă cu marii gânditori ai antichităţii, ai Renaşterii ori ai epocii moderne şi ajunge la concluzia că nădejdea în Dumnezeu „nicicând nu te poate sminti” (p. 66), îndemnând, parcă, pe cei îndoielnici, asemeni Sfântului Anselm: „Ajută-mă Doamne, ca să pot crede!”

În paralel cu istorie lăcaşului şi dăinuirea credinţei creştine pe aceste meleaguri, autorul deapănă nefericita poveste a doi tineri români: Daniel, absolvent de psihologie, şi Mihai, absolvent de fizică atomică, nevoiţi să ia calea pribegiei şi să muncească sub calificarea lor, în construcţii, care, întâlnindu-se întâmplător pe tărâmuri străine, se împrietenesc. Împreună, cu ajutorul unei maşini de teren, la mâna a doua, hotărăsc să vină acasă, pentru a-şi petrece sfintele sărbători ale Naşterii Domnului şi Anului Nou.

Pentru a nu complica deplasarea celor doi, autorul aşază peste şi de-a lungul drumului zăpada albă, imaculată, în călătoria lor însingurată, de oameni înstrăinaţi, simţindu-se iatrogenizaţi de o societate nedreaptă, găsindu-şi scăparea în tutun, alcool şi droguri.

Conducând haotic, prin culoarul de nămeţi, la un moment dat, în toiul nopţii, maşina lor dă peste o fiinţă. Buimăciţi de nesomn şi de alcoolul combinat cu drogurile, cei doi, speriaţi, se refugiază pe singurul drum ivit, o potecă făcută de călugării Mănăstirii Turnu, nu cu mult timp înainte, în seara Crăciunului.

Convinşi că au omorât o fiinţă umană, cei doi sunt cuprinşi de remuşcări şi de teama că vor fi arestaţi şi existenţa lor nu va mai avea sens.

Sceptici, până atunci, în disperarea lor, încep să se roage Sfântului Daniil, ale cărui moaşte se află la Mănăstirea Turnu, să-i salveze.

Spre norocul lor, nu omorâseră un om, ci un animal sălbatic care ieşise în calea unei mame, Ana, şi a fiicei sale, Maria, ameninţându-le, transformându-i din criminali, în eroi salvatori.

Credem că autorul nu le-a numit întâmplător Ana şi Maria. Ana, la fel ca Ana, din Noul Testament, mama Fecioarei Maria, aducătoarea pe lume a Fiului lui Dumnezeu, Iisus Christos, şi Maria, o copilă evlavioasă.

Zugrăvind smerenia stareţului mănăstirii şi dăruirea sa pentru elaborarea rugăciunilor zilnice şi păstrarea lor în dosare anuale, autorul ne trimite la „celelalte sute de rugăciuni ale leatului 2025” (p. 9), punând faţă în faţă realul cu posibilul.

În aceeaşi notă, stareţul le solicită celor doi tineri oaspeţi să rămână, o vreme, la lăcaşul sfânt şi să participe la lucrările de construire, aflate în derulare la mănăstire.

Astfel, în viitorul apropiat, viitorul I: „În prima respiraţie a timpului, Daniil şi Misail puteau fi văzuţi sus, pe schele, zidind şi tencuind turlele noii biserici” (p. 143), iar în viitorul îndepărtat, viitorul II: „În a doua respiraţie a vremii, slujeau amândoi la lăcaşul sfânt zidit...” (*Ibidem*)

În încheiere, autorul ne propune: „Oprindu-ne pentru o clipă, îi vedem pe cei doi devenind unul duhovnic... celălalt stareţ...” şi „Cu voia cititorului care dă viaţă poveştii, îi putem vedea cu ochii minţii şi inimii drept sfinţii Daniil cel Nou şi Misail cel Nou.”

Încercând o concluzie, credem că Gheorghe Smeoreanu, născut la 27 august 1954, ne-a făcut şi şi-a făcut, cu ocazia împlinirii a 70 de ani de viaţă, un frumos cadou, provocându-ne la lectură şi, în acelaşi timp, la cugetare.

Mulţi ani viitori!

Ediţia pe care am utilizat-o pentru acest studiu are la pagina 2 indicaţia Editura Dacoromână, Bucureşti, 2006, iar la paginile 1299-1300 o postfaţă datată 25 octombrie 2006 în care autorul, „istoricul literar integrator al întregii culturi româneşti de până azi”, justifică munca sa, dar este conştient de imposibilitatea de a cuprinde absolut pe toţi autorii, de aceea mărturiseşte: *Autorul îşi dă perfect de bine seama că n-a izbutit să cuprindă în această carte absolut toţi scriitorii, mai ales pe cei din ultimele generaţii, care i se perindă fulgerător prin faţa ochilor. O fi el o... „maşină de citit”, cum cu oarecare trufie (dar şi cu oarecare jenă) s-a autoprezentat în câteva rânduri. Cere totuşi îndurare şi înţelegere a neputinţei omeneşti: a tins să citească şi să dea seamă despre tot ce s-a scris, dar s-a convins că lucrul este imposibil.*

Ca atare, luându-se după sugestia unui stimat coleg de breaslă, declară această istorie literară „deschisă”, gândindu-se la cuvintele cronicarului: şi primeşte această dată această puţină trudă a noastră, să nu se treacă cumva cu uitarea.

Şi tot în această Postfaţă găsim scris cu majuscule: AM SCRIS-O CU DISPERARE ŞI DRAGOSTE. Şi un curajos crez că se poate merge mai departe: *În sfârşit, deşi a trecut cu vârsta dincolo de 83 de ani, autorul mai aşteaptă să i se trimită tot alte şi alte cărţi ale tinerilor scriitori, cu toate că abia le mai poate cuprinde vestita lui Cabană construită din scânduri, cu mâna lui, chiar deasupra mult prea modestei sale reşedinţe din strada Popa Savu, nr. 50, Bucureşti, sect. 1.*

Cartea se încheie cu un grupaj de recenzii pe care le-am citit curioasă de a vedea opiniile criticilor contemporani. Primul este Victor Crăciun, cel care l-a cunoscut pe Ion Rotaru la Iaşi, în tinereţe, i-a urmărit activitatea literară şi cariera de profesor şi care înregistrează, cum o facem şi noi, importanţa unei asemenea cărţi pentru a avea fixate, cel puţin pe epoci şi locul de desfăşurare, numele celor mai importanţi creatori, o bibliografie destul de completă a operei lor şi aprecieri critice, încadrări în mişcări culturale, cenacluri, reviste şi chiar pertinente analize stilistice asupra anumitor texte:

Dar strădaniile multor creatori, şansa sau neşansa lor în faţa posterităţii, vor rămâne în această operă unică, pe care Ion Rotaru a aşezat-o temei al convingerilor sale la interacţiunea celor două milenii ca o descifrare a biruinţelor şi o încurajare a măiestrimilor viitoare. Poţi să nu fii mândru în faţa unei asemenea împliniri?

Nicolae Manolescu publică în 1987 în *Actualitatea literară* o recenzie la volumul III al Istoriei, nu la ediţia pe care o comentăm noi, o recenzie obiectivă, arătând şi slăbiciunile, dar şi meritele acestei lucrări:

Ion Rotaru, nefiind un placid, el abordează proza şi poezia de azi cu oarecare veselă bonomie, mai degrabă decât cu încrâncenarea la care ne-am fi aşteptat din partea unui adversar al „evoluţiei”. De aici rezultă câteodată un umor „gros”, apăsat, şi un stil de esenţă orală, colocvial şi abundent, până la prolixitate, care dă cărţii o anumită savoare de lectură, în pofida descriptivismului, şi te face să fii concesiv cu prea marea irigiditate a criteriilor de apreciere... Dar acestea sunt însuşiri cel puţin paradoxale în cadrul unei Istorii ce se doreşte instructivă şi formativă, căci ele par menite a o recomanda specialiştilor...

Ion Popa vorbeşte de un „domeniu neaşezat”, în timp ce Theodor Codreanu afirmă: *Dintre „aventurierii” care se mai încumetă azi să ducă la bun sfârşit o istorie a literaturii române de felul sintezei lui G. Călinescu, de la 1941, singurul deocamdată care are şanse de reuşită este Ion Rotaru.*

Şi nu întâmplător aş vrea să închei cu aprecierile profesorului Mihail Diaconescu care, după moartea autorului, a prezentat la Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu” din Piteşti masiva *Istorie* pe care am încercat să o reamintim în modestul nostru studiu, ca să nu treacă neobservată, în învălmăşeala vremurilor în care trăim, această piatră de temelie a viitoarelor cunoştinţe despre cultura neamului românesc. Am selectat câteva cuvinte din studiul *O sinteză ştiinţifică şi monumentală,* publicat în revista *Argeş* din iunie 2003:

Am în faţă, pe masă, puse la îndemână, cele şase masive volume ale sintezei pe care Ion Rotaru a intitulat-o O istorie a literaturii române. *Le-am citit de mai multe ori. Ele formează laolaltă un opus magnum a cărui arhitectură solidă, rafinată şi originală ne atrage şi ne subjugă, dăruindu-ne sentimentul măreţiei... Cea mai importantă contribuţie la realizarea capacităţii de seducţie estetică a sintezei lui Ion Rotaru este determinată însă de modul cum introduce în aproape toate capitolele sale analizele stilistice.*

Biblioteca revistei *Curtea de la Argeş*

1. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. I, Editura Tiparg, Piteşti, 2014, 330 pag.
2. Dan. D. Farcaş, *Gândirea pluralistă*, Editura Tiparg, Piteşti, 2014, 212 pag.
3. Dragoş Vaida, *Viitorul din începuturi, Gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Editura Tiparg, Piteşti, 2014, 156 pag.
4. Johan Galtung, *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* Editura Tiparg, Piteşti, 2015, 482 pag.
5. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria din noi. Timpuri crude, timpuri duioase,* Editura Tiparg, Piteşti, 2016, 160 pag.
6. Gh. Păun, ed., *Moisil – 110,* Editura Tiparg, Piteşti, 2016, 280 pag.
7. Gheorghe Păun, *77 de editoriale,* Editura Tiparg, Piteşti, 2017, 216 pag.
8. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria din noi. Retrăind trecutul ca prezent,* Editura Tiparg, Piteşti, 2017, 128 pag.
9. Radu Pintea, *Coaja şi miezul, sau despre evacuarea Omului*, Editura Tiparg, Piteşti, 2017, 230.
10. Teofil Răchiţeanu, *Elegii pentru restriştea voievodului,* Editura Tiparg, Piteşti, 2018, 126 pag.
11. Constanţa Vaida Haliţă, Dragoş Vaida, *Istoria de lângă noi. Căutând speranţa printre oameni şi fapte,* Editura Tiparg, Piteşti, 2018, 174 pag.
12. Paula Romanescu, *Întâmplarea ca o viaţă de om,* Editura Tiparg, Piteşti, 2018, 292 pag.
13. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii*, vol. II, Editura Tiparg, Piteşti, 2019, 280 pag.
14. Paula Romanescu, *Cherchez la femme!,* Editura Tiparg, Piteşti, 2019, 400 pag.
15. Gh. Păun, ed., *Lacrima Anei. Antologie,* Editura Tiparg, Piteşti, 2019, 300 pag.
16. Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*, ediţia a doua, Editura Tiparg, Piteşti, 2020, 160 pag.
17. Mihai Eminescu, *Vreme trece, vreme vine. Passe le temps, vient le temps,* Selecţie de poeme şi traducere în franceză de Paula Romanescu, Editura Tiparg, Piteşti, 2020, 388 pag.
18. Ion Pătraşcu, *La pas prin satul global,* Editura Printech, Bucureşti, 2020, 346 pag.
19. *Un Centenar de suflet românesc. Un Centenaire d'âme roumaine. 100 poeme/100 poèmes.* Selecţie poeme şi versiune franceză de Paula Romanescu, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020, 292 pag.
20. Raia Rogac, *Zidari întru veşnicirea Neamului. Convorbiri, recenzii, eseuri,* Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020, 440 pag.
21. Germain Droogenbroodt, Gabriela Caluţiu Sonnenberg, selecţie şi traducere poeme, *Poezie fără frontiere,* Editura Tiparg, Piteşti, 2020, 284 pag.
22. George Corbu, *Urmuzeu poetic. Epigrame în manieră absurdă*, cu traducere în franceză de Paula Romanescu, Editura Tiparg, Piteşti, 2020, 160 pag.
23. Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox,* vol. I, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020, 440 pag.
24. Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox,* vol. II, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2020, 540 pag.
25. Cristian S. Calude, Marian Gheorghe, Afrodita Iorgulescu, Gh. Păun, editori, *Dragoş Vaida, un profesor participant la istorie,* Editura Tiparg, Piteşti, 2020, 282 pag.
26. Nicolae M. Balotă, *Trei istorii cu pânzare şi pânzăreni,* Editura Tiparg, Piteşti, 2021, 104 pag.
27. Dan D. Farcaş, *Inteligenţe cosmice,* Editura Tiparg, Piteşti, 2021, 278 pag.
28. Elis Râpeanu, *La curtea epigramei*, Editura Tiparg, Piteşti, 2021, 392 pag.
29. Valeriu Butulescu, *Teatru. Urmuz (Dincolo de Zid), Bolyai (Ştiinţa Spaţiului), Decebal (Asediul),* Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2021, 214 pag.
30. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. III, Editura Tiparg, Piteşti, 2022, 296 pag.
31. Urmuz, *Schiţe şi nuvele aproape… futuriste şi alte scrieri. Schizzi e racconti quasi… futuristi e altri scritti,* traducere în italiană de Giovanni Rotiroti, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2022, 140 pag.
32. Eufrosina Otlăcan, *Din ce a fost şi niciodată n-o să fie iară…*, Editura Tiparg, Piteşti, 2022, 132 pag.
33. Romulus Sălăgean, *Ultimele fabule închipuite ale lui Urmuz în imaginarul autorului,* Editura Eikon, Bucureşti, 2022, 118 pag.
34. Anagaia (Ana Olos), *În căutarea lui Urmuz,* Editura Eikon, Bucureşti, 2022, 226 pag.
35. Urmuz, *Pâlnia şi Stamate X 24,* antologie de traduceri realizată de Gh. Păun, Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2022, 200 pag. (ediţie de colecţie, 100 de exemplare numerotate).
36. Dan D. Farcaş, *Despre geneza românilor*, Editura Eikon, Bucureşti, 2023, 158 pag.
37. Gheorghe Păun, *Alte 77 de editoriale*, Editura Eikon, Bucureşti, 2023, 276 pag.
38. Lucian Costache, *Urmuz. Dragoste, Muzică şi Libertate*, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2023, 435 pag.
39. Ducu Gheorghiescu, *Pe urmele lui Urmuz. Incursiuni biografice,* Editura Nouă, Bucureşti, 2023, 144 pag.
40. Gheorghe Păun, *Anul Urmuz 2023,* Editura Biscara, Bucureşti, 2023, 204 pag.
41. Raia Rogac, *Zidari întru veşnicirea Neamului. Convorbiri, recenzii, eseuri,* vol. II, Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2024, 310 pag.
42. Eufrosina Otlăcan, *Ei trăiesc în cărţi şi amintiri,* Editura Biscara, Bucureşti, 2024.
43. Gh. Păun, ed., *Seniori ai culturii,* vol. IV, Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2024, 330 pag.

Semn(al) de carte

Timotei Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, *Am călcat şi eu pe urmele Domnului. Pelerin în Ţara Sfântă,* Editura Cuvântul Vieţii, Bucureşti, 2024

Perioada pe care am petrecut-o în Ţara Sfântă ca reprezentant al Patriarhiei Române la Sfintele Locuri rămâne un timp al binecuvântării sufletului meu de către Domnul. Cu dor evlavios mă gândesc la Sfintele Liturghii din Biserica Învierii şi la ascultarea pe care am avut-o de a le fi gazdă românilor în locul unde paşii Domnului au rămas vii, simţind adeseori prezenţa Sa luminoasă. M-am bucurat să pot aşeza în pagină aduceri-aminte ale unor momente şi evenimente legate de Ţara Sfântă, pe care, într-o lumină pogorâtă dintru înălţimi, le-am văzut strălucind şi oferind vitalitate sufletelor ce doreau să meargă pe urmele Domnului. (Autorul, pe coperta a patra)

Gabriela Pană Dindelegan, Raluca Brăescu, Cristiana Aranghelovici, *Limba Română. Exerciţii normative. Conform cu Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuaţie,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2024

Cartea este concepută ca o continuare a *IOOP*^{6} (*Îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic şi de punctuaţie*, 2024), având rolul să adâncească, prin exerciţii normative, latura aplicativă a Îndreptarului.

Cartea este organizată în două părţi: o primă parte, *Culegerea de exerciţii,* cu 151 de exerciţii integral rezolvate, distribuite pe domenii lingvistice (fonetică şi ortografie, semne ortografice şi de punctuaţie, flexiune, clase neflexibile, sintaxă, lexic şi stilistică); o parte a doua, *Caiet de exerciţii,* constând dintr-un set de 80 de exerciţii, cele mai dificile rezolvate, altele nerezolvate, concepute spre a fi „lucrate" direct pe caiet. Exerciţiile, mai ales cele rezolvate din prima parte, sunt însoţite de „comentarii", extrem de utile pentru a înţelege tipul de greşeală, circumstanţele care favorizează apariţia greşelii, dificultăţi şi „capcane" lingvistice, cazuri de variaţie liberă. Numai dacă le înţelegi, le şi poţi evita.

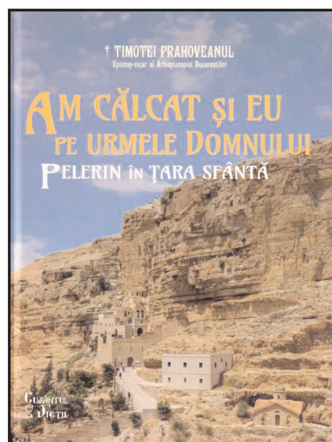
Diversitatea tematică şi tipologică a exerciţiilor, varietatea domeniilor acoperite, introducerea „comentariilor" asigură „deschiderea" spre cât mai numeroşi utilizatori şi cât mai numeroase obiective (de la obiectivul strict şcolar, incluzând diverse examene, la obiective din afara învăţământului), cartea adresându-se tuturor celor interesaţi să vorbească şi să scrie cât mai corect româneşte. (Autoarele, pe coperta a patra)

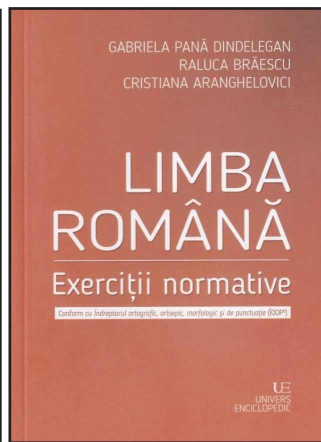
Alexandra Costache-Babcinschi, *Lupul, monstrul Evului Mediu?,* Editura Eikon, Bucureşti, 2024

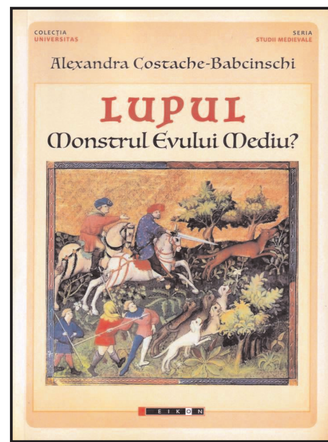
Este ironic aşadar să observăm, după acest studiu despre percepţia lupului în Evul Mediu, că nu perioada presupus *întunecată* a istoriei Europei a dus la decimarea lupului şi crearea unei imagini total demoniace a lui, ci tocmai *Epoca Luminilor.*

Acesta a fost punctul de plecare al cercetării noastre şi credem că am reuşit să dovedim, că şi în privinţa *lupului,* Evul Mediu propunea un tablou complex, plurivalent, şi nicidecum îngust, limitat, exclusiv negativ. (Autoarea, pe manşeta cărţii)

Cartea este fascinantă ca subiect, semnificativă ca apariţie editorială în literatura română actuală şi atractivă ca realizare. Este o carte frumoasă pe care vrei cu adevărat s-o citeşti după ce ai deschis-o. (Mariana Nicolae, la începutul Cuvântului-înainte)

Cărţi şi autori

Bazar – acolo unde negociem sensuri

Monica GOT

De curând am avut bucuria şi privilegiul de a lansa o carte care nu doar delectează intelectual, ci problematizează şi invită la o reflecţie asupra condiţiei umane moderne: *Bazar – eseuri, povestiri, amintiri...* (Editura Biscara, Bucureşti, 2024), semnată de Mariana Nicolae. Această colecţie de naraţiuni este o oglindă a societăţii contemporane şi o reconfigurare a genului prozei scurte. Autoarea reuşeşte să îmbine teme esenţiale pentru omul contemporan, ambalându-le într-un format excelent adaptat profilului cititorului modern, un cititor aflat într-o continuă mişcare, blazat, cinic şi supus unui continuu proces de fragmentare a atenţiei.

Volumul *Bazar* aduce o noutate formală care răspunde perfect cerinţelor unei pieţe editoriale în care proza scurtă câştigă tot mai mult teren. Structurat sub forma unui puzzle narativ, cartea nu doar că îndeplineşte nevoia de lecturi scurte şi incisive, dar îl angajează pe cititor într-un dialog activ, invitându-l să completeze golurile, să reconstruiască sensurile şi să mediteze asupra ideilor propuse. Această abordare este mai degrabă inedită în peisajul literar contemporan, punând accent pe o lectură participativă şi reflexivă, specifică postmodernismului.

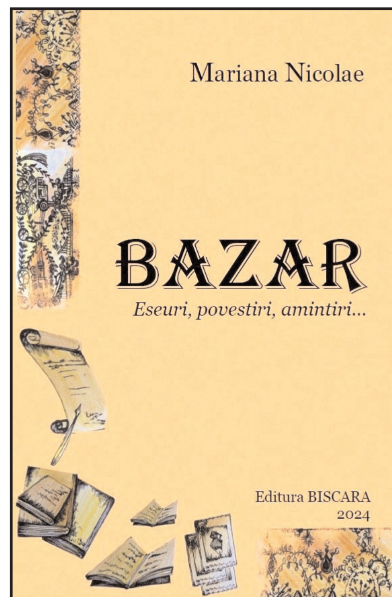
Format inovator şi dialog cu cititorul. Mariana Nicolae se înscrie într-o linie de scriitori care văd literatura nu doar ca pe o modalitate de a spune poveşti, ci ca pe o platformă de dialog cu cititorul. *Bazar* nu oferă răspunsuri simple; din contră, provoacă gândirea şi implică lectorul într-un exerciţiu ludic, intelectual, în care acesta trebuie să experimenteze diferite registre stilistice şi narative. De la eseuri de factură academică, încărcate cu referinţe teoretice şi o ancorare profundă în realităţile sociopolitice, la povestiri aproape SF, în care autoficţiunea este instrumentul principal, cartea creează o tranziţie fluidă între lumi şi moduri de a înţelege realitatea.

Acest format de puzzle nu este doar o alegere estetică, ci reprezintă un răspuns la dinamica lumii contemporane, o lume în care atenţia cititorului este împărţită pe multiple planuri, iar timpul pentru reflecţie profundă este limitat. *Bazar* nu cere să fie citită într-o singură sesiune, ci în fragmente, fiecare povestire funcţionând autonom, dar jucând un rol esenţial la construcţia sensului cărţii. Aceasta este o carte pentru cititorul modern, care caută să fie provocat intelectual şi nu se mulţumeşte cu o lectură pasivă, ci îşi doreşte să fie parte din procesul narativ.

O carte postmodernă pentru o lume postmodernă. Postmodernismul este evident în toată structura şi tematica volumului. Fiecare povestire sau eseu din *Bazar* dezvăluie o serie de interacţiuni între diverse realităţi culturale, tehnologice şi psihologice. Autoarea meditează asupra condiţiilor ce ne guvernează existenţa în era globalizării, a tehnologiei şi a schimbărilor sociale rapide.

Un exemplu grăitor îl constituie povestirea despre dantelă (*Dantela şi eroismul vieţii de zi cu zi*) – un simbol aparent fragil al esteticii, dar care devine un instrument analitic de deconstrucţie socială, dar şi un instrument analitic pentru explorarea tensiunilor dintre tradiţie şi modernitate. Meşteşugul manual, simbol al unui mod de viaţă aproape dispărut, este pus faţă în faţă cu industrializarea, care reconfigurează rolurile şi statutul femeilor într-o economie globalizată. Mariana Nicolae foloseşte dantela ca un filtru prin care ne invită să reflectăm asupra valorii muncii invizibile, asupra modului în care progresul tehnologic redefineşte noţiunile de artă şi produs de masă, precum şi asupra marginalizării muncii „feminine" în contextul pieţei de consum.

În acelaşi spirit reflexiv, eseul *O lume binecuvântată cu... tragedii* analizează cu o acuitate impresionantă felul în care evenimentele catastrofice – pandemii, războaie, crize climatice – ne rescriu relaţia cu realitatea cotidiană. Autoarea reflectează asupra oboselii psihologice pe care o resimţim în faţa acestor tragedii globale, punând în discuţie fenomenul *doomscrolling* şi cum acesta amplifică anxietăţile colective. În primul rând, Mariana Nicolae ne provoacă să reflectăm asupra felului în care societatea contemporană metabolizează frica şi incertitudinea, şi, mai ales, asupra modului în care alegem să gestionăm fragilitatea propriilor noastre vieţi în contextul unor realităţi tot mai volatile.

Bazar este, în esenţă, o invitaţie la dialog: un spaţiu literar în care autoarea ne oferă nu doar o naraţiune captivantă, ci şi instrumentele necesare pentru a ne recalibra viziunea asupra lumii. Este o meditaţie sofisticată asupra provocărilor contemporane şi reuşeşte să fie atât profund personală, cât şi un barometru al experienţei umane în universalitatea ei. Autoarea explorează profunzimile psihologice ale personajelor sale, dar şi fundamentele culturale ale lumii moderne, întrebându-se cum putem negocia mai bine contradicţiile dintre tradiţie şi schimbare, între vechi şi nou, între aşteptări şi realitate. Mariana Nicolae ne invită să ne întrebăm nu doar cine suntem, ci şi în ce fel ne definim locul într-o lume în continuă schimbare.

Bunăoară, eseul *Alegeri* se constituie într-o meditaţie asupra rolului pe care deciziile îl joacă în formarea identităţii, un aspect central fiind raportul dintre alegerile făcute pentru noi şi cele pe care suntem nevoiţi să ni le asumăm, adesea într-un context impus de către forţe exterioare voinţei personale. Mariana Nicolae pune accent pe forţa aparent invizibilă a deciziilor parentale, evidenţiată prin decizia mamei ei de a-i impune studiul limbii engleze, deşi dorinţa fetiţei era alta. Autoarea foloseşte această experienţă personală pentru a pune câteva întrebări dificile despre modul în care contextul familial şi social ne limitează sau, dimpotrivă, ne extinde orizonturile. Alegerea limbii engleze, văzută iniţial ca un sacrificiu, se dovedeşte, retrospectiv, o piatră de temelie a carierei de succes pe care şi-o construieşte ulterior, oferind astfel o perspectivă profundă asupra impactului pe termen lung al unor decizii aparent minore. În această lumină, *Alegeri* nu este doar o relatare nostalgică, ci şi o reflecţie asupra dinamicii puterii personale în faţa circumstanţelor externe.

Eseul *Tineri, neliniştiţi şi... fericiţi* aduce în prim-plan o dialectică tensionată între libertatea individuală şi constrângerile sistemice care guvernează progresul uman, în special în domeniul ştiinţei şi cercetării. Problematica fericirii – concept explorat nu doar psihologic, ci şi filosofic, devine aici o zonă de conflict între două paradigme majore: individualismul creativ şi utilitarismul social. Yan Chan devine, astfel, un simbol al acestui conflict, un agent al cunoaşterii care se confruntă cu limitele impuse de un sistem de putere ce valorizează productivitatea şi conformismul în detrimentul libertăţii autentice de gândire şi cercetare.

Fericirea pe care Yan o explorează este una care nu se poate cumpăra, nu poate fi „produsă" în laboratoare şi distribuită pe piaţă, iar acest lucru contravine chiar fundamentului capitalismului global – acela de a transforma orice în marfă, inclusiv emoţiile umane. Fericirea, în înţelesul său existenţial, nu poate fi circumscrisă unei definiţii ştiinţifice precise, iar încercarea de a o standardiza pentru ca ea să devină un obiect de consum sau un produs farmaceutic eficient ignoră tocmai complexitatea şi caracterul său contingent. Astfel, Yan se află într-un punct de tensiune epistemică, între cunoaşterea care poate fi legitimată de sistemul ştiinţific şi acea formă de cunoaştere care rămâne în afara regulilor stricte ale cercetării empirice.

Ceea ce face ca descoperirea lui Yan să fie privită ca o ameninţare nu este doar potenţialul său disruptiv din punct de vedere economic, ci mai ales faptul că ea propune un alt mod de a concepe fericirea, unul care subminează dinamica putere–subiecţi. Puterea biopolitică funcţionează tocmai prin gestionarea şi manipularea dorinţelor şi nevoilor indivizilor, astfel încât aceştia să rămână dependenţi de structurile existente, indiferent că vorbim despre consumul de bunuri sau despre dependenţa de instituţiile sociale şi economice.

În plus, întrebările filosofice pe care le ridică acest text ne îndeamnă să reflectăm asupra raportului dintre ştiinţă şi etică. Este posibil ca o descoperire ştiinţifică să fie benefică pentru umanitate, dar să fie totodată considerată periculoasă din punct de vedere politic? Întrebarea este cu atât mai pertinentă în contextul globalizării, în care ştiinţa nu mai este doar un domeniu al descoperirii pure, ci devine un câmp de bătălie pentru hegemonia economică şi geopolitică.

Concluzie – o lucrare complexă, profundă şi inovatoare. *Bazar* este mult mai mult decât o colecţie de povestiri; este o reflecţie nuanţată asupra lumii contemporane şi a condiţiei umane. Mariana Nicolae reuşeşte să îmbine introspecţia filosofică cu o analiză incisivă a normelor sociale, oferind cititorului nu doar o lectură captivantă, ci şi instrumentele necesare pentru a-şi recalibra propria viziune asupra lumii.

Această lucrare, inovatoare atât din punct de vedere formal, cât şi tematic, răspunde provocărilor contemporane şi oferă o meditaţie profundă asupra libertăţii, identităţii şi puterii. Autoarea construieşte un univers literar în care cititorul este provocat să-şi pună întrebări despre propria existenţă, despre tensiunile dintre individualitate şi colectivitate, despre modul în care ne definim în faţa normelor impuse de societate ca forţă egalizatoare/coercitivă.

Prin acest volum, Mariana Nicolae se afirmă ca o voce literară distinctă şi profundă. *Bazar* e o carte care merită citită nu doar pentru felul în care surprinde complexitatea lumii contemporane, ci şi datorită modului în care stilul narativ al Marianei Nicolae îmbină introspecţia filosofică cu o analiză incisivă a dinamicilor sociale. Autoarea nu oferă doar naraţiuni captivante, ci şi un cadru teoretic şi conceptual care ne permite să ne reevaluăm certitudinile. De la reflecţiile asupra acelor activităţi (încă) rezervate femeilor, până la observaţiile despre condiţia umană în era digitală, fiecare povestire este o invitaţie la a reflecta asupra propriei identităţi şi la a ne regândi propria relaţie cu lumea.

Viking, o carte de Premiul Nobel

Elena ARMENESCU

După apariţia volumului *Istoria literaturii neînregimentate*, Editura Scriitorilor, lansat în 20 martie 2023, într-un comentariu la acest volum, printre altele, am scris: „La ora actuală nu există alt critic de artă care să-l egaleze pe Grid Modorcea. Se remarcă printr-o impresionantă cultură şi capacitate de a face conexiuni!"

Lansarea acelui volum a fost prilejuită de aniversarea a 80 de ani ai autorului, când a fost înconjurat de mulţi prieteni artişti şi scriitori. Între timp a apărut volumul *Vânturariţa,* scris după un pelerinaj la câteva mănăstiri vâlcene, care se asociază cu tot atâtea revelaţii. Pelerinajul oferă autorului posibilitatea de a face o analiză amplă a istoriei omenirii, o serie de meditaţii folositoare asupra stării de a fi a omului, ca fiinţă creată şi a Naturii creatoare de Dumnezeu.

Acum, ne-a surprins din nou plăcut prin volumul intitulat *Viking*, care, desigur, este cartea unui *scriitor utopic,* care s-a pregătit în zeci de ani de studii privind diferite scrieri despre utopie. Volumul a apărut în anul 2024 la aceeaşi Editură a Scriitorilor şi este a 128-a carte a lui Grid Modorcea, care şi-a dorit să descopere o realitate care să rimeze cu utopia sa. A descoperit-o în împletirea dintre mitologia dacică şi mitologia vikingă, aduse în actualitate, a realizat astfel o punte literară/spirituală între România şi Scandinavia şi i-a dedicat acest roman, scris „dintr-un suflu" după ce şi-a petrecut vacanţa în această vară pe meleaguri scandinave (a publicat întâi o suită de articole, în *Jurnalul Bucureştiului* şi în publicaţia *Napocanews*). Este un roman *sui-generis,* o nouă utopie, în care o realitate exemplară (Scandinavia) se împleteşte cu ficţiunea revelată de mitologia celor două civilizaţii (dacică şi vikingă) care au crescut din aceeaşi rădăcină şi au acelaşi trunchi. Istoria se împleteşte cu ficţiunea utopică, proiectând o nouă lume.

O călătorie în ţara lui Baldur, zeul luminii, al bucuriei, al purităţii, al frumuseţii şi al inocenţei (corespondentul zeului Apollo), zeu care este un fel de Iisus Hristos pentru vikingi.

Autorul lansează inferenţa istorică:

Dacă vlahii au fost daci
Şi vikingii au fost vlahi,
Atunci vikingii sunt daci.

Această ipoteză se găseşte în lumea scandinavă, mai ales în Norvegia, unde oamenii trăiesc în spiritul viking şi îl actualizează. Dacă noi suntem din aceeaşi plămadă dacică cu vikingii, de ce n-am face ca ei, o civilizaţie a viitorului cum nu mai există pe pământ?

România poate fi focarul acestei civilizaţii.

Utopia scandinavă, despre care este vorba în romanul *Viking,* este anunţată de o serie de alte cărţi ale autorului, cărţi de poezie şi proză, ca: *Sanctuar, Armaghedon revelat, Homo Novus, Îngerul rebel, Vânturariţa/O nouă geneză, Buharia, Nemuritoarele, Angelophania,* dar şi de eseul *Civitas Innocentiae,* care prezintă filosofic utopia sa, despre cum crede autorul că va arăta în viitor Cetatea Omului.

Grid Modorcea are câteva cărţi fundamentale traduse şi în limbile engleză şi spaniolă: *Brancusi in America, Shakespeare and Eminescu, The American Film, The Cork, Dead about America, Fine Arts in America* (publicată doar în ediţie engleză), *Los Señoritos de dinero fácil.*

Dar Grid Modorcea nu este cunoscut doar ca scriitor român, prezent în mai multe genuri literare – poezie, proză, teatru, eseu, pamflet, critică, scenarii de film, studii filosofice, religioase, jurnalism, el este şi autor de dicţionare de literatură, film, muzică, arte plastice (fiind absolvent al Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale", secţia Teatrologie-Filmologie, promoţia 1974). Este primul doctor în Arte al Academiei de Teatru şi Film, cu teza *Filmul de actualitate ca mijloc de comunicare.* Impresionante sunt filmele sale documentare, multe realizate în perioada când se afla angajat la TVR în redacţia emisiunii „Viaţa spirituală" (vezi pe Youtube *Credinţa lui Moromete; Brâncuşi – cioplitorul de suflete* şi multe altele).

Poate nu aş fi scris aceste rânduri dacă nu aş fi primit de la Grid Modorcea o scrisoare (electronică) foarte tristă: *Am 80 de ani, am lăsat poporului român o operă preţioasă, dar mă despart de realitatea în care trăiesc trist şi neînţeles. Pentru cei care nu mă cunosc este atât de simplu să citească pe Wikipedia cât am scris, cine a scris despre mine şi ce a scris.* [Câteva detalii biobibliografice despre Grid Modorcea pot fi găsite şi în numărul din luna septembrie 2022, la rubrica „Seniori ai culturii" – nota red.]

Pe bună dreptate putem pune întrebarea retorică: Grid Modorcea reprezintă şi promovează bine cultura română? Nu cunosc un scriitor cu vocaţia românismului mai puternică. Indiscutabil, este urmaşul spiritual al lui Eminescu. Cred că toată opera sa vorbeşte de la sine...

Am intitulat acest articol: „*Viking*, o carte de Premiul Nobel" cunoscând că în testamentul său, Alfred Nobel a scris că Premiul Nobel pentru Literatură se acordă pentru „cea mai remarcabilă lucrare într-o tendinţă idealistică". Consider că volumul *Viking* corespunde întru totul acestei condiţii.

Semn(al) de carte

Crina Decusară-Bocşan, *Cronicile româneşti în limba slavonă (sec. XV – începutul sec. XVI). Analiză lingvistică şi stilistică,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2024

Istoriografia noastră originală s-a dezvoltat la curtea domnească şi a înflorit în lăcaşurile de cultură de pe lângă mănăstiri, fiind cultivată de oameni eruditţi, cunoscători ai lucrărilor de istorie din sud-estul Europei. În acest context oferim o exegeză a *Cronicii domniei lui Ştefan cel Mare* în diferite redacţii şi versiuni, din punct de vedere lingvistic şi în comparaţie textologică cu ceea ce a intrat din această cronică în *Cronica lui Ureche.* Sunt puse în evidenţă particularităţile stilistice ale cronicilor, relevându-se asemănări şi deosebiri faţă de istoriografia bizantino-slavă. Sunt analizate lucrări originale concepute în sec. XV-XVI, în care nu se întâlnesc formulările din actele de cancelarie şi nici tiparul scrierilor religioase atât de larg difuzate în Ţările Române, copiate în adevărate şcoli de pisari de pe lângă mănăstiri.

Este un studiu textologic al *Letopiseţului* şi a variantelor sale, spre a pune în evidenţă faptul că limba şi stilul cronicilor slavo-române se înscriu într-o cultură cu multiple rădăcini. (Autoarea, în Precuvântare)

Victoria Milescu, *Rapsodiile soarelui,* Editura Neuma, Bucureşti, 2023

Victoria Milescu scrie cu uşurinţă, practic fără încetare. Poezia ei este un continuum fluid care – deşi cu meandre numeroase – conduce cu siguranţă cititorul spre o ţintă precis definită. O subtilă seducţie, o învăluire a numitului cititor îl poate deruta, însă în mod sigur scopul poetei va fi atins. Poezia Victoriei Milescu arată maturitate şi eleganţă. (Horia Gârbea, pe coperta a patra)

Alexandru Mironov, Marcela Ganea, *Jurnalul Noului Drum al Mătăsii,* Editura Ştiinţă & Tehnică, Bucureşti, 2024

Am început să scriu despre Noul Drum al Mătăsii al Chinei din 2019 şi l-am desfăşurat în revista *Ştiinţă & Tehnică* sub forma unui foileton. Aşa cum l-am înţeles eu, Noul Drum al Mătăsii este deocamdată singurul proiect planetar al umanităţii care vrea să unească întreaga lume cu infrastructuri prin care să circule tehnologie, ştiinţă şi cunoaştere care poate vor rezolva multe din problemele actuale ale umanităţii. În timpul ultimelor decenii, profesia mea de jurnalist de ştiinţă, căreia i-am fost tot timpul credincios, s-a împletit uneori cu demnităţi pe care mi le-a prilejuit statul român. Am fost martor la câteva momente deosebit de importante: Revoluţia Română din Decembrie 1989, zborul cosmic al prietenului Dumitru Prunariu, lansarea superlaserului ELI de la Măgurele de către echipa academicianului Nicolae Zamfir şi, înainte de orice, saltul extraordinar pe care l-a făcut China, ţâşnind din plutonul ţărilor de Lumea a Treia la poziţia de a doua cea mai mare putere economică a lumii. (…) În paginile următoare, dezvolt jurnalul Noului Drum al Mătăsii, o fac împreună cu coechipiera mea Marcela Ganea, cercetător al acestui fenomen încă de la lansarea sa, şi vă invit să urmăriţi felul în care eu cu condeiul jurnalistului, dna dr. Marcela Ganea cu date, cifre, diagrame şi hărţi, am încercat să vă spunem povestea. (Al. Mironov, la începutul cărţii)

Ana Calina Garaş, *Alnova. Viitor fără iubire,* RAO Distribuţie, Bucureşti, 2024

Cartea *Alnova,* am vrut sa fie un fel de abecedar al vremurilor noastre, al erei „Inteligenţa Artificială" (IA în română, AI în engleza, de la Artificial Intelligence), despre care fiecare om trebuie să ştie cât de cât, măcar cât ştie despre moarte, pe care de asemenea o ignoră.

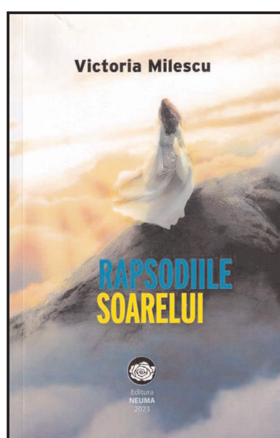
Pentru mulţi dintre oameni, inteligenţa artificială nu este evidentă, cred că aceste cuvinte nu au vreo legătura cu ei, deşi folosesc internetul care a schimbat lumea; pentru aceştia, prezentul şi viitorul trec pe lângă ei. (Autoarea, în introducerea la carte)

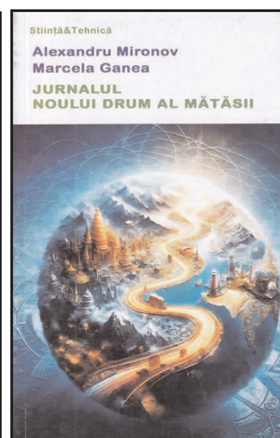
Mihai Maxim, *Egoismul unui vis*, Editura Semne, Bucureşti, 2019

Un descriptiv, Mihai Maxim, amator de istorie generală, dar şi de anecdotică şi detalii, dă explicaţii de ghid profesionist despre cele două oraşe [Iaşi şi Câmpulung Muscel] (mai încolo şi despre Napoli), în pagini pe cât de instructive, pe atât de atractive. De asemenea, face figură corectă de ins avizat, cu trimiteri precise la opere şi interpreţi, în pasajele de comentarii muzicale. Niciun amănunt din cele necesare nu-i scapă. De aici impresia de veridicitate şi autenticitate în tot ce spune. Direct în relatări, laconic în dialoguri, inteligent în sublinierea tezelor şi motivelor, scrisul său are un puternic efect emoţionant. Mărturisesc ca m-a prins integral, atât în latura sentimentală, cât şi în cea ideologică.

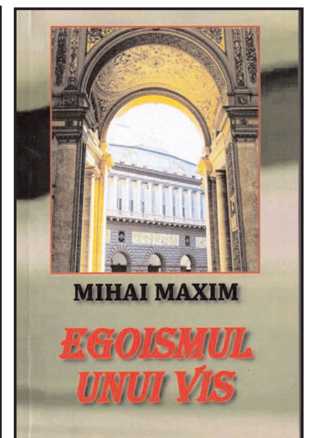
În esenţă, *Egoismul unui vis* e un roman melancolic, în care se exhibă, deopotrivă, norocul şi zădărnicia. Romanul unor personaje excepţional dotate, dar, totodată, şi romanul unei generaţii care, la o retrospectivă târzie, îşi înţelege ratările şi cauzele lor. (Constantin Călin, în prefaţa cărţii)

Vecina mea, Africa

Nu numai albii sunt rasişti

Nicolae MELINESCU

Lumea trăieşte febra retribuţiilor şi a reparaţiilor istorice. Ţările din bazinul Caraibilor îi cer Marii Britanii recompense în valoare de douăzeci de miliarde de lire sterline pentru practicarea comerţului cu sclavi şi a sclaviei în teritoriile de dominaţie imperială. Germania refuză să plătească despăgubiri individuale şi intenţionează să mărească ajutorul de stat pentru Namibia ca reparaţie morală şi financiară destinată urmaşilor celor peste o sută de mii de victime ale genocidului împotriva triburilor nama şi herero condus cu „eficienţă" de generalul colonialist Lothar von Trotha la sfârşitul secolului al XIX-lea în fosta colonie Africa de Sud-vest. E de aşteptat ca şi Statele Unite să vină la rând. Până la formularea unor pretenţii măsurabile în miliarde de dolari, entuziaştii condamnării importului ilegal de sclavi africani în secolele al XVII-lea – al XIX-lea aruncă în apă statui, mâzgălesc monumente şi exclud din manualele şcolare „susţinători ai sclaviei", precum William Shakespeare!!! Ca orice proces de acest gen, după puseul emoţional ar fi utilă o evaluare riguroasă şi o reglementare corectă cu dovezi extrase din arhive pentru stingerea unui proces necesar. Că este posibil a dovedit-o modul în care evreii victime ale nazismului sau descendenţii lor au fost despăgubiţi în urma jefuirii bunurilor şi a proprietăţilor lor de către comandourile hitleriste în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Amânarea unei soluţii echitabile şi rezistente în timp promite adâncirea faliei dintre albi şi ne-albi, deschisă de mişcarea „Vieţile negrilor contează" (Black Lives Matter/BLM, orig. engl.)

Recunoaşterea unor atrocităţi, identificarea şi tragerea la răspundere a vinovaţilor şi recompensarea celor îndrituiţi ar trebui să parcurgă şi un drum invers celui din perioada colonială: alb dominant şi acaparator contra african terorizat, exploatat, dezumanizat. Cea mai recentă manifestare îşi anunţă debutul în Zimbabwe, fostă Rhodesia, colonie britanică din 1890 până pe 18 aprilie 1980, când şi-a proclamat independenţa, recunoscută de metropolă în urma primelor alegeri multirasiale desfăşurate sub monitorizare internaţională. Odată cu acest eveniment, a luat sfârşit războiul din brusă dus de mişcările naţionaliste ZANU (Zimbabwe African National Union) condusă de Robert Mugabe şi ZAPU (Zimbabwe African People's Union), a minorităţii ndebele, condusă de Joshua Nkomo, împotriva armatei regimului minoritar rasist al lui Ian Smith. După încetarea a ceea ce s-a numit *The Bush War* (1964 – 1979), soldat cu moartea a o mie patru sute de militari ai regimului şi zece mii de membri ai gherilelor naţionaliste, veteranii supravieţuitori din comandourile antiguvernamentale au început să-şi ceară privilegiile care li se păreau cuvenite în urma participării la lupta pentru independenţă. La sediul partidului de guvernământ ZANU din capitala Salisbury, redenumită Harare, am întâlnit după formarea guvernului o coadă nesfârşită de foşti combatanţi africani, care aşteptau să intre în audienţă la Mugabe şi să-şi reclame drepturile cucerite după sacrificiile făcute ani de zile în confruntarea cu trupele lui Ian Smith. Robert Mugabe a fost privit după victoria în alegerile libere drept tipul noului lider african instruit (obţinuse titlul de master după cursuri prin corespondenţă la universităţi britanice în timp ce fusese închis în puşcăriile rasiştilor), cu abilităţi diplomatice şi calităţi de conducător luminat al unei noi structuri statale apropiate de democraţia liberală. După câştigarea majorităţii locurilor în noul parlament şi formarea unui guvern multirasial recunoscut atât de fosta metropolă colonială, cât şi de comunitatea internaţională, guvern din care făceau parte miniştri membri ai etniei shona, ai cele ndebele, dar şi doi albi, sponsorii occidentali s-au angajat să susţină timp de şapte ani reformele noii administraţii.

Primele semne anunţau normalitate şi perspectiva prosperităţii. Fostul premier alb a fost tratat cu respect, invitat la consultări de succesorul său, până când a început să formuleze primele critici faţă de atitudinea discriminatorie a majorităţii africane faţă de minoritatea albă. În 1987, Mugabe a candidat la alegerile pentru preşedinte, le-a câştigat şi a rămas şeful statului timp de treizeci de ani, până când a fost forţat de liderii militari să demisioneze la vârsta de 93 de ani. Odată acaparată puterea absolută, el a abandonat orice manifestare democratică, a marginalizat opoziţia şi a pornit a treia *chimurenga*, revoltă populară (prima împotriva britanicilor, a doua împotriva regimului Smith). Sub pretextul unei repartizări reparatorii a terenurilor agricole monopolizate în trecut de albi, Mugabe i-a încurajat pe veterani să preia cu forţa fermele model ale albilor, sub pretextul că iniţial acestea deveniseră privilegiul minorităţii albe în perioada colonialistă. Practic, el a permis dezlănţuirea urii rasiale fără limite dinspre africani spre minoritarii albi. Ajutaţi de sinistra Divizie a Cincea, instruită de consilieri militari nord-coreeni, foştii luptători shona şi ndebele au pornit o prigoană sălbatică împotriva fermierilor prosperi şi a familiilor lor, fermele au fost distruse, amenajările şi locuinţele incendiate, proprietarii au fost torturaţi, femeile violate, copiii ucişi în faţa părinţilor în numele redobândirii de către majoritari a drepturilor lor, a demnităţii politice şi a justiţiei sociale. Agricultura a fost distrusă, noii înstăpâniţi nu ştiau să conducă o afacere şi nu aveau mână de lucru. Asistenţa financiară externă a încetat în urma protestelor internaţionale faţă de masacrarea minorităţii albe. Mugabe nu s-a grăbit să dezlănţuie justiţia împotriva atacatorilor, chiar dacă distrugerea industriei agro-alimentare, cândva motorul economic al ţării, a provocat inflaţia ajunsă la cinci sute de mii la sută şi pentru o pâine cumpărătorul venea cu două sacoşe pline cu bancnote de câte un milion de dolari zimbabweni, hârtii fără nicio valoare. Ţara a ajuns într-o situaţie dezastruoasă, opoziţia a fost hăituită şi sugrumată, iar preşedintele senil şi-a cultivat doar îmbogăţirea propriei familii şi a acoliţilor până la ieşirea, lipsită de glorie, din scenă, ultimul mare episod al decolonizării din 1980. Ceea ce nu a făcut regimul defunct fac în prezent victimele jafului şi urmaşii lor: cer despăgubiri pentru pierderile lor materiale. Despre trauma sufletească nu mai vorbeşte nimeni. Actualul ministru de finanţe, Mthuli Ncube, a anunţat la sfârşitul lui octombrie anul acesta că a primit peste patru sute de revendicări în valoare de trei sute de milioane de dolari din partea unor păgubiţi. (https://apnews.com/article/zimbabwe-white-farmers-land-colonialism-mugabe-8ef1747c1f02d924 87b0c47bb1be1f4d, accesat 20 octombrie 2024)

Pe durata celei de-a treia *chimurenga,* mai mult de patru mii de ferme au fost distruse! Se adaugă încă nouăzeci şi patru de cereri de despăgubire cu o valoare de aproape două sute de milioane de dolari, din care doar un singur procent va fi achitat în numerar, restul fiind acoperit prin obligaţiuni de trezorerie, cu o valoare incertă, dată fiind rata încă înaltă a inflaţiei, de aproape două sute la sută. Străinilor din Danemarca, Germania, Ţările de Jos şi Elveţia, cu foste proprietăţi în Zimbabwe, le va fi alocată în total suma de douăzeci de milioane de dolari. Fermierii locali nu vor fi recompensaţi pentru terenurile confiscate, ci numai pentru construcţii, captări de apă şi pentru irigaţii, spre deosebire de alogeni, cărora li se va acoperi paguba în întregime. Toate sunt aranjamente pe hârtie şi transpunerea lor în fapt poate dura la nesfârşit pentru că ţara este încă foarte săracă şi i-ar trebui 190 de ani ca să-şi dubleze venitul intern brut per capita de numai $8 200 (al României era de 18 418 în 2023). Este în curs renegocierea unei datorii externe de două sute de miliarde de dolari, la care se adaugă şi probabile sume de despăgubire. În prezent, întregul teren arabil al ţării se află în proprietatea statului, care arendează sau închiriază loturile conform intereselor guvernului. Întregul mecanism al compensaţiilor este departe de justiţia socială, morală sau istorică. La fel ca în alte părţi, unde puterea efectuează operaţiuni de împărţire a averii statului, şi în Zimbabwe cei conectaţi politic cu cercul forţei conducătoare îşi trag partea leului, în timp ce mulţi dintre păgubiţi aşteaptă la nesfârşit să primească resturile de la masa parveniţilor.

Semn(al) de carte

Gheorghe Popescu, *Viaţa mea ca dar*, Editura Proema, Baia Mare, 2022

Gheorghe Popescu, un fiu al plaiurilor gorjene, a poposit la Haţeg, unde munţii, dealurile, luncile şi văile se adună într-o ţară unică – Ţara Haţegului.

La Haţeg şi-a găsit alţi prieteni, a rupt firul burlăciei şi s-a înrudit cu semenii săi pentru a împrăştia în jur hărnicia şi darul înţelepciunii, bucuria şi pofta de viaţă, generozitatea şi cumpătarea, armonia convieţuirii în diversitatea sufletelor care sălăşluiesc în acest colţ de ţară.

Aceste calităţi şi multe altele ştiute, dar şi neştiute, i-au atras preţuirea oamenilor şi încrederea în puterea sa de ziditor al unor noi temelii pentru edificiile viitorului.

Trupul şi mintea sa sunt legate pentru totdeauna de spiritul munţilor ce înconjoară Ţara Haţegului, de semeţia vârfurilor din Retezat, de bogăţia lanurilor şi grădinilor săteşti, animând viaţa oamenilor care trăiesc din bogăţia materială, spirituală şi culturală a acestor locuri. (Prof. univ. Ioan Vida, pe coperta a patra)

Manina Ionescu, *Învaţă să rezolvi probleme de geometrie, clasa a 6-a*, Ed. Fived Software Solution, Ploieşti, 2024

Studiul geometriei în clasa a 6-a gimnazială este hotărâtor pentru formarea conceptelor fundamentale de punct, dreaptă, plan, este etapa prin care se trece de la observarea intuitivă a unor corpuri reale la entităţile abstracte de mulţimi de puncte, de la desenele intuitive la figura geometrică care nu mai are niciun atribut material. Acest salt de la concret la abstract nu se realizează prea uşor, şi atunci, nici relaţia de congruenţă dintre segmente, unghiuri şi triunghiuri nu poate fi aplicată cu uşurinţă în rezolvarea de probleme. Cartea are meritul că îl învaţă pe elev, pas cu pas, cum să înţeleagă enunţul unei probleme, cum să realizeze figura geometrică de care se va ajuta în rezolvare, ce elemente teoretice îi sunt necesare pentru ca pornind de la ipoteza sau ipotezele date să justifice concluzia dorită.

Autoarea a dat o atenţie deosebită succesiunii problemelor în funcţie de gradul lor de dificultate, astfel că primele probleme sunt o aplicare directă, imediată, a noţiunilor teoretice predate într-un capitol. Succesiunea problemelor respectă etapele de parcurgere a programei şcolare, indiferent ce manual a ales profesorul după care să predea. (Olimpia Iorga-Popescu)

Altea, boema mediteraneeană

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Considerată ca fiind una dintre cele mai frumoase localităţi de pe Costa Blanca, localitatea Altea, cu o populaţie de circa 24.000 de locuitori, este un municipiu spaniol din provincia Alicante, Comunitatea Valenciană, aparţinând de departamentul Marina Alta. Numele de *alta,* însemnând înalt, indică înălţimea medie a reliefului stâncos al acestei zone de ţărm sălbatic. Dispune de un climat semi-arid, cald şi temperat, influenţat de Marea Mediterană, care prin briza marină reduce senzaţia de sufocare în zilele caniculare.

Numele Altea ar putea proveni din grecescul *Althaia,* care înseamnă „eu vindec", sau din cuvântul arab andaluz *aţţalaye'* (în spaniolă *Atalaya*), care tradus în română înseamnă turn de veghe. În perimetrul localităţii s-au descoperit vestigii datând încă din perioada iberică şi mai apoi romană şi musulmană.

La nord este delimitată de masivul impunător al lanţului montan *Sierra de Bernia,* care serveşte ca barieră naturală, dar şi ca graniţă între departamentele *Marina Baja* şi *Marina Alta*. Prin golful Altea trece meridianul zero, Greenwich. Fac aici o paranteză: ora Spaniei nu corespunde cu poziţia sa geografică. Acest fus orar se datorează schimbării operate de Francisco Franco în 1940, când a înaintat cu şaizeci de minute ora din Spania, pentru a se sincroniza cu aliaţii din Germania nazistă (GMT+ 1:00). Până în prezent, ora nu s-a schimbat...

Un oraş căruia i se atribuie nume atât de impunătoare precum *Cupola Mediteranei, Perla Coastei Blanca, Regina Marinei Baja* sau *Oraşul Alb,* nu poate fi decât excepţional. Aşa şi este, Altea având o mulţime de colţuri magice, care copleşesc prin frumuseţea lor romantică, introducând vizitatorii într-o atmosferă boemă, prin care arta respiră din toate ungherele. Dacă ar trebui să numim un singur element pentru care acest sat fermecător de coastă îşi merită faima, este suficient să pomenim străzile sale flancate de faţade albe şi trotuarele pavate cu piatră simetric aranjată în culori alternante. Vizitatorul percepe atmosfera artistică imediat ce păşeşte în centrul său vechi.

Magia acestui sat cu case albe, scăldat în albastrul Mediteranei, a fost dintotdeauna o sursă de inspiraţie pentru boemi şi artişti. De-a lungul anilor, Altea s-a consacrat drept staţiune preferată de poeţi, cântăreţi, pictori, sculptori şi ceramişti. Astăzi, mulţi studenţi o aleg pentru a-şi completa studiile la Facultatea de Arte Frumoase, afiliată Universităţii Miguel Hernández din Alicante, nu întâmplător, Altea deţinând titlul oficial de *capitală culturală şi artistică a Comunităţii Valenciene*. Şi încă un detaliu interesant: în semn de omagiu, marca auto SEAT şi-a botezat unul dintre modelele sale de automobil cu numele de Altea.

Pe lângă Altea modernă, situată lângă mare, mai există şi *Altea la Vieja*, sau *La Vella* în dialect valencian, care, după cum îi spune şi numele de Bătrâna, stă la originea localităţii actuale. Sătucul fermecător, care surprinde prin caracterul său autentic, atrage mulţi locuitori ai Alteei noi, care adesea îşi schimbă domiciliul în favoarea ei, revenind la rădăcini. La polul opus, luxoasa urbanizare Altea Hills, cu caracter exclusiv, deţine o pleiadă internaţională de peste 20.000 de locuitori din categoria celor bogaţi şi celebri, proprietari de locuinţe şi vile de vis.

Situată pe un deal, Altea nouă se caracterizează prin căsuţele ei albe, străzile înguste, pietonale, care coboară în trepte spre mare, fiind pavate cu pietrele rotunde care abundă pe plajele ei, şi prin cupola albastră a bisericii, vizibilă de la distanţă. Zgârie-norii specifici boom-ului turistic din învecinatul Benidorm lipsesc în Altea cu desăvârşire. În schimb, s-au păstrat intacte casele tradiţionale, de un alb imaculat, încadrate de vegetaţie în culori vii, preponderent din gama bougainvilleei, geraniilor şi iasomiei. Albul faţadelor s-a generalizat odată cu dezvoltarea turismului, acum principala sursă de venit pentru locuitori. A devenit populară în Spania în anii 1960, când s-a adoptat un stil arhitectural care căuta să se armonizeze cu mediul mediteranean şi să reflecte lumina soarelui. Înaintea sa, totul era un amestec pestriţ de stiluri şi culori, aşa cum se mai poate vedea acum mai la sud, în *Villajoyosa* (tradus: Oraşelul Vesel).

Până nu demult, Altea era un sat dedicat agriculturii şi pescuitului, cu o populaţie în jur de 5.000 de locuitori. Acest lucru s-a schimbat radical în anii '60 ai secolului trecut, când, odată cu avântul turismului, populaţia a crescut exponenţial, ajungând să se tripleze până la cumpăna mileniului. În prezent, în rândul străinilor care s-au stabilit aici predomină românii, britanicii şi ruşii, ultimii împuţinându-se semnificativ după izbucnirea conflictului din Ucraina. Interesant: prima biserică ortodoxă din Spania a fost Biserica Arhanghelului Mihail din Altea, o construcţie frumoasă, din lemn, cu finisaje şi acoperişuri suflate în aur. Forţa de muncă şi materialele necesare edificării ei au fost aduse în totalitate din Urali.

Cea mai cunoscută biserică din Altea rămâne însă Nuestra Señora del Consuelo, clădirea cu cele două cupole albastre. Adevărat simbol turistic al Altei, cupola majoră este motivul pentru care oraşul poartă numele de „Acoperişul Mediteranei". Ţigla smălţuită, fabricată la manufactura Manises de lângă Valencia, a fost concepută în aşa fel încât să reziste temperaturilor şi ploilor torenţiale abundente. Acoperişul creează impresia de mantie celestă, imitând în acelaşi timp şi azurul mării. Cupolele albastre sunt elemente de estetică urbană ale Comunităţii Valenciene, dar nu constituie patrimoniu exclusiv, ceramica aceasta fiind răspândită şi pe arii extinse din lumea arabă, respectiv la bisericile napolitane, toate zone au condiţii climatice similare.

Ansamblul istoric în care este inclusă biserica din centrul Alteei a fost declarat Bun de Interes Cultural (BIC) începând din anul 2013. Viaţa întregului orăşel se concentrează în jurul acestei animate pieţe din faţa bisericii. Tot în centrul nevralgic al municipiului se află şi Centrul Vechi, în spaniolă *Casco Antiguo*, cunoscut şi sub numele popular de *El Fornet.* Un labirint fermecător, plin de istorie şi de istorii, multe amintind de asalturile piratereşti din Evul Mediu, probate prin grilajele şi gratiile groase de pe la ferestrele caselor.

Plimbarea, obligatoriu *per pedes,* pentru că maşinile nu au ce căuta pe aici, ne poartă pe străzile cele mai îndrăgite (strada Salamanca, cu clădirile ei din secolele XVIII şi XIX, strada Cura, strada Fondo, strada Santa Bárbara sau strada Cura Cremades), prin piaţete (piaţa Francesc Martínez i Martínez, Glorieta del Maño, de unde se pot admira privelişti impozante, sau piaţa Carmelina Sánchez Cutillas) şi pe sub portalurile care se deschid spre mare: cel vechi, *Portal Vell* sau *Porta de Valencia*, şi cel nou, *Portal Nou* sau *Porta del Mar.*

„El Mirador Blanco", o frumoasă piaţă cu vedere panoramică, este dedicată memoriei cronicarului altean Francisco Martínez, pasionat de operele lui Miguel de Cervantes, caruia i-a tradus romanul *Don Quijote* în limba catalană.

De asemenea, remarcabile sunt clădirile Mânăstirii Carmelitelor Desculţe, situată la malul mării, şi, la extrema opusă, în cel mai înalt punct al oraşului, centrul cultural şi de congrese *Palau de Altea*, care găzduieşte la preţuri foarte atractive expoziţii şi concerte ale celor mai faimoşi artişti spanioli şi străini. O particularitate a ofertei culturale din Spania, în general, este accesibilitatea pentru publicul larg: bilete la opere sau spectacole de balet, care la Londra sau Milano pot ajunge la câteva sute de euro, se pot achiziţiona în Spania cu 25-40 de euro.

Oraşul Altea are două porturi, unul pescăresc, în care sunt amarate bărcile de pescuit tradiţionale, a căror captură zilnică se poate cumpăra direct de la pescari, şi cel sportiv, afiliat Clubului Náutico de Altea, cu yahturi din cele mai scumpe. În apropiere se află faleza, extinsă recent, care se întinde de la port până la vechiul sat de pescari. Este flancată de o mulţime de magazine cochete, cafenele, restaurante cu terase de vară şi un animat târg stradal, la care pot fi achiziţionate produse de artizanat. Proaspăt renovata promenadă dispune de zone verzi, sculpturi, locuri de joacă pentru copii şi respiră un aer monden *très chic.*

Repere esenţiale pe harta Alteei sunt punctele cu vedere panoramică, aşa numitele *Miradores:* celebrul *Mirador de los Cronistas de España,* un balcon care etalează albastrul limpede infinit al Mediteranei, cu deschidere spre port şi spre Parcul Natural Serra Gelada şi, respectiv, *La Glorieta del Maño* sau *Baluarte de la Casa de la Señoría,* altă terasă încântătoare, cu deschidere spre nord, către stâncile abrupte *Morro de Toix* şi *Peñón de Ifach.* Nu trebuie ratată nici strada San Miguel, presărată cu magazine de textile şi accesorii şi cu adorabile ateliere de artişti. O adevărată încântare, dar şi o tentaţie periculoasă pentru cei care nu se mai opresc din cumpărături (i se mai spune şi „strada care-ţi încinge cardul de credit")!

Râul Algar este protagonistul Alteei, garantul bunăstării, cel care face posibilă prezenţa oamenilor pe aceste meleaguri aride. La gura sa de vărsare se pot observa neobişnuit de multe păsări, atât de apă dulce, cât şi marine. În jurul ei se succed plajele Alteei, toate din stâncă sau piatră rotunjită în formă de ou, graţie îndelungatei lor rostogoliri prin valuri. Li se spune *canto rodado*, expresie care se poate traduce şi prin cântec rotit, evocând susurul pe care îl fac atunci când îşi fac du-te-vino-ul neobosit la ţărm.

Dintre numeroasele intrânduri la mare, printre care şi o plajă cu acces pentru câini, se remarcă *La Olla.* Numele – oala – i se trage de la apele care par a fierbe încontinuu. În dreptul ei se ridică din mare insula triunghiulară „Isleta", alt clişeu fotografic îndrăgit. În apropierea ei se pot închiria plăci de paddle, surf şi caiac, se organizează excursii, se ţin cursuri de Pilates etc. În fine, tot ce-şi doreşte inima pasionaţilor de sporturi pe şi în apă!

Una dintre plajele vecine este *Platja de l'Albir,* aparţinând localităţii limitrofe *l'Alfàs del Pi,* municipiul cu cea mai mare densitate de norvegieni din lume (exceptând Norvegia, desigur). Pe faleza ei se află „paseo de la fama", *wall of fame* în cel mai neaoş stil hollywoodian, cu stele încastrate în pavaj, comemorând diferitele ediţii ale renumitului festival de film din *Alfaz del Pi.* Tot de aici porneşte plimbarea spre frumosul Farul l'Albir, trecând pe lângă o fostă mină de ocru.

În Altea, ca în fiecare localitate spaniolă, orice cartier sau vecinătate îşi omagiază propriul patron spiritual. În acest mod simplu, se poate petrece toată vara... petrecând, la propriu. Calendarul celei mai încărcate luni, august, debutează cu sărbătorirea lui *San Roque* în cartierul *Partida de l'horta,* urmată de zilele Sfântului Lorenzo, în a doua sâmbătă din august, în timpul cărora se adună peste cincizeci de mii de persoane la malul mării pentru a vedea spectacolul nocturn cu focuri de artificii: *Castell de l'Olla.* Este unul dintre puţinele festivaluri pirotehnice la care rachetele ies direct din mare, un eveniment de referinţă pentru specialiştii din întreaga lume.

Altea este, fără îndoială, unul dintre cele mai frumoase sate din Spania. O adresă care îi farmecă în egală măsură nu doar pe artişti, ci şi pe vizitatorii veniţi din toate colţurile lumii. Un loc în care albastrul Mediteranei se contopeşte cu cerul, unde cupola albastră a bisericii se ridică în contrast deasupra încrengăturii de străzi şi case albe, cucerind şi imprimând pe retină imagini de neuitat, de o rară frumuseţe romantică.

(Spania, octombrie 2024)

La pas prin satul global

Făcând turism ştiinţific

Eufrosina OTLĂCAN

Profesorul Moisil a definit turismul ştiinţific şi a vorbit pentru prima oară despre acesta într-un interviu pe care l-a acordat revistei *România pitorească* în ianuarie 1973. Interviul a fost republicat în cartea *Grigore C. Moisil, Un profesor NU ca oricare altul* (Editura Tehnică, 1998, pp. 120 – 124), cu titlul „Despre turismul ştiinţific". Încep prin a cita din cuvintele spuse atunci de genialul nostru profesor.

Apariţia a ceea ce se numeşte azi turism ştiinţific a venit abia după Al Doilea Război... Am 41 de ani de când am fost numit conferenţiar la Universitatea din Iaşi. Dar, pe vremea aceea, corpul didactic universitar era foarte prost plătit şi misiunile, bursele sau deplasările nu erau plătite nici de instituţia care te trimitea (nici nu te trimitea, te duceai singur), nici de cea care te primea (nici nu te primea, te invita să ţii conferinţe sau să iei parte la un congres, dar nu plătea nimic)... Faptul că întâlneşti undeva, departe, oameni care să cunoască munca din ţara ta îţi dă o încredere înnoită în munca de la tine de acasă... Insist asupra faptului că trăind numai la tine acasă, nu ştii să apreciezi totdeauna valoarea celor cu care te întâlneşti prea des. Contactul cotidian creează o rutină şi o nevoie să mergi peste mări şi ţări ca să-ţi ştii aprecia prietenii de acasă.

Acest turism are caracterele lui speciale, dar susţine într-un mod foarte puternic turismul de agrement care, nici el nu e un turism de pur agrement. N-aş respecta ca om de ştiinţă pe cineva care e numai om de ştiinţă. Cel mult l-aş tolera... Să nu uităm că turismul ştiinţific este o formă recentă de a folosi tehnica modernă a deplasărilor în favoarea dezvoltării ştiinţei. Congrese, colocvii, simpozioane, conferinţe, cursuri în alte universităţi, seminarii internaţionale, cursuri de vară, congrese pe vapoare, case de odihnă la munte sau la mare dedicate în acelaşi timp concediului şi muncii, profesori în schimburi – sunt forme de contact între colective de cercetători ale aceluiaşi domeniu din localităţi foarte îndepărtate... Cercetarea ştiinţifică nu se apără decât printr-o vastă publicitate... e de prevăzut că popoarele care nu vor şti să utilizeze turismul ştiinţific vor rămâne în urmă.

Ca profesori şi cercetători în învăţământul superior din România, înainte de anul 1990 am cunoscut toate piedicile privind relaţia cu străinătatea de care vorbea profesorul Moisil, dar şi pe cele impuse de restricţiile politice. Piedici de natură materială au urmat şi după acest an pentru noi, profesori civili în învăţământul superior militar: temele de cercetare pe care le abordam, chiar cele de matematici, nu erau conţinute în planurile Ministerului Apărării Naţionale, aşa că ţi se îngăduia să ieşi în străinătate cu lucrări originale, dar pe cheltuială proprie. Economiseam cât de mult puteam... aşa am reuşit să facem turism ştiinţific.

De mai multe ori şi în mai multe locuri am făcut asemenea turism, unde am prezentat lucrări ştiinţifice personale. Aleg acum amintirea unui loc mai puţin cunoscut pentru noi, românii, şi unde, evident, am făcut şi turism cultural şi de agrement. Acest loc a fost oraşul Nitra (în imagine) din Slovacia, la al 7-lea Congres Internaţional TAKIS, desfăşurat între 2 şi 5 septembrie 2002. Am prezentat lucrarea „Mathematical models to express the memory of systems" (s-a publicat în volumul *Proceedings*, pp. 243-251). În rândurile de mai jos, voi prezenta mai multe aspecte care mi s-au părut interesante, pe care le-am şi reţinut în notiţele pe care mi le făceam în timpul călătoriei.

Unele amănunte par a nu-şi mai avea rostul aici, le consemnez, totuşi, pentru a ne reaminti cum era lumea central-europeană cu aproape un sfert de secol în urmă. Călătoream cu trenul împreună cu Romulus Petru Otlăcan (odihnească-se în Pacea Eternă!). Pe 1 septembrie plecăm cu rapidul de Praga, la ora 7 dimineaţa. Trebuie să schimbăm trenul în Slovacia, la Nowe Zemky. Având întârziere, pierdem legătura şi rămânem în gara Nowe Zemky până la 4 dimineaţa. Este o gară foarte modernă, fără sală de aşteptare; curăţenie lună, doar două femei fac să strălucească totul! Noaptea este rece, stă să plouă, în oraş nu sunt hoteluri; deşi am ieşit din gară să căutăm centrul oraşului, unde ar fi fost un hotel, dar nimeni nu ştie de el. Oricum, timpul trece şi luăm primul tren local până la Nitra, unde ajungem dimineaţa. Ziua de 2 septembrie începe mohorâtă, gara din Nitra este prăpădită, nu este nicio casă de schimb valutar şi noi nu avem coroane slovace. Cu greu găsim un taxi, dar tânărul şofer este o persoană plăcută, are o maşină frumoasă şi spune că ne ia 2 $ (dolari SUA), până la căminul studenţesc la care avem reţinută camera. Suma era chiar mai mică decât ne-am fi aşteptat. Trecem pe bulevarde frumoase. Căminul Universităţii „Konstantin Filosoful" nu este în centrul oraşului, dar de-acum totul este frumos. Primim camera – este într-un apartament cu încă o cameră şi duş comun, dar nu am văzut niciodată dacă a stat cineva în camera alăturată. După noaptea grea, duş şi un somn bun. Ieşim apoi în oraş. Drumul spre oraş este foarte frumos, pe malul râului Nitra sunt alei asfaltate, iarbă şi pomi. Ziua este senină, se vede pe colină oraşul vechi, „hradul" din Nitra, pe care vom ajunge să-l explorăm în 5 septembrie.

La Universitate găsim persoanele cu care am purtat corespondenţa e-mail. În special, Alexandra Vanova este o tânără, asistentă de economie, foarte prietenoasă, şi mi-a înlesnit mai multe treburi, între care accesul la internet; am luat informaţii despre cursele autocarelor spre Bratislava (pentru ziua plecării, după congres) şi harta oraşului Nitra. Luăm prânzul la o terasă – Wilson.

Lucrările congresului se desfăşoară după programul anunţat. În 3 septembrie, seara, este banchetul, masa colegială, aranjată într-o sală la căminul studenţesc ca o sală de restaurant; masa este deosebit de bogată în mâncăruri bune şi aspect rafinat. Sunt şi multe feluri de băuturi, bufet suedez, dar avem la dispoziţie mese şi scaune. Sala se umple, simultan cu Congresul TAKIS – matematică, economie, ştiinţe tehnice – are loc un Congres de Esperanto, cu mulţi participanţi. Facem conversaţie – în engleză, franceză, dar şi în română cu doamna Maria Butan, care îmi oferă, cu dedicaţie, o carte de esperanto. Doamne şi domni slovaci şi cehi, inclusiv organizatoarea Eva Polakova. Atmosfera e caldă, prietenească, cântă aceleaşi romanţe slovacii şi cehii, e o adevărată petrecere a persoanelor din cele două naţiuni care, până nu demult, trăiau în acelaşi stat. Sunt impresionată.

În aceeaşi zi de 3 septembrie, la ora 11:30 susţinusem lucrarea. Dl Adamkiewicz ne-a oferit cărţi de vizită şi invitaţia pentru vara viitoare la Baden-Baden în Germania. Miercuri 4 septembrie suntem iar la lucrările congresului. Majoritatea expunerilor se fac în slovacă. Cum să mai înţelegi?! Joi 5 septembrie facem o excursie, doar noi doi, în oraşul vechi „hrad", (cetate) la Castelul Nitra, facem fotografii cu statuile Cneazul Pribina şi Atlantul, cu biserica şi parohia franciscană, cu statuia Fecioarei Maria. Vizităm catedrala: a fost construită de episcopul Michael în 1311, o parte fusese biserica romană a Sfântului Emeramus, ridicată în secolul XI. Castelul Nitra este la altitudinea de 170 m. Ne impresionează frumuseţea panoramei oraşului Nitra. Construcţia Palatului Episcopal datează din perioada 1732-1739. În slovacă, kostol înseamnă biserică. Pentru a avea o orientare asupra a ceea ce vizităm, studiem frumosul album Nitra pe care l-am primit împreună cu un caiet cartonat, pix, volumele lucrărilor, în prima zi, la sosirea la Universitate.

Ne continuăm drumul, coborâm în oraş, vedem Catedrala „Ciril şi Metodiu", gimnaziul Piariştilor, Catedrala Sf. Ladislau (baroc) în piaţa Ciril şi Metodiu. Într-un scuar în faţa catedralei sunt statui, Iisus şi apostolii. Mergem şi în marele magazin Tesco, unde schimbăm din nou bani, euro în coroane slovace şi facem mici cumpărături. Trecem apoi în zona facultăţii de agronomie, unde este şi grădina botanică – dar în grădină nu este nimic spectaculos. Ne orientăm ce autobuz şi de unde îl vom lua a doua zi dimineaţa spre autogară. Aproape de hostel e o grădiniţă – berărie unde, într-o după-amiază am băut bere. Apa minerală este foarte scumpă aici la berărie, de aceea în fiecare dimineaţă ne-am cumpărat-o de la bufetul căminului, de unde ne-am luat şi cornurile pentru dimineaţă şi iaurtul Danone. Mici cumpărături alimentare am mai făcut şi în alte magazine, între altele am descoperit o mică Autoservire, de unde ne cumpărăm sticle cu sucuri.

Vineri 6 septembrie, dimineaţa pe la 8, părăsim hostelul, apoi Nitra, cu un autobuz spre Bratislava. Dimineaţa autobuzele pleacă spre Bratislava din 10 în 10 minute. Drumul este frumos pe autostradă şi sunt şi alte autostrăzi pe care le întretăiem. Ajunşi la autogara din Bratislava, luăm un taxi, să ne ducă la un hotel aproape de gară. Şoferul ne ia 150 KSI şi ne lasă în faţa hotelului FORUM. Mă uit la preţuri, 175 euro camera dublă. Plecăm pe jos, cu bagajele după noi, în căutarea unui hotel mai mic şi mai modest, dar aşa ceva nu există. Un domn ne spune: „sunt două hoteluri mari în apropiere". Unul era cel pe care-l refuzasem, aşa că mergem la Hotel TATRA, 86 € / noapte, cu mic dejun. Are şi casă de schimb, plătim, luăm cartela electronică şi mergem în cameră. Suntem încântaţi!

Ne odihnim puţin şi plecăm să vedem cam tot ce am putea vedea în Bratislava, mai ales să trecem un pod peste Dunăre. Ajungem uşor la gara centrală – Hlavnaia Stancia – unde cumpărăm harta Bratislavei şi bilete de transport pentru toată ziua. O tânără ne îndrumă să luăm autobuzul 93 care trece prin centrul oraşului şi-apoi peste Dunăre. Chiar aşa facem şi străbatem Bratislava până la capătul liniei – foarte, foarte departe, trecând prin mai multe cartiere de blocuri, unele stil rusesc, fără balcoane, dar şi altele cu balcoane şi flori frumoase. La capătul liniei coborâm şi noi. Vremea este superbă, cerul complet albastru. Ne înapoiem tot cu autobuzul 93, dar coborâm la prima staţie după Dunăre, intrăm în „Stare Mesto", adică Oraşul vechi. Ne odihnim pe cheiul Dunării, în faţa teatrului „Slovakie Narodnii Divalo", clădirea Filarmonicii Slovace, Hotel Danube, Hotel Carlton; în faţă, străduţe înguste, bistrouri. Ne urcăm în tramvai şi, la două staţii, avem hotelul. Ne odihnim, după-amiază ne plimbăm pe jos, pe lângă Universitatea Tehnică – o clădire imensă; ne mai impresionează turnurile de sticlă – blocuri având cam 26 de etaje, dar şi clădirea în formă de trunchi de piramidă cu baza mică jos – aici se poate intra la metrou. Ne urcăm apoi în tramvaiul nr. 1 şi, la doar o staţie suntem într-un cartier comercial, în spatele hotelului „Forum"; mai facem cumpărături. A venit noaptea şi dormim cu mare grijă, căci trebuie să ne sculăm dimineaţa la ora 4. Dar, totul va fi în ordine: la 4 ne sună de la recepţie. Până la gară luăm un taxi, 120 sk. Avem locuri în compartiment în vagon clasă, dar nu am fost deranjaţi de nimeni până la Bucureşti, unde am ajuns pe la ora 23, la 12 noaptea fix eram în casă!

A fost minunat acest turism ştiinţific şi, mult mai mult, cultural. A meritat cu prisosinţă: am câştigat ştiinţific şi spiritual. Am cunoscut o altă lume, căreia i-am şi făcut cunoscute preocupările, rezultatele cercetărilor noastre de modelare matematică.

Lung drumul întoarcerii în noi...

Jurnal dintr-o călătorie (VI)

Paula ROMANESCU

Flori cu alcătuiri uluitoare, de la albul cel mai pur la roşul de purpură şi jaruri de amurg, trandafirii fără spini au o încărcătură de răvăşitoare senzualitate ca o muzică de miresme în care se întrepătrund adâncul tăcerii şi duhul înalt, botezat în ape de lună, al fiinţei umane care va fi fost odată floare.

Deodată, privirile-mi sunt atrase de un fel de *cor antic:* o mulţime de capete umane de ceramică, aşezate pe socluri egale ca înălţime şi dispuse în formă de piramidă răsturnată brăzdată de raze simetrice imaginând o solemnă procesiune de voci stinse demult şi care aşteaptă parcă un dirijor care să le reînveţe magia tăcerii cântătoare.

Mă aşez în punctul de unde puteam cuprinde cu privirea întregul cor tăcut şi atunci înţeleg: dirijorul aşteptat sunt eu!

Numai că mâna mea întârzie să facă gestul cuvenit de teamă să nu sfâşie magicul văl de linişti.

De pe socluri mă privesc ochi nenumăraţi în aşteptare. Soclurile însele se preschimbă în trupuri înveşmântate în sicriaşe albe, iar peste toată această lume de umbre create de sculptorul Bruno Mantura şi aduse aici din *Giardino delle Fontane – Veranda Sartorio,* se înalţă limpede muzica învăluitoare de miresme de peonie.

Undeva, pe un colţ de perete, o lucrare a pictorului Bruno Croatto (1875-1948) – o femeie ţinând în mână un trandafir alb (în loc de crin!) fără niciun înger vestitor pe aproape, reface ştiuta scenă a *Bunei Vestiri* – şi, lângă ea, masca lui Mussolini înfruntând cu ochii goi un Toscanini ca un zeu păgân îmblânzitor de fulgere de muzici...

Ecce dirijorul straniului cor de umbre, îmi zic, şi părăsesc locul de pe „podiumul" care mi se păruse mai înainte că mă aştepta chiar pe mine!...

Şi peste toate aceste minuni, suverane, efemere – florile de peonie.

Ce idee generoasă, aducerea la un muzeu de artă – cetate solemnă a unor umbre vechi cu paşaport de veşnicie – a acestor splendori florale, întrupare a luminii pre pământ!

Înţeleg (a câta oară?) că şi omul poate fi o floare de peonie pentru o secundă de înmiresmare de suflet în faţa căreia până şi veşnicia ar trebui să se încline.

Ar fi loc aici şi pentru acea mult prea adâncă/ înaltă respirare poetică pusă în verb românesc de fiul preotului de pe *Valea Frumoasei* din Transilvania, cel „contemporan cu fluturii, cu Dumnezeu".

Expoziţia vegetală de aici rămâne cel mai frumos dar pe care mi l-a făcut Cetatea Eternă într-o primă-vară săracă în soare, potopită de ploile în care se vor fi mutat toate lacrimile lumii.

Aşa să ştii şi tu, *Micule Prinţ* de pe minuscula ta planetă unde, ca să se amuze poate, vântul ţi-a adus într-o zi o sământă de trandafir cât să afli iubirea ce înseamnă!...

Merită făcut un popas şi, îl şi fac, în faţa unui tablou cât o întreagă şcoală de diplomaţie, lucrare semnată Alexandru Jacovacci: *Papa Alexandru al VI-lea* şi *Ambasadorul veneţian* (1883).

Papa, stând în picioare lângă jilţul pontifical, se va fi ridicat în grabă desigur spre a-şi întâmpina înaltul oaspete, altfel cum de a întors cu piciorul colţul covorului!...

Oaspetele, înveşmântat în mantie neagră, ca un corb, cu nasul acvilin, sever, pare venit să ceară socoteală, să pună condiţii...

Reprezentantul Sfântului Scaun stă smirnă în faţa ambasadorului, uşor adus de spate (a umilinţă?!), cu mâinile împreunate ca pentru rugă nicidecum pentru binecuvântare.

De ce ar fi fost „tras de urechi" „bietul" Rodrigo Borgia – Papa Alexandru al VI-lea (1492-1503), el care era atât de… cuminte că nu reuşise să facă decât vreo şapte copii legitimi cu toţii, nu?, între care frumuşica Lucreţia cu păr de aur moale, cea cu otrava la purtător pe care o servea cu mânuţa ei într-o o cupă de vin celor aleşi să ajungă mai repede la Domnul; dar şi năbădăiosul ei frate Cesare, pus de tăicuţul lui mai mare peste slujitorii Scaunului la numai 18 ani, frate cu care ea întreţinea o relaţie… cu totul specială şi care, la rândul lui, nu se încurca în alegerea procedeelor atunci când trebuia să elimine vreun obstacol, fie acesta chiar şi frăţiorul lui mai mic ajuns prea mare în ierarhia armelor şi, parcă, un pic mai bogat decât el!...

Tot o relaţie „foarte specială" întreţinea Lucreţia şi cu părintele său.

O lume nebună, nebună, nebună!

Ce i se mai putea reproşa (şi de către cine?) „castului" Papă borgianul decât că, plictisindu-se de moarte în vastele lui apartamente de la Palatul Papilor, punea adesea de câte o paranghelie cu invitate tot una şi una. Celebrisim rămâne „turnirul curvelor" din 1501 la care au participat cincizeci de preotese ale amorului, toate în costumul Evei, care au avut de luptat nu glumă, că, deh, şi bieţii cardinali trebuia să le ţină piept… Dar tot Papa a ieşit, se pare, învingător şi atunci.

Vaticanul ajunsese o cloacă de derbedei bezmetici în care desfrâul, crima, incestul şi alte câte toate rele, se lăfăiau în toată… splendoarea lor de la care şi iadul s-ar fi putut inspira…

Cum în Italia erau destule familii împovărate de bogăţii, Papa s-a gândit să le mai uşu-reze de… poveri, dar, pentru a li le confisca „legal", trebuia mai întâi să-i elimine pe posesorii lor. Atunci mai dădea câte-un ospăţ şi cupa de vin cu otrava aferentă îşi împlinea rolul…

Dar într-o seară frumoasă, promiţătoare de o noapte fierbinte, cu invitate arzânde şi ele de patimi dulci, Papa Alexandru al VI-lea a vrut să se asigure că sticla „omagială" destinată unui invitat de seamă (căruia voia să-i facă seama) fusese pregătită cu dichis. Fusese.

Numai că paharnicul care se ocupase de proble-mă nu avusese timp să-i pună eticheta „corespun-zătoare" şi s-a dus până în rezerva în care-şi ţinea „înscrisurile" tocmai când grijuliul amfitrion a trecut pe acolo să dea o repede ochire şi a se încredinţa că totul e OK! (Nu, pe atunci expresia aceasta nu-şi stabilise dominaţia în limbaj!)

Recipientul buclucaş sta cuminte în rând cu sura-tele sale. Pe Alexandru al VI-lea tocmai atunci l-a pălit setea şi, cerând unui alt paharnic care trebăluia pe acolo să-i dea un pocal de vin… a fost servit!

Două zile mai târziu arsenicul şi-a făcut datoria.

Cadavrul celui care fusese Rodrigo Borgia, Papa Alexandru al VI-lea, a fost târât de un hamal cu o frânghie până la mormânt (şi îngropat de acesta) fiindcă duhnea îngrozitor şi nimeni din clanul Borgia nu a vrut să-i fie pe-aproape…

Privesc tabloul. Magnific!

Mai poate fi vorba de pupat papucul pontifical?

Raportul de forţe Papă/Ambasador veneţian este clar sugerat de artist.

Cine va fi fost ambasadorul acela semeţ, aducător al unei solii care nu putea fi decât o poruncă de la un Doge care nu ştia de glumă când era vorba să-l pună la punct chiar şi pe un Papă borgiat căruia îi săriseră doagele?...

Numele Dogelui acela contemporan cu înscăunatul de la Roma se cunoaşte: Agostino Barbarigo.

Istoria nu se scrie doar prin cuvinte închise în cărţi.

Pictura, iată, o poate face fără nicio silabă.

Pictura – cântec fără cuvinte

Alt popas – *Bătălia de la San Marino*, de Michele Cammaro (1835-1920). Copleşitor prin amploarea a două tablouri imense ca dimensiuni, un fel de diorame pe care nu m-aş mira să văd deodată cum se însufleţesc combatanţii în nebunia luptei. Strigăte, urlete de atac, de moarte, de groază, par a se înălţa din piepturile lor înveşmântate în alb (ca pentru paradă?!), cu eşarfa albastră în diagonală şi, neapărat cu sabia în mână, printre cai înspăimântaţi şi ei de vacarmul bezmeticiei omeneşti, răniţi, morţi, sânge, sânge, sânge…

Pe albul tunicii unui tânăr luptător, o ciudată floare roşie (o, nu, nu de peonie!) care parcă nu conteneşte a-şi deschide corola...

Ce-o mai fi şi cu bătălia asta? Cine vor fi fost învinşii? Cine, învingătorii?

Francesca da Rimini în infernul iubirii

Istoria păstrează povestea micii republici San Marino (61 km^2), unul dintre cele mai vechi state din Europa, fondat în veacul al XIII-lea pe teritoriul Italiei, la sud de Rimini, cu oameni paşnici care-şi cultivau pământul cu grâne şi, mai cu seamă, ştiau să producă vinul cel mai bun din soiurile de vie răsfăţată de sărutul soarelui, pe care puseseră ochii cei din prea puternica familie Borgia, cu papii lor desfrânaţi cu tot.

Numai că stăpânii de la Rimini, Malatesta, vecinii din coasta acestei republicii, erau puternici şi ei şi n-ar fi vrut să le scape… cupa cu vin din cramele de la San Marino.

Dar nici cei din Ravenna nu stăteau gură cască să le pice para mălăiaţă lăsată scăpată din ghearа Malateştilor cu care erau în permanent război.

Preaputernicul stăpân al ţinutului, ducele Verucchio da Rimini, avea doi fii care fuseseră parcă meniţi să reediteze istoria lui Cain şi Abel. Fiul cel mare, Gianciotto, alcătuit poate din resturile aruncate de Creator după facerea lumii şi, Paolo – frumos ca un Apollo. Gianciotto era de o urâţenie pe care doar răutatea şi invidia sa o puteau egala. Şi cum să nu fie invidios pe toţi fanţii după care se topeau de drag frumoasele cetăţii, în vreme ce el le stârnea doar repulsie! Şi totuşi lui i-a fost dată bucuria să se căsătorească, din raţiuni înalte desigur, dictate de interese mult prea large întru întărirea relaţiilor cu… duşmanii da Polenta din Ravenna întru încheierea războiului dintre clanurile combatante, în anul 1285, an de bogată recoltă de struguri, cu preafrumoasa Francesca da Polenta cea care avea să fie nemurită de Dante sub numele de Francesca da Rimini în *Infernul* din *Divina Commedia* – epopee dramatică în care se cântă/se deplânge condiţia de fiinţă umană mereu în căutarea fericirii pre pământ şi dincolo de vama marii treceri.

Pe Francesca, adolescenta abia ieşită din pu-bertate, n-a întrebat-o nimeni dacă l-ar vrea de soţ pe mai vârstnicul Gianciotto. Mireasa părea lângă monstruosul ei mire o crăiasă din poveşti alături de o gorilă. Nici nu-l putea privi fără să se înfioare. Ţinea ochii în jos, iar când a cutezat să-i ridice, prin perdeaua genelor inundate de apele lacrimilor (de fericire?!), l-a văzut pe Paolo surâzându-i şi atunci a înţeles ce gust are/ar putea avea fericirea.

→

La pas prin satul global

Între Francesca, soţia nefericită a dizgraţiosului Gianciotto, şi cumnatul ei, frumosul Paolo Malatesta, s-a născut încet şi temeinic o iubire devastatoare şi castă, într-atât de întregitoare de suflet încât la un moment dat femeia care devenise între timp şi mamă a doi copii, n-a găsit ceva mai bun de făcut decât să-şi spună că, dacă, aşa cum cânta poetul, „iubirea poate să mişte-n ceruri aştri", ea n-ar avea de dat socoteală nimănui pentru că este îndrăgostită şi că poate chiar să schimbe mersul stelei care-i va fi însemnat destinul...

Cu Paolo, avea să-i povestească ea mai târziu lui Dante (într-un târziu care e sinonim cu veşnicia şi, trebuie să-l credem pe poet fiindcă el e nemuritor!) tot citea ea din poveştile despre *Cavalerii Mesei Rotunde* (Gianciotto n-o fi ştiut să citească?) şi că, ajungând la versurile prin care Lancelot îi mărturiseşte Ginevrei (soţia regelui Arthur) iubirea, se-ntâmplă ca… „Pe când tihniţi citeam ca-n alte rânduri/ de Lancelot şi fiorul ce-l cuprinse,/ singuri eram şi fără alte gânduri./ Cititu-adesea obrajii ni-i aprinse/ şi ochii se-ntâlniră-n căutare,/ dar un pasaj anume ne învinse./ Citind despre râvnita sărutare/ ce-ndrăgostiţii-n zâmbet şi-o dădură,/ el, ce pe veci cu mine-o soartă are,/ de freamăt plin mă sărută pe gură…/ Şi n-a mai fost nici zi, şi nici lectură"…

Astfel i-a surprins Gianciotto, iar ei i s-a părut firesc, şi decent, şi drept, şi nobil, să-i mărturisească neiubitului ei soţ pe care nu ea şi-l alesese, că puţin îi pasă de raţiunile politice ale celor care au convenit să semneze „armistiţiul" de înrudire interrepublicană şi că da! îl iubeşte pe Paolo, că el îi este mai drag decât orice pe lume şi că mai de preţ decât toate bogăţiile lumii sunt pentru ea ochii lui minunaţi...

Atât i-a trebuit lui Gianciotto! Cavaler fără prihană, gata să împlinească fără zăbavă ori cârtire orice dorinţă a doamnei sale, Gianciotto Malatesta avea să-i servească acesteia a doua zi la micul dejun, pe o tavă de argint, ochii iubitului ei Paolo.

Pe nefericitul Paolo îl aruncase într-un hrubă a temutelor temniţe ale palatului seniorial, ca pe un lest inutil din care fusese reţinut esenţialul, ca pe o scoică goală din care fuseseră scoase două perle negre cu sclipiri de soare – ochii lui.

Dacă Francesca nu va fi apreciat „nobilul" gest al soţului său, o fi chiar de mirare?

Gianciotto a ucis-o şi pe ea ca să n-o mai vadă suferind...

Ce s-a mai întâmplat după, căutaţi în *Infernul!* Luaţi însă un ghid genial şi veţi traversa infernul cu numele de viaţă ascultând o poveste de iubire din cele care nu apun niciodată.

Cum care infern? Cel al lui Dante, desigur! Nu cumva să vă aventuraţi pe cont propriu prin acele tărâmuri din care nimeni nu s-a mai întors vreodată să ne spună ce şi cum!

Istoria de iubire dintre Francesca de Rimini şi Paolo Malatesta a fost repovestită în multe chipuri de-a lungul timpului.

După o vizită la Bayreuth în 1876, Piotr Ilici Ceaikovski a compus la întoarcerea în Moscova, în răstimp de trei săptămâni, *Francesca da Rimini, Poem simfonic după Dante* şi l-a dedicat tânărului său prieten şi elev Serghei Taneyev (altă poveste şi aici, de care Dante nu avea cum să ştie!) care avea să-l interpreteze în 1877 sub bagheta lui Nicolai Rubinstein. „Adieri" din acest poem simfonic aveau să se ivească şi în alte creaţii ale compozitorului –

Lacul Lebedelor, Romeo şi Julieta.

Riccardo Zandonai a compus opera în patru acte *Francesca da Rimini* pe un libret de Tito Riccordi după piesa cu acelaşi titlu de Gabriele d'Annunzio, a cărei premieră a avut loc la Teatrul Regio din Torino în 19 februarie 1914.

Tot cam pe atunci, în vastele apartamente ale Mitei Kremnitz, mult îndrăgita cumnată a lui Titu Maiorescu (de acesta!), unde era primit şi „nespălatul" Mihai Eminescu ca să-i dea lecţii deşteptei neştiutoare de limbă română care-şi pusese în gând să alcătuiască (împreună cu poetul, deh!) un dicţionar al limbii române, aflăm noi din *scripta* ei *manent* pe hârtie că „pe neaşteptate, nu însă într-o pasiune de moment, ci pe când eu, întoarsă spre el, vorbeam cu vioiciune, el mă sărută, şi eu îl lăsai fără să mă opun… El mă întreabă dacă am un Dante, apoi se ridică, îl caută, şi-mi citi vesel celebrul pasaj din Infernul…" Chiar să nu fi ştiut teutona povestea cu pricina? Să se fi îndoit Eminescu de vastele ei lecturi? Să fi vrut s-o facă să priceapă cum e cu iubirea… lui pentru Veronica?

Ce paradis trebuie să fi fost în sufletul orgolioasei Mite, ce infern trebuie să mai fi fost şi în sufletul severului critic care nu avusese niciodată parte de ilustrarea paragrafului dantesc alături de cumnăţică, deşi şi-ar fi vrut şi el o clipă în care să simtă că „N-a mai fost nici zi şi nici lectură"…

Republica San Marino şi-a apărat pământul şi i-a înfruntat cu vitejie semănată cu multe jertfe pe râvnitorii de bogăţii până prin veacul al XVI-lea, păstrându-şi independenţa. Prin veacul al XIX-lea, Bonaparte împăratul însuşi i-a respectat-o, Congresul de la Viena din 1815 recunoscându-i-o.

În 1988 San Marino a aderat la Consiliul Europei.

Dar asta e altă poveste. Se înscrie în corectitudine politică. Şi asta e fără poezie şi fără muzică.

„Plec" din San Marino, unde bătălia îşi stinge ecourile în urma paşilor mei şi mă trezesc în plină poveste din Cartea Cărţilor: *Creaţia luminii, Căderea îngerilor,* lucrări semnate de Gaetano Previati (1852-1920).

Ca un chiot de lumină într-un liman de linişti, mă întâmpină *Nuferii* lui Monet, *Floarea soarelui* cu amprenta lui Van Gogh, *Fructele* lui Cézanne, o *Baigneuse* de Renoir, un *Peisaj de toamnă* de Courbet, un Dali... Lume bună!

Undeva, retrasă parcă, dar fascinând prin splendoarea chipului, *Pe gânduri* – o femeie cu ochi mari de un verde ireal ca de ape-oglinzi. Autorul – Vittorio Corcos. Ei, da! Să tot rămână pe gânduri toţi căutătorii de perle în adâncul unor astfel de ochi...

Pentru astăzi mie îmi ajunge atâta festin de artă.

Pe drumul spre „casă", printre castanii, platanii şi pinii parcului, îl întâlnesc pe temutul predicator florentin *Savonarola*. Nu mă tem de el. Îl privesc cu aroganţă chiar. Nu mă poate perpeli pe rug. Stă nemişcat în ploaie. Încruntat. S-o fi temând să nu i se stingă rugul prin care, ca mare şef politic (1491-1498) a tot întreţinut „lumina" din vreascurioameni până când a ajuns el însuşi vreasc pe-acelaşi rug. El – reformator al constituţiei, al justiţiei, al finanţelor şi, mai cu seamă al moravurilor, ar fi vrut să „purifice" întreaga societate, începând chiar cu Papa Alexandru al VI-lea, marele desfrânat Borgia, cu puzderia lui de copii nelegitimi şi de amante.

(Va urma.)

(Urmare din pag. 32)

Prin repartiţie guvernamentală, ocupă postul de pictor-scenograf la renumitul Teatru Naţional din Craiova, sub directoratul de glorie al lui Călin Florian, fiind coleg cu pictorul scenograf Viorel Penişoară-Stegaru, cu actorii Emil Boroghină, Geta Tudor, Tudor Gheorghe, Ileana Sandu, Ruxandra Sireteanu, Juravle Vladimir, Iosefina Stoia, Vasile Cosma, Marina Besta, Valeriu Dogaru, Lucian Albanezu, I. Pavlescu, Anca Ledunca, Ilie Gheorghe, D. Mazilu, Valer Dellakeza, Amza Pellea, Leni Pinţea Homeag, Smaragda Olteanu, I. Colan, Nataşa Raab etc., cu regizorii Valentina Baloghi, Geta Tomescu, Mircea Cornişteanu, cu secretarii literari I.D. Sîrbu, Petre Dragu, Al. Firescu, Petrel Berceanu, N. Coande etc.

La Naţionalul craiovean a realizat scenografia la peste 100 de spectacole, decoruri şi costume pentru piesele caragialene *O scrisoare pierdută, O noapte furtunoasă, Conul Leonida faţă cu raţiunea, Tipuri şi tertipuri,* pentru *Arca bunei speranţe* de I.D. Sîrbu, la alte piese din repertoriul naţional şi universal, îndreptăţindu-l pe Grigore Traian Pop să noteze în *Ramuri* (nr. 5/1974): „Vasile Buz, prin scenografia sa, are un covârşitor aport la înţelegerea adâncită a psihologiei personajelor şi a universului lor cultural: mobilă de toate stilurile, gusturi de împrumut". De remarcat că Vasile Buz a fost pictorul-scenograf numai al Naţionalului craiovean (la Petroşani a montat doar o piesă a colegului său de teatru, I.D. Sîrbu).

Talentul şi profesionalismul său au fost împărtăşite şi studenţilor craioveni, în calitate de conferenţiar şi fondator (alături de actorul Remus Mărgineanu) al Departamentului de Teatru al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Craiova, stârnind invidia colegilor universitari de la Facultatea de Teologie Ortodoxă.

A ieşit la pensie de la Teatrul Naţional „Marin Sorescu" în 2005, fără măcar un mic ceremonial pe care-l merita pentru profesionalismul şi ataşamentul său faţă de instituţie, fiind numit doar „acţionar" al acestei instituţii.

În schimb, vocaţiei sale de artist, de pictor, i-a consacrat întreaga sa viaţă, fiind şi azi, la cei 90 de ani, prezent în atelier, pictând, conversând cu cei care-i trec pragul, mai ales cu tineri creatori din toate domeniile artei, hrănind pisicile din zonă.

Ca pictor, debutează în 1963, participând cu trei lucrări la expoziţia organizată de Uniunea Artiştilor Plastici, Filiala Craiova, la Muzeul de Artă din localitate. Urmează participarea la numeroase expoziţii de grup sau personale, în numeroase oraşe din ţară (Bucureşti, Constanţa, Arad, Piteşti, Calafat etc.) sau din Europa (Serbia, Cehoslovacia, Germania, Polonia, URSS, Grecia, Italia, Franţa, Turcia, Ungaria etc.), lucrările sale fiind achiziţionate de amatori din ţară şi din străinătate, făcând parte şi din colecţii din America, Australia, Canada, Grecia, Elveţia, Franţa, Coreea, Italia, India, Japonia, Libia, Norvegia, Olanda etc.

Despre creaţia sa s-au pronunţat elogios personalităţi marcante ale vieţii culturale româneşti: I.D. Sîrbu, Oct. Barbosa, Emil Satco, Al. Cebuc, Paul Rezeanu, Florin Rogneanu, Victor Parhon, Valentin Silvestru, Marius Tătaru, Cătălin Davidescu, Nicolae-Paul Mihail, I. Parhon etc.

A fost onorat cu diverse diplome şi medalii, dintre care amintim: Medalia „Meritul cultural", clasa a III-a, acordată de Preşedinţia României în 2004, Diploma oferită de Comanderia Cavalerilor Ospitalieri ai Ordinului Suveran al Sf. Ioan de Ierusalim, Cavaleri de Malta, Diploma de onoare a Asociaţiei culturale „Pro Basarabia şi Bucovina" (2019), iar Prefectura Dolj i-a acordat, în 2011, o diplomă de excelenţă pentru cei 50 de ani de activitate în domeniul artelor plastice şi al teatrului.

Vom încheia aceste rânduri, scrise cu sinceritate, pentru un artist dotat cu modestie şi talent deopotrivă, citând din lucrarea colegilor săi de teatru, Alexandru Firescu şi Constantin Gheorghiu, intitulată *Lumini din culise (Faţa nevăzută a scenei). File de arhivă istorică şi sentimentală* (Craiova, Editura Aius, 2003, p. 51): „Vasile Buz s-a afirmat, de la bun început, ca un artist complex, polivalent: scenograf, pictor, grafician, tapiţer, om de talent dublat de un profund cunoscător al istoriei şi teoriei artei, totdeauna păstrându-se într-o mare modestie şi o sensibilă stare de graţie, neplăcându-i să facă demonstraţii cu orice preţ. Demonstraţiile adevărate le împlineşte doar pe scenă, afirmându-se ca un pictor scenograf care nu rămâne între schiţele şi ideile proprii, ci urmăreşte atent actul regizoral sau actoricesc din teatrele româneşti sau din străinătate, adaptându-li-se şi completându-le cu soluţii inspirate şi originale.

La multe dintre spectacolele pe care le-a slujit, au răsunat aplauze de la prima ridicare de cortină: era elogiul spontan făcut decorului, creatorului său! Echilibrat în toate, Vasile se fereşte de grandilocvenţe ori orgolii, păstrându-se în credinţa pentru o artă scenografică de comunicare, de atmosferă, de culoare şi de adevăr artistic".

Vasile Buz, un artist polivalent

Tudor NEDELCEA

În Craiova, chiar în buricul oraşului, trăieşte discret şi demn un om, dar nu orice om, ci o personalitate artistică de talie europeană. Doar pentru simplul fapt că trăieşte în provincie, în România de dincolo de Bucureşti, nu este suficient de cunoscut la justa sa valoare.

Se numeşte Vasile Buz şi s-a născut la 14 ianuarie 1935, departe de Bănie, într-o provincie românească înstrăinată, la Storojineţ, la 22 km de Cernăuţi, în Bucovina de Nord. Aici a trăit doar opt ani, dar a avut ocazia să cunoască traumele românilor bucovineni. Pe linie paternă era din Maramureş, bunicul Toader şi tatăl Nicolae, renumiţi constructori de case, au venit în Bucovina, tatăl căsătorindu-se cu românca Alexandrina Buz din familia Boca din Storojineţ. La doar cinci ani, copilul Vasile a fost nevoit să se conformeze, împreună cu familia sa, ultimatumului lui Stalin din 28 iunie 1940, care decidea: *1) În decurs de patru zile, începând de la orele 14, după ora Moscovei, să se evacueze teritoriul Basarabiei şi Bucovinei de trupele româneşti; 2) Trupele sovietice în acelaşi timp să ocupe teritoriul Basarabiei şi partea de nord a Bucovinei; 3) În decursul zilei de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuţi, Chişinău, Cetatea Albă.*

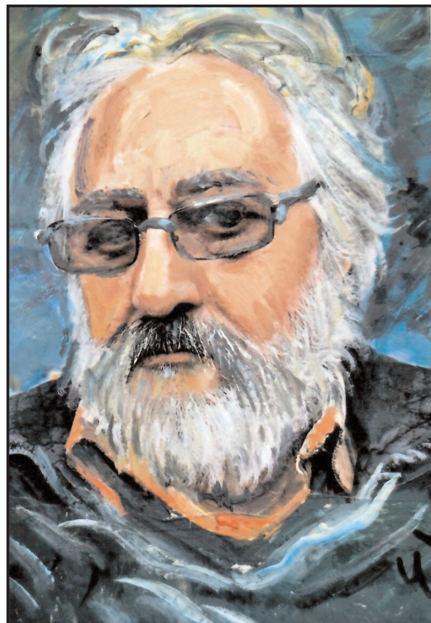

Dramă uriaşă a românilor! Se cunoaşte exodul românilor, obligaţi să-şi părăsească locurile natale, cu singurul lor mijloc de transport, căruţele, şi să se îndrepte spre Ţară. La Fântâna Albă, la doar trei km de graniţă, în ziua de Paşte (1 aprilie 1941), unde au poposit, au fost mitraliaţi de ostaşii sovietici; abia azi au avut voie să ridice aici un monument în cinstea celor peste 3000 de români ucişi.

Copilul Vasile a învăţat „acolo" doar două clase în limba română, familia fiindu-i prigonită, nevoiţi să se ascundă, iar în 1943 să se refugieze în Ţară, la Baia de Aramă, în localitatea mehedinţeană Grozeşti, la familia micului boier de ţară Gărdăreanu, unde s-a ocupat de păscutul celor 60 de oi şi a cunoscut traiul din zonă; încălţat în opinci făcute manual din piele de porc, mânca ciorbă de praz cu turtă de mălai şi a petrecut toate sărbătorile creştine.

Într-o conferinţă la Craiova, la invitaţia mitropolitului Nestor Vornicescu (basarabean), mitropolitul Ardealului, Antonie Plămădeală (tot basarabean şi văr cu omologul său oltean) a relatat că, după victoria ruşilor la Stalingrad, mareşalul Antonescu şi-a dat seama de înfrângerea nemţilor şi a dispus ca la o parte din familiile româneşti din cele două provincii româneşti să li se asigure domiciliul în Ţară, în locuri cât mai departe de graniţa cu bolşevicii. Aşa au ajuns în Oltenia familia Plămădeală, Victor Crăciun, fraţii Păunescu etc. Abia în 1945, guvernul Petru Groza le-a asigurat cetăţenie şi dreptul de a rămâne în ţara lor.

Vasile Buz a revăzut Bucovina abia în 1980 şi doar o singură dată, datorită formalităţilor greoaie ale Consulatului ucrainean, rămânând impresionat de starea lucrurilor, de soarta românilor rămaşi, de cimitirele conaţionalilor lăsate în paragină.

Familia Buz se stabileşte în 1945 la Filiaşi, unde tatăl îşi găsise de lucru, apoi s-a mutat în localitatea doljeană Işalniţa, unde Vasile a reuşit să-şi completeze studiile elementare (coleg cu viitorul ministru al Comerţului Exterior, Constantin Fota) şi să urmeze cursurile Liceului „Fraţii Buzeşti" din Craiova. Între timp, absolvă şi o şcoală specială de pictură şi Liceul de Arte „Nicolae Tonitza" din Bucureşti, ajutat de prof. Iulian Nica din Işalniţa. În 1963, absolvă prestigioasa Academie de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", secţia scenografie, din Bucureşti, unde s-a bucurat de profesori consacraţi: Aurel Vlad, Ion Popescu-Negreni, Adam Bălţatu, Alexandru Brătoşeanu (fiul unui industriaş craiovean), Mihai Tofan etc.

(Continuare la pag. 31)

Revista este ilustrată cu tablouri de Vasile Buz.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Cătălin MAMALI – psihosociolog, SUA
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Sînziana RAVINI – scriitor, psihanalist, Franţa
- Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN – Bucureşti
- Georgel RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Dumitru GABURA – scriitor, Chişinău
- Alecu RENIŢĂ – scriitor, Chişinău
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Mihaela ALBU – scriitor, Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Crina DECUSARĂ-BOCŞAN – scriitor, Bucureşti
- Ioan PĂUNESCU – publicist, Câmpulung Muscel
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Mihai CĂLUGĂRIŢOIU – istoric, Râmnicu Vâlcea
- Monica GOT – lector univ., Bucureşti
- Elena ARMENESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova